

Ročník 2014

Souborné informace
Kód publikace: 320192 -14

V Praze dne 27.8.2014
Č. j. 1230/2014 – 01

Tendence a faktory makroekonomického vývoje a kvality života v České republice v roce 2013

Zpracovalo: Oddělení svodných analýz ČSÚ
Autorský tým: Ing. Drahomíra Dubská, CSc., Ing. Lukáš Kučera

Kontaktní osoba: Ing. Drahomíra Dubská, CSc.
Telefon: 274 054 041
E-mail: drahomira.dubska@czso.cz

Zajímají Vás nejnovější údaje o inflaci, HDP, obyvatelstvu, průměrných mzdách a mnohé další? Najdete je na stránkách ČSÚ na Internetu: www.czso.cz

Autorský tým:

Ing. Drahomíra Dubská, CSc. (Úvod, Shrnutí, kap. 3 a 4)

Ing. Lukáš Kučera (Shrnutí, kap. 1 a 2)

ISBN 978-80-250-2579-6

© Český statistický úřad, Praha 2014

Obsah

Úvod	4
Shrnutí	5
1. Souhrnná výkonnost	7
1.1. Hrubý domácí produkt	7
1.2. Výdajová stranu HDP	9
1.2.1. Výdaje na konečnou spotřebu domácností	9
1.2.2. Výdaje na konečnou spotřebu vládních institucí	10
1.2.3. Tvorba hrubého fixního kapitálu	12
1.2.4. Změna stavu zásob	14
1.2.5. Bilance zahraničního obchodu	14
1.3. Nabídková strana HDP	16
1.4. Příspěvky ke změně HDP a hrubé přidané hodnoty	18
2. Cenový vývoj	20
2.1. Celková cenová hladina	20
2.2. Ceny pro spotřebitele	21
2.3. Ceny ve výrobním řetězci	24
2.4. Ceny v zahraničním obchodě se zbožím	27
3. Vnitřní a vnější nerovnováha ekonomiky ČR	29
3.1. Deficit a dluh sektoru vládních institucí	29
3.1.1. Deficit vládních institucí	29
3.1.2. Hrubý konsolidovaný dluh vládních institucí	34
3.2. Soukromý dluh	36
3.3. Zadluženost – soukromý dluh a dluh vládních institucí	37
3.4. Vnější nerovnováha	38
3.4.1. Čistá investiční pozice ČR ve vztahu k zahraničí	38
3.4.1.1. Zahraniční zadluženost ČR	38
3.4.2. Saldo běžného účtu platební bilance	40
3.5. Úspory a investice	43
4. Vybrané parametry kvality života	44
4.1. HDP na obyvatele	44
4.1.1. HDP na obyvatele v regionech ČR	45
4.2. Příjmy na obyvatele	47
4.2.1. Riziko příjmové chudoby nebo sociálního vyloučení	49
4.3. Práce	51
4.3.1. Míra nezaměstnanosti	51
4.3.1.1. Dlouhodobá nezaměstnanost	51
4.3.2. Příjmová nerovnost	52
4.3.2.1. Příjmová nerovnost podle Gini koeficientu a kvintilového rozdělení	52
4.3.2.2. Gender gap jako ukazatel příjmové nerovnosti	54
4.3.3. Podíl nízkopříjmových na celkovém počtu zaměstnanců	55
4.3.4. Domácnosti s velmi nízkou intenzitou práce	55
4.3.5. Nedobrovolné částečné pracovní úvazky	57
4.3.6. Vystavení pracovním rizikům ohrožujícím zdraví	57
4.4. Bydlení	58
4.5. Bezpečnost	59
4.6. Výdaje na zdraví	60
4.7. Vzdělání	63
4.8. Kultura a cestování jako aktivity volného času	64
4.9. Stárnutí	67
4.9.1. Naděje dožití a naděje dožití ve zdraví	69

Úvod

Roční analýza publikovaná ČSÚ pod názvem Tendence a faktory makroekonomického vývoje a kvality života v České republice pokračuje v zaměření patrném již několik roků – zasazení pozice daného roku do kontextu předchozích zhruba pěti, resp. deseti let, Pro důležitá zjištění je sledovaný časový horizont delší (tento postup byl umožněn i mimořádnou revizí národních účtů prodlužujících i délku časové řady sledující vývoj ekonomiky ČR zpět až do roku 1990). Podle možností jsou v maximální míře prováděna s ohledem na dostupnost dat i mezinárodní srovnání.

Co se struktury této publikace týká, je ctěn název – dvě úvodní makroekonomické kapitoly analyzují souhrnnou makroekonomickou výkonnost hospodářství ČR a dále cenový vývoj. Nerovnováhy v ekonomice jsou obsahem třetí kapitoly, kde kromě tradičně uváděných posunů ve vývoji deficitu, resp. hrubého konsolidovaného dluhu vládního sektoru, je obsah doplněn o vývoj soukromé zadluženosti a také tzv. „komplexní“ zadluženosti, tj. sumy zahrnující kromě dluhu vládních institucí i zadluženost firem a domácností v České republice. Dále je kromě běžných indikátorů sledujících vnější nerovnováhu ekonomiky tato letošní práce doplněna o analýzu čisté investiční pozice ČR ve vztahu k zahraničí a také o rozbor její zahraniční zadluženosti. Nově je také zařazen další pohled na nerovnováhu v ekonomice, a to na vzájemný vztah úspor a investic, který v ČR vyúsťuje ve všech letech sledovaného období – včetně let recese - do potřeby financovat investice v ekonomice z vnějších zdrojů.

Důležitým prvkem této analýzy je tentokrát výrazně posílený rozsah kapitoly týkající se kvality života. Její obsah vychází z rozboru syntetického ukazatele „zastřešujícího“ svým rámcem materiální kvalitu života, tj. vytvořeného hrubého domácího produktu přepočteného na jednoho obyvatele země (pro mezinárodní srovnání pak HDP na obyvatele v paritě kupní síly v jednotkách PPS). Samotné příjmy na jednoho obyvatele (v úhrnu všech typů příjmů v podobě čistého disponibilního důchodu domácností) jako „čistšího“ zdroje pro materiální úroveň života lidí, jsou rozebírány též v podobě regionální pro zjištění rozdílů mezi kraji České republiky, zejména pak ve srovnání s hlavním městem Prahou. Tato subkapitola také podává informaci o ohrožení příjmovou chudobou.

Větší prostor v rozebíraných parametrech kvality života dostala také problematika práce, jako významné životní hodnoty (se zaměřením mj. na dlouhodobou nezaměstnanost a různé typy příjmových nerovností typu Gini indexu, vč. podílu nízkopříjmových na počtu zaměstnanců nebo domácností s velmi nízkou intenzitou práce, pracovním rizikům ohrožujícím zdraví, aj.). U dalších vybraných parametrů kvality života je rozbor zaměřen na bydlení, bezpečnost, výdaje lidí na zdraví, posuny v úrovni vzdělanosti, faktor stárnutí s jeho důsledky a konečně i na vývoj volnočasových aktivit, které jsou zde omezeny na kulturu a cestování.

Jak ČSÚ v úvodu této pravidelné publikace už dříve zdůraznil, její postupné rozšiřování o neekonomická témata sleduje snahu o statisticky podchytilné a vyhodnotitelné údaje o kvalitě života lidí poskytováním stále širšího a statisticky věrného obrazu vývoje v České republice.

Shrnutí

- V dlouhodobém kontextu ekonomického vývoje České republiky znamenal rok 2013 pokračování ekonomické recese a výkonnost hospodářství ukázala třetí nejméně příznivý výsledek od roku 1995. Zapříčinil ho však především vývoj v prvním čtvrtletí. Poté se již HDP¹ začal postupně zvyšovat a v posledním čtvrtletí 2013 již česká ekonomika zaznamenala meziroční růst (poprvé po šesti čtvrtletích poklesů). Jestliže v dekádě 2003-2012 - zahrnující silnou konjunkturu i krizový a posléze recesivní pokles - rostl HDP České republiky meziročně o 3 %, za celý rok 2013 byl meziročně o 0,9 % nižší.
- Recesi doprovázela relativní stabilita ekonomiky - vnitřní nerovnováha se podle výše deficitu vládního sektoru zlepšila, nerovnováha vnější podle deficitu běžného účtu platební bilance byla fakticky stejná jako v roce 2012. Došlo ke zmírnění strukturální nerovnováhy na trhu práce a také potřeba země financovat investice z vnějších zdrojů se zmenšila. Pokračovala však divergence ČR od průměrné úrovně EU.
- Přestože tuzemská recese nebyla nikterak hluboká - výkon ekonomiky se za poslední dva roky snížil v úhrnu ani ne o polovinu toho, o kolik propadl v roce 2009 -, byla nejdelší v historii ČR. Proti poklesu HDP v roce 2013 působil v zásadě jen růst výdajů na konečnou spotřebu vládních institucí. Ty se zvýšily poprvé od roku 2010, kdy započalo tříleté období fiskální konsolidace. Domácnosti vydaly na konečnou spotřebu fakticky stejně vlivem tříletého prohlubujícího se poklesu jejich čistého disponibilního důchodu. Investice do fixního kapitálu klesly již podruhé, stejně tak hodnota nově uskladněných zásob. Negativně zapůsobil na vývoj HDP čistý vývoz - poprvé od roku 2007. Rekordního čtvrtbilionového přebytku v nominálním vyjádření bylo dosaženo díky příznivému vývoji cen v zahraničním obchodě.
- Výkonnost odvětví podle vytvořené hrubé přidané hodnoty byla v letech recese 2012 a 2013 zasažena nepatrně méně než vlastní HDP – její průměrný pokles v jednotlivých čtvrtletích byl o 0,1 pb. menší. Nižší výkonnost zaznamenalo v roce 2013 dvanáct odvětví z dvaceti hlavních, tj. méně než v roce předchozím s poklesem u patnácti odvětví, ale i proti roku hluboké recese 2009, kdy se hrubá přidaná hodnota snížila ve čtrnácti. Přesto v roce 2013 klesl výkon všech hlavních segmentů ekonomiky – nadále se zmenšující primární sektor ztratil desetinu, zpracovatelský průmysl v první polovině roku zasažený slabou zahraniční poptávkou klesl o 0,4 %. Výkon stavebnictví sužovaného skomírající stavební činností se snížil o 1,6 %. Druhým rokem v řadě klesala hrubá přidaná hodnota i v objemově významných službách.
- Celková cenová hladina v ekonomice vzrostla v roce 2013 o 1,9 %, a to zejména zásluhou pozitivních směnných relací v zahraničním obchodě se zbožím. Kladné směnné relace, ze kterých česká ekonomika těžila poprvé po třech letech, zlepšovaly výkon ekonomiky měřený reálným hrubým domácím důchodem, který se zvýšil o 0,1 % oproti poklesu o 1,4 % v roce předchozím. Ceny pro spotřebitele narostly o 1,4 %, nejméně od roku 2009. Třebaže byl růst cen zboží a služeb třetí nejnižší v historii ČR, spotřebitelé si za potraviny připlatili 5,4 %. Zatímco ještě v roce 2003 platili za potraviny jen tři pětiny toho, co by za ně dali v EU, v roce 2013 byly ceny potravin v tuzemsku už jen o jednu pětinu nižší.
- Hospodaření vládního sektoru se v roce 2013 výrazně zlepšilo, a to i při zohlednění vysokého relativního deficitu v roce 2012 daného mimořádnými vlivy (církevní restituce). V roce 2013 činil tento deficit pouze 1,5 % nominálního HDP (na výsledek působil i zrychlený přírůstek takto vyjádřeného HDP, který stoupl o 1 %). Posun k redukci schodků byl patrný ve většině zemí EU. Zadluženost vládního sektoru se zvýšila jen nepatrně (+0,7 %), mj. i proto že ústřední vláda použila své peníze uložené v podobě vkladů a emise dluhopisů tak mohly být nižší. Při zohlednění dluhu domácností a firem je ČR 5. nejméně zadluženou zemí EU (ve vládním dluhu 9., v soukromém dluhu 2.)
- V roce 2013 došlo k historicky největšímu zlepšení čisté investiční pozice ČR k zahraničí (závazky však převažují nad aktivy již od roku 1996). Dlouhodobá zahraniční zadluženost byla stejná jako v roce 2012, schodek běžného účtu platební bilance se nepatrně zhoršil (o 0,1 pb. na 1,4 % HDP). ČR má deficitní běžný účet dlouhodobě, schodek v roce 2013 byl 4. nejvyšší v EU (většina zemí hospodaří s přebytky).
- Kvalita života obyvatel ČR je v této analýze sledovaná v aspektech ekonomických i neekonomických. Ekonomická úroveň ukazuje podle syntetizujícího ukazatele HDP na obyvatele v paritě kupní síly stagnaci, resp. mírný pokles úrovně ve srovnání s průměrnou úrovní EU – podle Eurostatu z 82 % v roce 2009 (resp. 75,9 % průměru „starých“ zemí unie, tj. EU 15) na 80 % v roce 2013, resp. na 74,2 % úrovně EU 15. Příčinou byla recese. Vysoký HDP na obyvatele v PPS v Praze zvyšuje jeho průměrnou úroveň za celou ČR tak, že ani jeden z ostatních třinácti krajů podle dat za rok 2012 tohoto průměru nedosahoval.
- Kupní síla obyvatel ČR v regionech stoupla v letech 2004-2012 rychleji, než výkonnost ekonomiky. Komplexní příjmy domácností v ČR (jejich čistý disponibilní důchod) v přepočtu na jednoho člena totiž

¹ V očištění o cenové vlivy, pokud není uvedeno jinak.

narostly o téměř třetinu (+32,1 % na 192,8 tis. korun), zatímco HDP na hlavu jen o 27,5 %. Zejména pro obyvatele Prahy (249,6 tis. korun) jde o značný potenciál materiální kvality života, neboť takto definované příjmy na hlavu zde převyšovaly průměr za „zbytek“ ČR o 29 % (v roce 2004 však o 34 %).

- Procentně stouply za roky 2004-2012 nejvíc komplexní příjmy na člena domácností v Moravskoslezském kraji (+37,6 % tj. +48,7 tis. na 178 tis.korun), v absolutním vyjádření pak v Praze (+53,3 tis. korun s přírůstkem 27,1 %, který byl procentně druhý nejnižší za Karlovarským krajem s +25,9 %).
- Kvalita života lidí v České republice je v evropském srovnání ve většině pohledů sledovaných v této analýze velmi dobrá. Postavení je vesměs příznivé, zejména pokud jde o práci jako významnou životní hodnotu, a to jak co do jejího objemu, tak i některých dalších souvztažností.
 - Míra nezaměstnanosti byla v ČR v roce 2013 šestá nejnižší v EU, stejně jako v průměru za roky 2011-2013. Dlouhodobá nezaměstnanost se v ČR v trendu snižovala od poloviny roku 2012, u věkové skupiny 25-49 let od poloviny roku 2013, zatímco v EU 28 i v těchto obdobích dále rostla.
 - V ČR je také velmi malý podíl domácností s nízkou intenzitou práce (4. nejmenší v EU), nízký podíl nedobrovolných částečných pracovních úvazků na jejich celkovém počtu (6. nejnižší v EU), podíl osob vystavených ve své práci rizikům ohrožujícím fyzické (30,8 %) a duševní zdraví (14,5 %) je rovněž relativně významně nižší než průměr EU (39,8 %, resp. 26,5 %)
 - V podílu nízkopříjmových na celkovém počtu zaměstnanců je však pozice ČR (18,2 % v roce 2010) horší než je průměr EU (16,9 %) a jeden z největších negativních rozdílů je i v disproporci mezi mzdami mužů a mzdami žen (gender gap), která byla v roce 2012 v rámci EU 4. největší.
- Tento nepříznivý gender gap kontrastuje s ostatními charakteristikami příjmové nerovnosti, podle nichž se naopak ČR řadí mezi země, kde je distribuce příjmů charakterizována spíše rovností – srovnáme-li pětinu lidí s nejvyššími příjmy k pětině lidí s nejnižšími příjmy pak měla ČR v roce 2012 podle tohoto poměru po Slovinsku druhou nejmenší příjmovou nerovnost v EU (v roce 2013 dále poklesla). Také podle dalšího měřítka distribuce příjmů, tzv. Gini koeficientu, je příjmová nerovnost v ČR (24,9) v rámci EU (30,6) 3. nejmenší (USA 44,6, Mexiko 54,6, JAR 57,8, ale Japonsko 24,9 stejně jako ČR).
- O kvalitě života v ČR vypovídá i skutečnost, že má ve srovnání s ostatními zeměmi EU dlouhodobě nejnižší riziko ohroženosti příjmovou chudobou (9,6 % obyvatel země v roce 2012) a v roce 2013 se ještě dále snížilo (8,6 %). V některých krajích ČR však toto riziko příjmové chudoby nebo sociálního vyloučení vzrostlo, především v těch, kde již předtím byla ohroženost v rámci ČR největší (např. Moravskoslezsko 22,9 % proti 20,9 % v roce 2012 a 18,6 % v krizovém roce 2009). Nejvíce zhoršil pokrizový vývoj ohroženost v regionu Severozápad, a to na čtvrtinu obyvatelstva v roce 2013 oproti pětině v roce 2009.
- Do vlastního bydlení vedoucího ke zlepšení kvality života investovali lidé v ČR v letech nejsilnější konjunktury (2005-2007) každý rok v průměru o 14,5 % více (tři čtvrtiny všech úvěrů poskytnutých obyvatelstvu byly půjčky na bydlení). V letech 2009-2012 ale již jejich investice každoročně o 3 % klesaly. Oživení nepřinesl ani soustavný reálný pokles cen nemovitostí (v kontextu Evropy však spíše slabý).
- Výdaje na zdraví placené přímo domácnostmi (nad platby do systému zdravotního pojištění) od roku 2000 výrazně rostly (z 13,9 mld. na 46,3 mld. korun v roce 2012), proti roku 1990 byly vyšší 67krát, proti roku 2004 pak 2,4krát. Zdravotní obslužnost se podle počtu lékařů na počty obyvatel zlepšuje. Nemocnost klesá, délka hospitalizací se zkracuje, hlášené případy vážných chorob (novotvary) narůstají.
- Vzdělanost, jako důležitý atribut kvality života, si v ČR uchovává tradiční proporce - 1. místo v EU v úhrnném podílu středo- a vysokoškolsky vzdělané populace, ve věku 25-34 let 2. místo. Méně příznivý podíl vysokoškoláků neposunul ČR v roce 2013 v žebříčku (21. místo v EU 28, v kategorii 25-24 let dokonce 23. místo). Pocit bezpečí jako životní hodnoty může podle datových zdrojů o kriminalitě silit (její pokles za roky 2004-2012 byl srovnatelný s poklesem v Rakousku či Nizozemí).
- Aktivity trávení volného času se v ČR za poslední dvě dekády odvíjely co se kultury a cestování týká ve vlnách odrážejících skutečnost, že jde o výdaje „zbytečné“. V letech 2011 a 2012 navštívilo kina o 2,7 mil. návštěvníků méně než v předchozích letech, počty koncertů klesly. Výpůjčky z knihoven od roku 2006 stagnují. Po propadu výdajů na dovolené s komplexními službami v roce 2009 zůstává jejich výše stejná.
- Stárnutí lidí v ČR představuje pro většinu z nich zhoršení kvality života – průměrný starobní důchod stoupl v letech 1993-2012 3,9krát na 10 770 korun, čistá mzda 4,3krát na 19 372 korun. Příjmová distribuce důchodů ukazuje, že vzhledem k vyšší délce života žen než mužů je jejich ohroženost příjmovou chudobou v seniorském věku palčivější.

1. Souhrnná výkonnost

Česká ekonomika se v průběhu roku 2013 vymanila z nejdelší recese ve své historii. Dle čtvrtletních sezónně očištěných údajů klesal hrubý domácí produkt (HDP) v mezičtvrtletním srovnání celých šest čtvrtletí (do 1. čtvrtletí 2013), podle ročních dat se snižoval dva roky. Na jeho poklesu v roce 2013 o 0,9 %² – což byl jen mírně lepší výsledek než v roce 2012 – se nejsilněji podílela dále oslabující poptávka po stavebních, strojních a dopravních investicích a nižší ochota, zejména firem, zvyšovat zásoby. Po pětileté odmlce k nižšímu HDP přispěl i výsledek zahraničního obchodu. Rekordního přebytku ve výši 246,8 mld. korun v nominálním vyjádření totiž česká ekonomika dosáhla jen opětovně pozitivními směnnými relacemi, v reálném vyjádření se přebytek zhoršil. Jedinou složkou poptávky, která tak bránila hlubší recesi, byly výdaje na konečnou spotřebu. Na jejich růstu se však nepodílely objemově významnější domácnosti, jejichž spotřeba v důsledku nadále klesajících finančních zdrojů stagnovala, nýbrž sektor vládních institucí. Celkově slabá poptávka po zboží a službách se na straně nabídky odrážela v nižší výkonnosti většiny českých odvětví, a to včetně zpracovatelského průmyslu, stavebnictví či celého primárního sektoru. Hrubá přidaná hodnota klesla i ve významově důležitých službách. Právě shluk těchto odvětví se na poklesu výkonnosti tuzemské ekonomiky podílel největším dílem. Hrubá přidaná hodnota na úrovni celé ekonomiky klesla v roce 2013 o 0,9 %, tedy stejně jako HDP.

1.1. Hrubý domácí produkt

HDP v roce 2013 v nominálním vyjádření poprvé překonal svojí hodnotu z vrcholu konjunktury v roce 2008. Reálně však stále o 2,3 % zaostával

Rok 2013 byl pro českou ekonomiku druhým rokem recese v řadě. HDP klesl o 0,9 %, což byl jen o 0,1 pb. lepší výsledek než v roce předchozím. Za oba dva roky se v úhrnu snížil o 1,9 %, tento pokles v zásadě eliminoval růst z roku 2011. Reálná úroveň HDP byla srovnatelná s rokem 2010. V nominálním vyjádření dosáhl HDP rekordních 3,88 bil. korun a poprvé za celé období 2009-2013 překonal svojí hodnotu z vrcholu konjunktury v roce 2008. K tomu však došlo jen vlivem zvyšování cenové hladiny, v reálném vyjádření zaostával o 2,3 %.

HDP klesl v letech 2012 a 2013 v úhrnu o 1,9 %, což nebyla ani polovina propadu z roku 2009. Vážnost recese však spočívala v její délce – byla nejdelší v historii ČR

Hloubka poklesu HDP v roce 2013 dosahovala jen jedné pětiny propadu, který přinesla hluboká recese v roce 2009. Propad v roce 2009 byl více než dvojnásobný i v porovnání s úhrnným poklesem ve dvouletém období 2012 a 2013. Na českou ekonomiku v letech 2012 a 2013 tak nedopadala ani tak hloubka recese, jako spíše její délka. Podle čtvrtletních sezónně očištěných údajů klesal HDP kontinuálně v mezikvartálním srovnání celých šest čtvrtletí v řadě. Naproti tomu propad v roce 2009 (započal již na sklonku roku 2008) trval jen tři čtvrtletí, stejně dlouhý byl i útlum doprovázející měnové turbulence v roce 1997. Recese, ze které se tuzemská ekonomika vymanila v průběhu roku 2013, byla nejdelší v historii samostatné České republiky.

Recese kromě Česka dopadala v roce 2013 na dalších deset členů Evropské unie

V roce 2013 klesl HDP kromě ČR v dalších deseti zemích Evropské unie (EU28). Z těchto ekonomik zasažených recesí dopadlo Česko s výjimkou Irska, Nizozemska a Chorvatska nejlépe. Za poslední dva roky se HDP v Česku snížil v úhrnu o 1,9 % a mezi všemi členskými zeměmi EU mu patřila až devatenáctá příčka. ČR tak zaostávala i za vývojem v Evropské unii jako celku, kde HDP za roky 2012 a 2013 v úhrnu klesl jen o 0,3 %.

Úhrnný pokles českého HDP za roky 2012 a 2013 byl výraznější než v celé EU. Nicméně v porovnání s jihoevropskými členy Eurozóny byla jeho hloubka mnohem menší

Silné poklesy v dvouletém období 2012 a 2013 zasahovaly speciálně jihoevropské členy Eurozóny. Dva roky trvající recese snížila o 4,2 % italský HDP. O 0,4 pb. hlouběji než v Itálii klesl HDP v Portugalsku, to ovšem s recesí bojovalo již třetím rokem, za které portugalský HDP v úhrnu propadl dokonce o 5,8 %. Druhým rokem se s recesí, zapříčiněnou převážně eskalací naakumulovaných problémů v bankovním sektoru, potýkal Kypr. HDP v této zemi klesl o 2,4 % v roce 2012, v roce 2013 však o mohutných, v EU nejhlubších 5,4 %. Za oba dva roky se tak HDP na Kypru snížil o celkových 7,7 %. I přesto byly tyto poklesy v podstatě nesrovnatelné s redukcí výkonnosti dluhovou krizí devastovaného Řecka, ve kterém HDP v úhrnu za roky 2012 a 2013 propadl o více než desetinu.

Český HDP se za roky 2009-2013 snížil více než v celé EU. Mezi všemi zeměmi, patřícími

Jen v deseti zemích Evropské unie převýšil HDP vytvořený v roce 2013 úroveň z roku 2008. Nejvíce, o 14,3 %, svoji výkonnost navýšilo Polsko. Až s velkým odstupem s celkovým nárůstem o 6,9 % ho následovala švédská ekonomika.

² Vše v reálném vyjádření, pokud není uvedeno jinak.

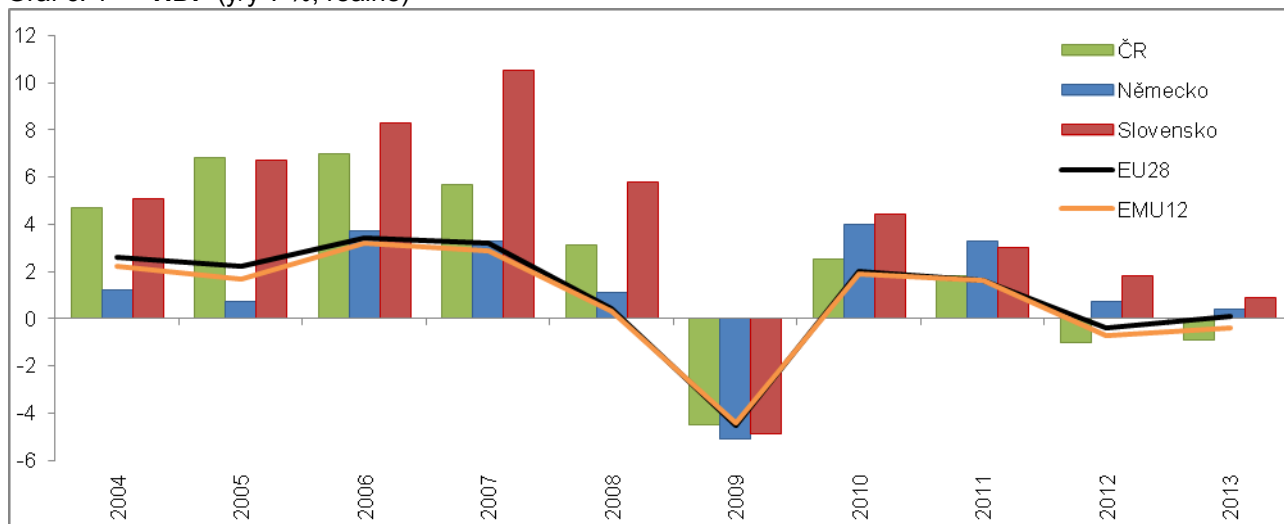
do tohoto svazku, tuzemsku připadlo mírně podprůměrné, patnácté místo, ...

Celá Evropská unie stále ztrácela na tehdejší úroveň 1,3 %. Chybělo jí ale o jeden pb. méně než samotnému Česku, kterému tak – s ohledem na změnu výkonnosti v letech 2009-2013 – mezi unijními zeměmi připadlo mírně podprůměrné patnácté místo. Skoro celou jednu desetinu HDP ztratil v tomto období dříve „vzorný nováček Evropské unie“, Slovinsko. Více než jedna desetina chyběla na turismu patrně příliš závislému Chorvatsku vyrovnávajícímu se s nerostoucími příjmy z cestovního ruchu. Žádná ze zemí Evropské unie však nemusela čelit tomu, co potkalo Řecko. Neschopnost splácet vládní dluh, které následovaly záchranné půjčky podmiňované výraznými restrikcemi ve veřejném sektoru, až těžko uvěřitelným způsobem podvazovala celou ekonomiku. Řecko se tak na rozdíl od ostatních evropských zemí nebylo schopné vymanit z recese v roce 2009, jeho výkonnost nadále klesala a v roce 2013 mu chyběla již téměř čtvrtina HDP z roku 2008.

... z hlediska změny HDP za celou dekádu 2004-2013 ale české ekonomice patřilo osmé nejlepší místo

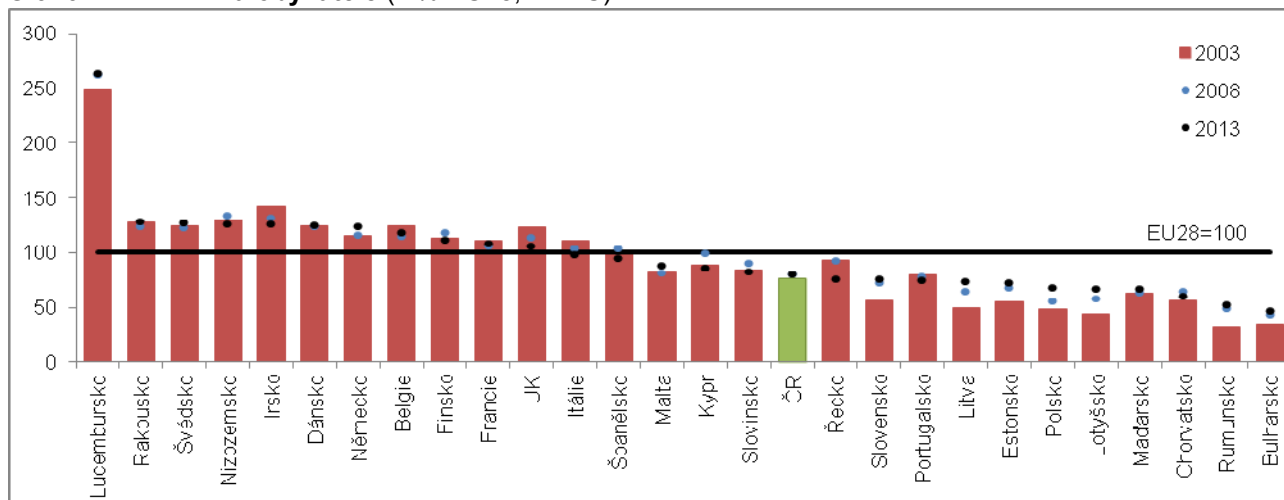
Za celou dekádu 2004-2013 narostl český HDP o 27,4 %. Jednalo se o osmý nejrychlejší růst mezi všemi zeměmi Evropské unie, přesto v porovnání s lídry nijak extrémní. O téměř polovinu výkonnost navýšilo Slovensko a Polsko, 38,5 % si připsala Litva, 36,9 % Rumunsko. Z hlediska úhrnného růstu se na předních příčkách umísťovaly všechny nové členské země – rostoucí z nižší základny – s výjimkou Malty, Slovinska, Kypru, Maďarska a Chorvatska, které svojí výkonnost za celé desetiletí navýšily jen o 21,9 %, 15 %, 13,1 %, 8,8 % respektive 7,5 %.

Graf č. 1 HDP (y/y v %, reálně)

Zdroj: Eurostat

Graf č. 2 HDP na obyvatele (v % EU28, v PPS)

Zdroj: Eurostat, vlastní propočty

Pozn.: Údaje za Řecko a Rumunsko nebyly pro rok 2013 k dispozici. Byly tedy nahrazeny údaji pro rok 2012.

1.2. Výdajová strana hrubého domácího produktu

1.2.1. Výdaje na konečnou spotřebu domácností

Snižující se nedůvěra českých domácností v ekonomiku se v jejich spotřebních výdajích neprojevila ...

Rok 2013 nepřinesl z hlediska spotřeby domácností významnější změnu, celkové výdaje nerostly a jen stagnovaly (+0,1 %). Zmenšující se nedůvěra spotřebitelů v ekonomiku, o které již od poloviny roku 2012 svědčily výsledky pravidelných konjunkturálních průzkumů, se ve skutečných vydáních neprojevila. Objem spotřeby tak byl srovnatelný s rokem 2012, avšak o 0,5 % nižší než v roce 2008. Prodejci jen mohli „vzpomínat“ na zlatou éru z let 2004-2008, kdy spotřební výdaje domácností rostly každoročně, v průměru o 3,5 % za rok. Při zohlednění „skokového“ propadu spotřeby v roce 2012 o 2,2 % byla nicméně informace o jejím nerostoucím respektive dále neklesajícím průběhu spíše pozitivní zprávou, a to nejen pro prodejce, ale ekonomiku jako celek.

... v důsledku klesajících disponibilních zdrojů v nominálním ...

Spotřeba domácností v roce 2013 nerostla vlivem klesajících finančních zdrojů. V letech 2004-2008 narůstal čistý disponibilní důchod, který v sobě zahrnuje veškeré příjmy, jenž domácnosti inkasují, v každém roce o více než 5 % v nominálním vyjádření. Roky následující však přinesly postupné oslabování tempa, v roce 2013 již zdroje o 1,9 % klesly. Domácnosti inkasovaly 1,99 bil. korun. „Vysychaly“ jim v podstatě všechny zdroje příjmů. Mzdy a platy, hlavní zdroj finančních prostředků, klesly o 9,8 mld. korun. Hodnota vyplacených mezd a platů byla v porovnání s rokem 2012 nižší o 0,8 % i přes nárůst počtu odpracovaných hodin ze strany zaměstnanců o 0,6 %. Z údajů národních účtů tedy plynulo, že odměna zaměstnancům za jednu hodinu práce klesla. Důvodem byl převis poptávky po pracovních místech ze strany zaměstnanců nad jejich nabídkou ze strany zaměstnavatelů.

Domácnostem se v porovnání s předchozím rokem snížily i čisté příjmy z vlastnictví (nominálně o 6,5 mld. korun), o 4,0 mld. korun živnostníkům klesly zisky (tzv. čistý provozní přebytek a smíšený důchod). Nejvíce však na sektor domácností dopadlo o 18,6 mld. korun zhoršené saldo z přerozdělení (po vyjmutí sociálních příspěvků zaměstnavatelů), snížené zejména menší hodnotou přijatých soukromých fondových sociálních dávek (které domácnosti čerpají především od finančních institucí), vyššími placenými daněmi z příjmů a vyšší hodnotou odvedených dobrovolných sociálních příspěvků ze strany samostatně výdělečných osob.

... i v reálném vyjádření

Vzhledem ke každoročnímu růstu cen zboží a služeb spotřebovávaného domácnostmi klesal čistý disponibilní důchod v reálném vyjádření³ už třetím rokem v řadě. V roce 2011 jim disponibilní příjmy reálně klesly o 0,7 %, v roce 2012 o 1,3 %. Propad o 3,1 % v roce 2013 byl – alespoň prozatím – nejhlubší. Pouze díky poměrně nízkému zdražení zboží a služeb nakupovaného domácnostmi v tomto roce (o 1,2 %) netratily domácnosti na poklesu kupní síly mnohem víc.

Čistý disponibilní důchod domácností se v roce 2013 v reálném vyjádření snížil už potřetí – v roce 2012 domácnosti redukovaly spotřebu, v roce 2013 jim klesly zbývající prostředky, tzv. čisté úspory

S reálně klesajícími finančními zdroji hospodařily domácnosti v jednotlivých letech odlišně. Spotřebu omezovaly jen v roce 2012. V letech 2011 a 2013 redukovaly hodnotu zbývajících prostředků – tzv. čisté úspory. Finanční prostředky, které domácnostem po všech spotřebních vydáních v roce 2013 zůstaly, byly v reálném vyjádření nejnižší od roku 2004. Prostor pro zachování úrovně spotřeby v případě pokračujícího poklesu čistého disponibilního důchodu se znatelně zúžil.

Domácnosti šetřily hlavně na předmětech krátkodobé spotřeby. Nákupy ostatních předmětů, které jim přinášejí užitek delší dobu, omezily naposledy v roce 2009

Spotřebitelé v roce 2013, období stagnace celkových výdajů na konečnou spotřebu domácností, šetřili zejména na předmětech krátkodobé spotřeby⁴. Pořídili jich o 0,6 % méně než v roce předchozím, v porovnání s rokem 2010 se spokojili dokonce jen s 96 % tehdejší úrovně. Výdaje na tento objemově nejvýznamnější typ zboží snižovali v posledních třech letech pravidelně. To kontrastovalo s nákupy předmětů střednědobé a dlouhodobé spotřeby, které spotřebitelům přinášejí užitek delší dobu – výdaje v úhrnu za oba typy zboží vzrostly v roce 2013 o 1,6 %, meziročně

³ Do reálného vyjádření převedeno s využitím deflátoru výdajů na konečnou spotřebu domácností.

⁴ Struktura výdajů na konečnou spotřebu domácností vychází z tzv. domácího pojetí. Jedná se tedy o nákupy uskutečněné na území ČR bez ohledu na to, zda prostředky vydávají rezidenti nebo nerezidenti.

méně si jich spotřebitelé dopřáli naposledy v roce 2009. Sklon ke spotřebě zboží s delší životností se tak zdál být výrazně strnulější, než v případě zboží krátkodobé spotřeby. Zbytek do celku, zhruba dvě pětiny výdajů, připadá na nákupy služeb. Těch si spotřebitelé v roce 2013 dopřáli zhruba stejně, jako před rokem.

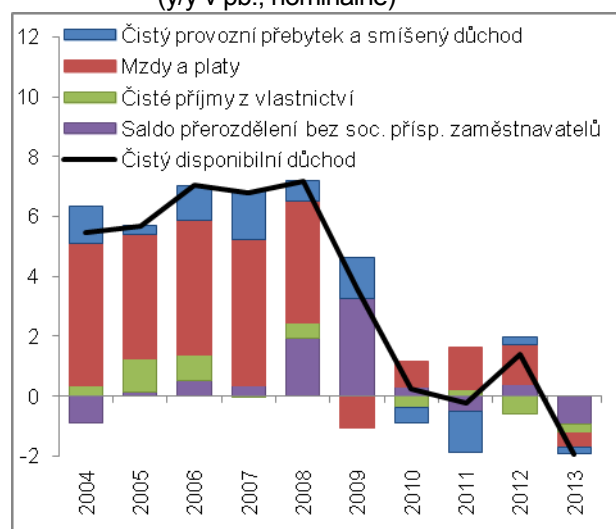
Výdaje na konečnou spotřebu v roce 2013 v porovnání s předchozím rokem kromě českých domácností nezměnili ani spotřebitelé na Slovensku, ...

Výdaje na konečnou spotřebu domácností v roce 2013 stagnovaly kromě Česka i na Slovensku (-0,1 %). Ve dvanácti zemích Evropské unie klesly, z nich nejvíce v Řecku (-6 %) a na Kypru (-5,8 %). Jestliže kyperské domácnosti omezovaly objem prostředků vyčleněných na spotřebu teprve druhým rokem, řecké, zejména vlivem razantních vládních restrikcí a enormního nárůstu počtu nezaměstnaných – přiškrcujících disponibilní zdroje –, již popáté v řadě. V úhrnu za posledních pět let snížily řecké domácnosti spotřebu o 27,9 %. I přesto již netvořily žádné úspory (dle údajů za roky 2011 a 2012) a spotřebu musely zčásti financovat jinými než běžnými příjmy (prodejem majetku, snižováním finančních rezerv, dluhy atp.). To byl dlouhodobě obvyklý způsob financování spotřeby domácností v nejméně vyspělých zemích Evropské unie, v Bulharsku a Rumunsku.

... což v žádném případě neplatilo pro domácnosti pobaltských zemí. Lotyšsku, Litvě a Estonsku patřila z hlediska tempa růstu spotřeby domácností první místa mezi zeměmi EU již třetí rok v řadě

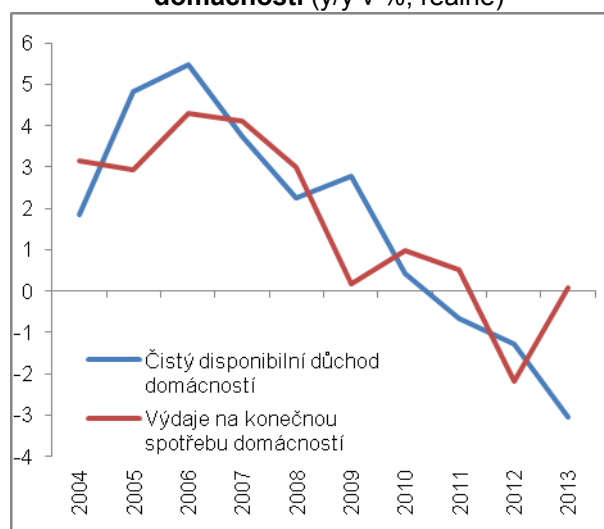
Opačná strana žebříčku – z hlediska růstu spotřeby domácností v roce 2013 – patřila pobaltským zemím. Tyto tři malé ekonomiky, které v součtu vytváří jen zhruba polovinu českého HDP, obsazovaly první místa již třetí rok v řadě. Celkově se v Lotyšsku spotřeba domácností za roky 2011-2013 navýšila o 16,6 %, v Litvě o 14,1 % a v Estonsku o 13,5 %. Až s velkou ztrátou 7,9 pb. je na čtvrtém místě následovala Malta. Je třeba podotknout, že zdrojem značných růstů spotřeby ve všech třech pobaltských zemích byla zejména nízká srovnávací základna, která vznikla v důsledku dvouciferných propadů v období hluboké recese. Z toho důvodu, i přes výrazně nadprůměrné růsty v posledních třech letech, ani v jedné z pobaltských zemí spotřebitelé stále nedosáhli na úroveň spotřeby z roku 2007.

Graf č. 3 Příspěvky ke změně čistého disponibilního důchodu domácností (y/y v pb., nominálně)

Zdroj: ČSÚ, vlastní propočty

Graf č. 4 Čistý disponibilní důchod domácností a výdaje na konečnou spotřebu domácností (y/y v %, reálné)

Zdroj: ČSÚ, vlastní propočty

1.2.2. Výdaje na konečnou spotřebu vládních institucí

Jedinou významnou složkou poptávky, která v roce 2013 tlumila pokles HDP, byly výdaje na konečnou spotřebu vládních institucí

Jedinou výdajovou složkou HDP, která v roce 2013 významnějším způsobem tlumila jeho pokles, byly výdaje na konečnou spotřebu vládních institucí. Vládní sektor zvýšil spotřebu o 1,6 %, nejvíce od roku 2009, kdy objem těchto prostředků narostl o výjimečně vysoká 4 %. V obou letech, 2009 i 2013, tento sektor vyšší spotřebou tlumil dopady oslabené poptávky na ekonomiku. Z hlediska chybějícího objemu suploval zejména utlumené investice do fixního kapitálu a zásob.

Výdaje na konečnou spotřebu vládních institucí sice stále nedosahovaly úrovně z roku 2009,

Restrikce na výdajové straně, které doprovázely zhruba tříletou fiskální konsolidaci, vedly k redukci tempa růstu výdajů na konečnou spotřebu vládních institucí na pouhých 0,2 % v roce 2010 a následnému dva roky trvajícím období

v porovnání s rokem 2008 byly už ale o 1,1 % vyšší

„škrť“, za které se spotřeba propadla celkem o 4,6 %. Objem výdajů na spotřebu v roce 2013 stále nedosahoval úrovně roku 2009, avšak v porovnání s rokem 2008 byl již o 1,1 % vyšší.

Vyšší výdaje na spotřebu vládních institucí v roce 2013, jak je patrné z nominálních údajů, mohly být financovány vyššími běžnými zdroji, a to bez nárůstu potřeby financování z alternativních zdrojů

I přestože byl rok 2013 rokem recese – což standardně bývá období, ve kterém se vlivem nižší ekonomické aktivity vybírá menší objem prostředků na daních, sociálních příspěvcích a naopak rostou výdaje na sociální dávky – narostl čistý disponibilní důchod vládních institucí o 5,4 % v nominálním vyjádření, nejvíce od silného roku 2007 (+10,2 %). Růst výdajů na spotřebu tak byl financován vyššími příjmy, a to bez negativního dopadu na potřebu financování z alternativních zdrojů. Míra úspor, vypočtená podílem čistých úspor na čistém disponibilním důchodu, se dokonce zlepšila na -14,7 % nominálně, což byl nejlepší výsledek od roku 2008, kdy se rovnala -4,0 %. Rok 2013 tak byl v tomto ohledu naprosto odlišný od roku 2009, kdy disponibilní zdroje nominálně o 15,7 % propadly, vyšší výdaje na spotřebu musely být intenzivněji financovány z jiných než běžných příjmů a míra úspor propadla na -31,4 %.

Již pátý rok v řadě sledovala struktura výdajů na konečnou spotřebu vládních institucí v Česku trend v Evropské unii – ...

Výdaje na konečnou spotřebu vládních institucí určují, jakou hodnotu prostředků vynaložil vládní sektor na nákup zboží a služeb určených ke spotřebě. Národní účty je dále rozlišují na výdaje na tzv. kolektivní spotřebu, za něž jsou pořizovány statky přinášející užitek celé společnosti (například výdaje na správu, obranu), a na tzv. individuální spotřebu, z nichž mají užitek konkrétní domácnosti (například výdaje za zdraví, vzdělávání). Sám vládní sektor ze spotřeby užitek nemá. V rámci konsolidace veřejných rozpočtů v letech 2010-2012 byly omezovány převážně výdaje na kolektivní spotřebu (nominálně v úhrnu -6,4 %), výdajů na individuální spotřebu se restrikce dotýkaly mnohem méně (nominálně celkem +1,3 %). Nastolené tendence se nezměnily – i přes opětovný růst celkových výdajů – ani v roce 2013. Hodnota prostředků směřujících na nákup zboží a služeb k individuální spotřebě se nominálně zvýšila o 3,1 %, avšak kolektivní spotřeba narostla jen o zanedbatelná 0,2 %.

... – dle údajů v běžných cenách posilovala proporce výdajů na individuální spotřebu, kolektivní spotřeba naopak na významu ztrácela

Tento vývoj deformoval i vlastní strukturu výdajů (jak je patrné z údajů v běžných cenách). Jestliže byly výdaje na konečnou spotřebu vládních institucí dlouhodobě děleny mezi oba druhy rovnoměrně a ještě v roce 2008 v poměru 50:50, rok následující začala posilovat proporce výdajů na individuální spotřebu. Tendence byly v následujících letech umocněny a v roce 2013 tvořila proporce výdajů na individuální spotřebu už 53,4 %. Pět let trvajícím trendem ve struktuře spotřebních vydání vládních institucí v Česku byl obdobou trendu, který byl v Evropské unii jako celku nastolen již v minulosti.

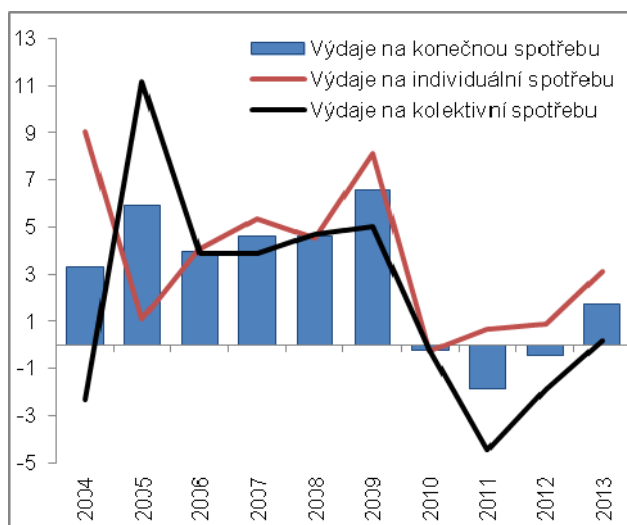
Od snižování výdajů na konečnou spotřebu ustoupily kromě vládních institucí ČR i ty slovenské a chorvatské

Kromě ČR snižovaly objem spotřeby v letech 2011 a 2012 i vlády dalších devíti členských zemí Evropské unie. Z nich v restrikcích i v roce 2013 pokračovalo Slovensko, Kypr a tzv. země PIIGS (Portugalsko, Irsko, Itálie, Řecko, Španělsko). Společně s Českem od nich ustoupilo pouze Slovensko a Chorvatsko.

Snižování výdajů na konečnou spotřebu vládních institucí bylo dle údajů za roky 2009-2013 doménou zejména jižních zemí a konvergujících ekonomik

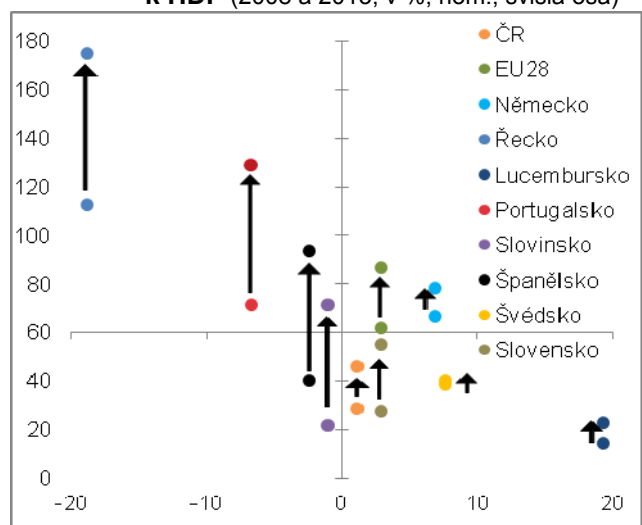
Snižování spotřeby vládních institucí, které doprovázelo úsporná opatření ve veřejném sektoru, bylo doménou zejména jižních zemí a konvergujících ekonomik. Je to patrné z údajů za pětileté období 2009-2013. V těchto letech – v období rostoucího tlaku na vládní instituce jednotlivých zemí, aby dále nezvyšovaly své zadlužení do výšek, jež nebudou schopny splácet popřípadě ani udržovat – k redukci spotřeby nepřistoupily v ani jednom roce jen vládní instituce vyspělých ekonomik zahrnující Německo, Francii, Spojené království, Rakousko, Lucembursko, Švédsko a Belgie. Z těchto zemí se však hrubým konsolidovaným dluhem vládních institucí, který by byl nižší než 60 % HDP (v nominálním vyjádření, jak je stanoveno Maastrichtskými kritérii), mohlo chlubit jen Švédsko a Lucembursko. Vlády ostatních pěti zemí, zahrnuté v sektoru vládních institucí, patrně upřednostnily podporu růstu ekonomiky, i když za cenu dalšího navyšování míry zadlužení, před jeho zastavením, které by však pravděpodobně vedlo ke zpomalení růstu HDP, recesi či dokonce jejímu prohloubení.

Graf č. 5 Výdaje na konečnou spotřebu vládních institucí (y/y v %, nominálně)

Zdroj: ČSÚ

Graf č. 6 Výdaje na konečnou spotřebu vládních institucí (2013/2008 v %, reálně, vodor. osa), hrubý kons. dluh vládních institucí k HDP (2008 a 2013, v %, nom., svislá osa)

Zdroj: Eurostat, vlastní propočty

1.2.3. Tvorba hrubého fixního kapitálu

Investice do fixního kapitálu chyběly české ekonomice i v roce 2013. Nominálně se proinvestovalo o 173 mld. korun méně než v roce 2008

Tuzemské ekonomice nadále chyběly investice do fixního kapitálu. Proti roku 2012 klesly o 3,5 %. Nominálně bylo v Česku v roce 2013 proinvestováno 858 mld. korun, o 173 mld. korun méně než v doposud nejsilnějším roce 2008. Nominálně, vlivem nerostoucích cen investičního zboží ale i reálně, se jednalo o šestinový pokles. Tak výrazný propad objemu nových investic neměl v historii ČR období. I desetinová redukce tvorby hrubého fixního kapitálu v reálném vyjádření z období 1997-1999, let zasažených měnovými turbulencemi, mohla být k rokům 2009-2013 přirovnávána jen vzdáleně.

Míra investic – jak je patrné z nominálních údajů – v ČR klesala dlouhodobě. Přesto v letech 2009-2013 pokles nabral na rychlosti

Míra investic na makroekonomické úrovni, měřená podílem tvorby hrubého fixního kapitálu na HDP v nominálním vyjádření, klesla na historicky nejnižších 22,1 %. Přestože k poklesu docházelo již dlouhodobě, v podstatě od roku 1997, v letech 2009-2013 trend nabral na rychlosti. Jestliže v letech 1997-2008 klesala míra investic v průměru o 0,4 pb. za rok, v období 2009-2013 už o 0,9 pb. ročně.

Investice vládních institucí se v roce 2013 snížily o 12,1 %. Z nominálních údajů bylo patrné i to, že investice tohoto sektoru klesly již počtvrté ...

V roce 2013 méně investovaly, jak je patrné z nominálních údajů, všechny institucionální sektory s výjimkou nejvýznamnějších nefinančních podniků (+0,5 %) a okrajových neziskových institucí sloužících domácnostem (+4,5 %). Finanční instituce své investice omezily o 3,9 %. Investice ze strany domácností klesly o téměř desetinu, snižovaly se již třetí rok v řadě. Projevovala se v nich nadále klesající poptávka po stavbách pro bydlení. Nejvíce však hodnotu investic, a to o 12,1 %, omezily vládní instituce. K dvouciferné redukci investic ze strany vládních institucí došlo již počtvrté v řadě. Jestliže tak sektor vládních institucí restrikce na straně výdajů na konečnou spotřebu v roce 2013 už zastavil, na straně investičních výdajů nikoliv.

... a v roce 2013 byly v porovnání s rokem 2008 v běžných cenách nižší o rovných 68 mld. korun

Více než v roce 2008 investovaly dle nominálních údajů jen dva nejméně významné sektory, co se týče schopnosti vytvářet investice. Šlo o finanční instituce (+6,5 mld. korun) a neziskové instituce sloužící domácnostem (+1,4 mld. korun). Investice nefinančních podniků byly nižší o 69,5 mld. korun, vládních institucí o rovných 68 mld. korun. Domácnosti proinvestovali v roce 2013 v porovnání s rokem 2008 o 43,3 mld. korun méně.

Objem investic do staveb pro bydlení klesal v roce 2013 pátým rokem, investice do ostatních budov a staveb se

Česká ekonomika postrádala zejména stavební investice. To se týkalo jak staveb pro bydlení (domy, byty), jež si pořizují zejména domácnosti, tak větších projektů v podobě ostatních budov a staveb (výrobní haly, dálnice, mosty atd.), jejichž investory jsou hlavně firmy a veřejný sektor. Objem investic do staveb pro bydlení

snížovaly už po sedmé,
...

klesal v roce 2013 pátým rokem (výjimkou byl jen rok 2010), do ostatních budov a staveb dokonce o dva roky déle. V úhrnu do nich bylo v roce 2013 investováno o 20 % méně než v roce 2008, nominálně – vlivem klesajících cen stavebních prací – jich chybělo dokonce 20,8 %. Přestože stavební firmy s oslabující poptávkou bojovaly zlevňováním, jejich produkce klesala. Oslobující produkce se však nepřenášela jen do nižší výkonnosti odvětví stavebnictví v podobě hrubé přidané hodnoty, ale i do zaměstnanosti, která se dle údajů národních účtů v roce 2013 snížila už počtvrté. Jestliže stavební firmy v letech 2010-2012 snižovaly převážně počty zaměstnanců, v roce 2013 – patrně v důsledku ukončení podnikatelské činnosti – se k nim výrazněji přidali i sebezaměstnaní, tedy pracující majitelé firem a živnostníci. „Recese“ stavebnictví, jejíž příčinou byly nízké investice do staveb, v roce 2013 ještě nekončila.

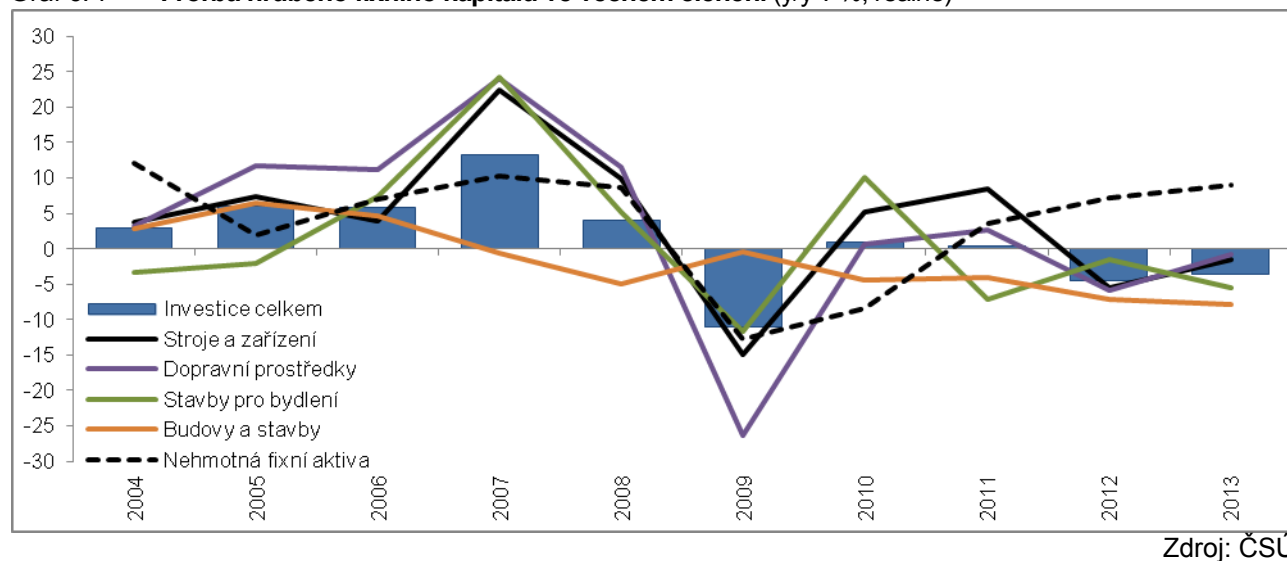
... tuzemské ekonomice
však chyběly i strojní
a dopravní investice, ...

Druhým rokem v řadě se snižovaly – i vlivem již dále se nerozšiřujících velkých solárních komplexů – investice do strojů a zařízení, ale i dopravních prostředků. V porovnání s rokem 2011 jich celkově chybělo 6,8 %, nominálně ale jen 4 %. Ačkoliv by se na první pohled mohlo zdát, že tuzemští producenti strojů a zařízení a dopravních prostředků si na rozdíl od stavebních firem klesající poptávku alespoň částečně kompenzovali vyššími cenami, je třeba brát v potaz vysokou dovozní náročnost tohoto typu zboží. Růst cen investic do strojů a zařízení a dopravních prostředků tak patrně můžeme přičítat zejména o 3,8 % vyšším cenám dovozu, jak je patrné z údajů o cenovém vývoji v SITC skupině strojů a dopravních prostředků.

... což by mohlo mít
dopad na budoucí
nerostoucí
konkurenceschopnost ČR
na světovém trhu

Tvorba hrubého fixního kapitálu, stejně jako ostatní výdajové složky hrubého domácího produktu, určuje výši poptávky po vytvořeném produktu, respektive po dovozu. Ovlivňuje tedy úroveň HDP v daném roce. Specifičnost tvorby hrubého fixního kapitálu, na rozdíl od ostatních výdajových složek HDP, ale spočívá v jejím vlivu i na nabídkovou stranu HDP. To se týká ovšem pouze produktivních investic – například strojů a zařízení, dopravních prostředků, výrobních hal, nikoliv však neproduktivních investic do staveb pro bydlení. Produktivní investice zvyšují produktivitu práce a při dané úrovni pracovní síly potenciál ekonomiky vytvářet zboží a služby, mohou zvyšovat i jejich kvalitu. Mimo jiné tedy určují, jak bude daná ekonomika konkurenceschopná v zahraničním obchodě. Jelikož se v Česku v letech 2009-2013 investovalo málo, mohl by mít tento fakt dopad na jeho celkově se nezlepšující konkurenceschopnost.

Graf č. 7 Tvorba hrubého fixního kapitálu ve věcném členění (y/y v %, reálně)

Z dvaceti osmi členskými zeměmi EU klesla investiční aktivita v roce 2013 hned v dvaadvaceti z nich, ...

Investice do fixního kapitálu postrádala v roce 2013 celá Evropská unie. V porovnání s předchozím rokem klesla investiční aktivita v tomto hospodářském prostoru o 2,3 %, což byl jen o 1,2 pb. lepší výsledek než v případě samotné České republiky. S poklesem investic se muselo vypořádat hned dvaadvacet zemí. Více než v roce 2012 se investovalo jen v Litvě

(+12,8 %), v Maďarsku (+5,8 %), v Irsku (+3,6 %), v Estonsku (+1,1 %), velmi mírně se investice zvýšily i v Dánsku a ve Slovinsku.

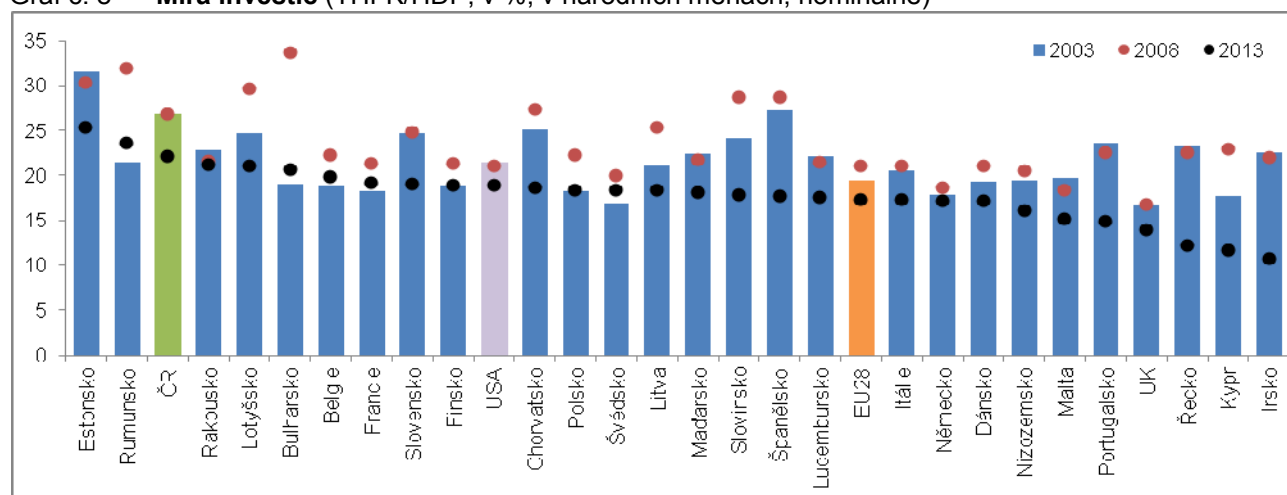
... v porovnání s rokem 2008 se více investovalo jen v Polsku. Investice v celé EU se za roky 2009-2013 propadly o šestinu, ...

Úroveň investic z roku 2013 vypadala při srovnání s rokem 2008 přímo hrozně. Ze všech osmadvaceti unijních zemí se více investovalo jen v jedné jediné ekonomice, Polsku (+4,9 %). Celé Evropské unii, stejně jako samotnému Česku, chyběla z tehdejšího objemu jedna šestina. Značné obavy z budoucího ekonomického vývoje měli investoři ve Slovinsku, v Irsku a na Kypru, kde investice v letech 2009-2013 propadly o více než dvě pětiny. Smutným rekordmanem – stejně jako v případě samotného HDP, výdajů na konečnou spotřebu domácností či výdajů na konečnou spotřebu vládních institucí – bylo Řecko. Během pětiletého období 2009-2013 se objem investovaných prostředků v této zemi zúžil o obrovských 58,5 %.

... což byl výrazně horší výsledek než v USA

Zatímco v celé Evropské unii v letech 2009-2013 investice klesly o šestinu, Spojené státy americké ztratily jen 1,1 %. Obdobná disproporce byla mezi těmito světově významnými hospodářskými oblastmi patrná i při srovnání změny investiční aktivity za celou dekádu. Jestliže EU stále chybělo jedno procento objemu investic provedených v roce 2003, v USA se proinvestovalo o 6,1 % více. Z tohoto rozdílu pak bude USA – vlivem rychleji rostoucí konkurenceschopnosti v porovnání s EU – patrně těžit, Evropská unie na něm může do budoucna naopak ztrácet.

Graf č. 8 Míra investic (THFK/HDP, v %, v národních měnách, nominálně)

Zdroj: Eurostat, vlastní propočty

Pozn.: Údaj za Irsko nebyl pro rok 2013 k dispozici. Byl tedy nahrazen údajem pro rok 2012.

1.2.4. Změna stavu zásob

V roce 2013 se snižovaly i investice do zásob. Změna stavu zásob v nominálním vyjádření sice byla kladná, v porovnání s předchozími dvěma roky se však zásoby zvyšovaly výrazně pomaleji

Rozdíl mezi vytvořeným HDP a konečnými prodeji (výdaje na konečnou spotřebu + investice do fixního kapitálu + čisté pořízení cenností + saldo vývozu a dovozu) je alokován do zásob. Změna stavu zásob sice byla v roce 2013 pozitivní, hodnota zásob na skladech v nominálním vyjádření tedy rostla, jejich nárůst byl nicméně v porovnání s předchozími dvěma roky velmi nízký. V roce 2011 byla do zásob uskladněna hodnota v nominální výši 10,8 mld. korun, v roce 2012 hodnota odpovídající 4,9 mld. korun a v posledním roce do nich směřovalo zboží jen za pouhé 2,4 mld. korun. S výjimkou enormního vyskladňování v roce 2009, kdy zásoby v důsledku prudkého omezení výroby firem propadly o 33,5 mld. korun, byla změna stavu zásob nejmenší za celou dekádu. Celkové investice v ekonomice – do fixního kapitálu, zásob a cenností – tak v roce 2013 nominálně klesly o 3,6 %. Reálně se celkové investice snížily o 4,4 %, za celé desetiletí klesly už potřetí.

1.2.5. Bilance zahraničního obchodu

Přebytek zahraničního obchodu narostl v roce 2013 na rekordních

Podle údajů národních účtů bylo v roce 2013 z ČR vyvezeno zboží a služby za nominálních, historicky nejvyšších 3 052,8 mld. korun, o 51,8 mld. korun více

246,8 mld. korun
v nominálním vyjádření,
...

než v předchozím roce. To však platilo – zejména vlivem transformačního charakteru české ekonomiky – i pro dovoz, který narostl o 20,3 mld. korun na dosud rekordních 2 805,9 mld. korun. Přesto česká ekonomika navýšila přebytek z obchodování již potřetí v řadě, konkrétně na 246,8 mld. korun.

... reálně se však zhoršil.
To ovšem poukazovalo
na fakt, že česká
ekonomika – poprvé
po třech letech – těžila
z pozitivních směnných
relací

V nominálním vyjádření vývoz narostl o 1,7 %, dovoz o 0,7 %. V reálném vyjádření – vlivem rostoucích cen vývozu, avšak stagnujících cen dovozu – se export zvýšil o téměř zanedbatelných 0,2 %, dovoz o mírně vyšších 0,6 %. Česká ekonomika tak v roce 2013 těžila nikoliv z příznivého vývoje relace reálných toků zboží a služeb z tuzemska do zahraničí a ze zahraničí do Česka, nýbrž z pozitivních směnných relací. Ty byly kladné – zejména díky klesajícím cenám dovážených surovin – poprvé po třech letech.

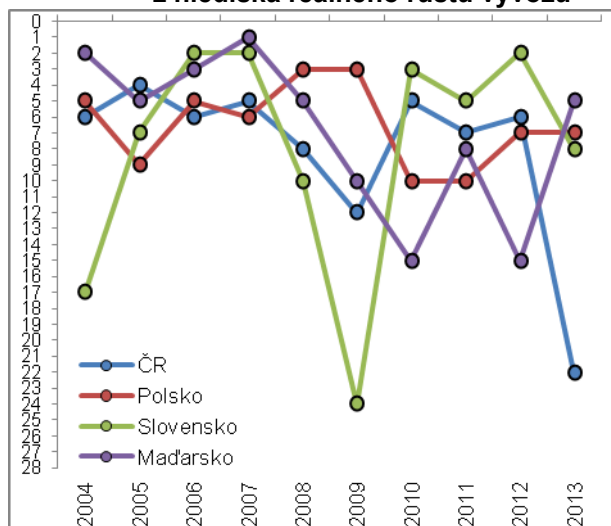
Export narostl v roce
2013 o pouhé 0,2 %.
Tempo kleslo už potřetí
a kopírovalo tak
meziroční změny
celkového dovozu
Německa, Slovenska
a Polska

Růst exportu se v roce 2013 snížil už potřetí. Postupně se zmenšoval z vysokých – částečně nízkou srovnávací základnou ovlivněných – 15,4 % v roce 2010, přes 9,5 % v roce 2011 a 4,5 % v roce 2012, na konečných 0,2 % v roce 2013. Slabý růst exportu v roce 2013 reflektoval téměř nerostoucí potřebu produktů ke konečnému užití respektive dalšímu zpracování v těch ekonomikách, do kterých směřuje největší díl českého vývozu, tedy v Německu, na Slovensku a v Polsku. Německo navýšilo v roce 2013 svůj celkový dovoz o 1,5 %, Slovensko o 2,9 % a Polsko o 1,2 %. U všech tří zemí tempo růstu dovozu v trendu klesalo již třetím rokem, tedy stejně jako tempo růstu českého vývozu.

Transformační charakter
české ekonomiky – ale
i nerostoucí spotřeba
sektoru domácností,
oslabující investice
do fixního kapitálu
a zásob – vedl
i ke klesajícímu tempu
růstu dovozu

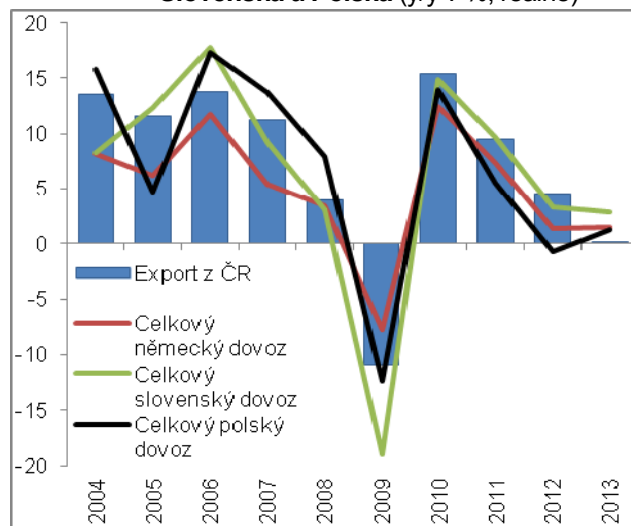
Stále pomaleji a pomaleji rostoucí poptávka po českých produktech v zahraničí dopadala na česká, proexportně zaměřená odvětví. Typickým představitelem byl zpracovatelský průmysl. Jestliže jeho produkce vzrostla v roce 2010 dle produkční statistiky o 10 %⁵, v roce 2011 o nižších 7,5 % a v roce 2012 se již o 0,7 % snížila. Výraznější změnu nepřinesl ani rok 2013 (růst o nízkých 0,8 %). Jestliže růst produkce zpracovatelského průmyslu v trendu oslaboval, utlumoval i růst poptávky zpracovatelů po surovinách a produktech ke zpracování. K tomu přidejme nerostoucí spotřebu českých domácností, nadále oslabující investice do fixního kapitálu, ale i menší tendenci firem zvyšovat skladové zásoby a postupně dojdeme k tomu, že ve své podstatě dlouhodobě neexistoval důvod, aby dovozy zboží a služeb do ČR výrazněji posilovaly. Tempa růstu dovozu tak v zásadě kopírovala klesající růsty exportu.

Graf č. 9 Pořadí zemí mezi členy EU z hlediska reálného růstu vývozu

Zdroj: Eurostat, vlastní propočty

Graf č. 10 Export z ČR; celkový import Německa, Slovenska a Polska (y/y v %, reálně)

Zdroj: Eurostat

Zhruba 85 % českého vývozu a dovozu tvoří obchod se zbožím. Přesto se v roce 2013 na reálném snížení

Zhruba 85 % českého vývozu tvoří export zboží. Stejným dílem se zboží podílí i na celkových dovozech. Přesto se v roce 2013 na reálném zhoršení bilance zahraničního obchodu podílely jen služby. Jestliže vývoz zboží vzrostl o 1 %, dovoz o 0,9 % a saldo obchodu se zbožím se v reálném vyjádření mírně

⁵ Údaje o vývoji produkce byly v národních účtech dostupné jen do roku 2012.

přebytku zahraničního obchodu podílely jen služby

zlepšilo. Na druhou stranu export služeb o 4,3 % propadl, dovoz však zaostával a zhoršil se jen o 1,6 %. Bilance zahraničního obchodu se službami v reálném vyjádření na rozdíl od zboží silně propadla. Důvody lze připisovat, podle údajů platební bilance, nižší zahraniční poptávce po službách zahrnutých v položce „ostatní“, kam spadají veškeré služby s výjimkou dopravy a cestovního ruchu.

Nárůst vývozu zboží a služeb z ČR byl v roce 2013 sedmý nejslabší mezi zeměmi EU. To bylo ve výrazném kontrastu s šestým nejvyšším růstem za předchozí čtyřleté období 2009-2012

Růst vývozu zboží a služeb z Česka byl v roce 2013 mezi unijními zeměmi sedmý nejslabší. Všechny středoevropské konvergující země jej navýšily více než ČR – Maďarsko o 5,3 %, Polsko o 4,6 %, Slovensko o 4,5 %. Rok 2013 tak byl ve výrazném rozporu s obdobím předchozích čtyř let 2009-2012, za které se český export zvýšil o 17,7 %, sice méně než na Slovensku, avšak více než v Polsku i Maďarsku. Nárůst českého exportu byl v tomto období mezi všemi zeměmi Evropské unie šestý nejvyšší. Otázkou je, zda výrazně zhoršená pozice tuzemské ekonomiky z hlediska schopnosti dále navyšovat vývoz zboží a služeb byla důsledkem přílišné závislosti na německé ekonomice, silné specializaci Česka na vývoz strojů a dopravních prostředků – čímž je ale typická i slovenská ekonomika – nebo horší konkurenceschopností českých produktů na zahraničním trhu.

1.3. Nabídková strana hrubého domácího produktu

Skutečný výkon ekonomiky v podobě hrubé přidané hodnoty klesl v roce 2013 o stejnou proporcí jako HDP

Hrubá přidaná hodnota (HPH), charakterizující skutečnou výkonnost ekonomiky – na rozdíl od HDP nezkrácenou výběrem daní z produktů (DPH, spotřební daně) a poskytováním dotací na produkty – klesla v roce 2013 o 0,9 %, tedy stejně jako HDP. HPH klesala už druhým rokem, hloubka poklesu se zmírnila jen o 0,1 pb.

Vláda na daních z produktů v roce 2013 vybrala o 2,7 % méně než v roce 2008. Dotace na produkty naopak o 0,7 % narostly. Přesto byl pokles HPH i HDP stejný

V porovnání s rokem 2008 klesla HPH české ekonomiky o 2,3 %. Vláda na daních z výrobků vybrala – i vlivem zhoršeného stavu ekonomiky – o 2,7 % méně. Na druhou stranu dotace na produkty – směřující do jednotlivých firem – o 0,7 % narostly. Zátěž firem respektive konečných spotřebitelů tak byla v roce 2013 nižší než v předkrizovém roce 2008. Vliv změn vybraných daní a vyplacených dotací byl přesto nízký a HPH v úhrnu klesla o stejnou proporcí jako HDP.

Zpracování vstupů na produkt bylo v Česku v roce 2013 méně efektivní než v roce 2008 a výrazně méně efektivní než v roce hluboké recese 2009

Česká ekonomika produkuje méně efektivně než v roce 2008 a s výrazně nižší efektivitou v porovnání s rokem 2009. Jestliže v roce 2008 byly na jednu stokorunu produkce v nominálním vyjádření zapotřebí vstupy v hodnotě 64,3 korun (suroviny, meziprodukty, využití služby atd.), v roce 2013 v hodnotě 64,7 korun. Proporce mezispotřeby na celkovém produktu se tak zvýšila, podíl hrubé přidané hodnoty naopak klesl. Výrazný nárůst efektivity zpracování vstupů na finální produkt v roce 2009 (jedna stokoruna produkce byla vytvořena s využitím vstupů v nominální hodnotě jen 61,9 korun), ke kterému vedla jak snaha firem snižovat výrobní náklady, tak nízká cena ropy na komoditním trhu, v letech následujících rychle vyprchal.

Svoji výkonnost v roce 2013 snížilo méně odvětví než v roce předchozím, ale i menší počet než v roce 2009

Hrubá přidaná hodnota klesla v roce 2013 ve dvanácti z celkových dvaceti hlavních odvětví ekonomiky. To bylo výrazné zlepšení v porovnání s rokem předchozím, kdy svoji výkonnost redukovalo hned patnáct odvětví. Jednalo se ale i o lepší výsledek v porovnání s rokem 2009, kdy hrubá přidaná hodnota klesla ve čtrnácti českých odvětvích.

S dlouhodobými problémy se potýkalo odvětví těžby a dobývání. Za roky 2007-2013 jeho výkon propadl už více než o 40 %, ...

Značným problémům čelil primární sektor tvořený těžbou a dobýváním a odvětvím zahrnující zemědělství, lesnictví a rybářství. Těžba a dobývání, odvětví silně poznamenané nejen klesající poptávkou po uhlí, ale i jeho snižujícími se cenami na světovém trhu, se v roce 2013 srovnávalo s více než desetinovým propadem HPH. Klesající poptávka a nízké ceny uhlí ovšem nedokázaly vysvětlit fakt, že se výkonnost tohoto odvětví snižovala již sedmým rokem. Klesala totiž už od konjunkturního roku 2007. Problémy, které stály za úhrnným propadem hrubé přidané hodnoty odvětví těžby a dobývání již o více než dvě pětiny, tak pravděpodobně byly hlubšího charakteru.

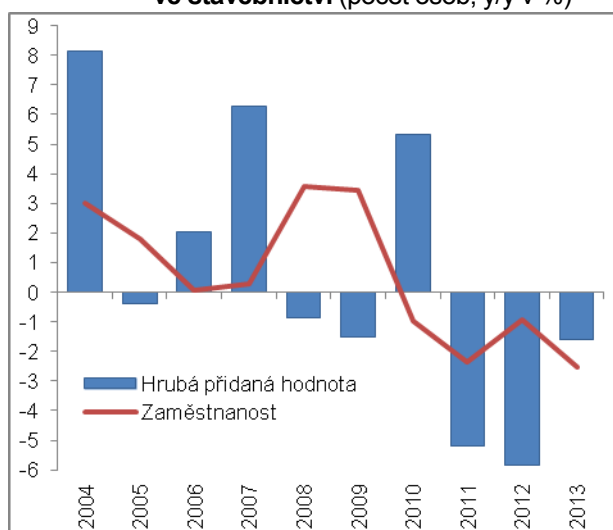
... čtvrtým rokem v řadě, patrně zejména v důsledku rostoucích dovozů potravin z Německa a Polska, se snižovala i HPH odvětví zahrnujícího zemědělství, lesnictví a rybnářství

Méně než v roce předchozím, navzdory dobré sklizni, vytvořilo i odvětví zahrnující zemědělství, lesnictví a rybnářství (-9,8 %). Levná pracovní síla v Polsku a výrazná dotační politika v Německu navyšovala konkurenceschopnost polských a německých prvovýrobců a vedla k rostoucím dovozům levných finálních potravin, zejména masných výrobků, do Česka. Ty vytlačovaly domácí produkty a v konečném důsledku dopadaly na české zemědělce. Výkonnost odvětví skládajícího se ze zemědělství, lesnictví a rybnářství tak v roce 2013 neklesala poprvé, nýbrž už čtvrtým rokem. V úhrnu se hrubá přidaná hodnota propadla téměř o dvě pětiny.

Primární sektor ztratil za roky 2009-2013 ze svého výkonu čtvrtinu, za celé desetiletí už téměř třetinu

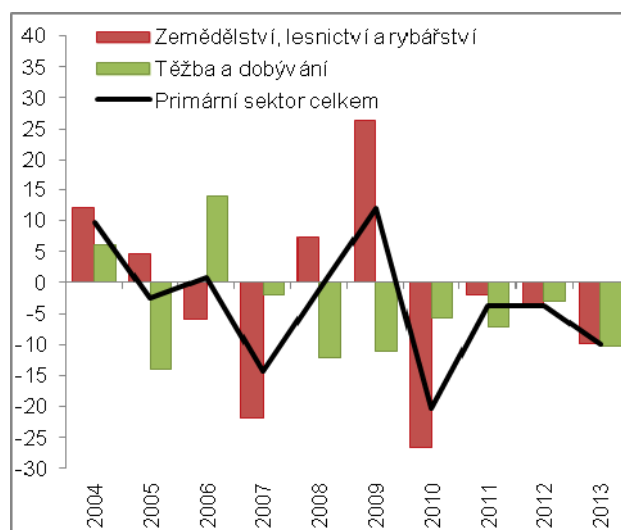
Primární sektor jako celek, z pozice hrubé přidané hodnoty z jedné třetiny tvořený odvětvím těžby a dobývání a dvou třetin zemědělstvím, lesnictvím a rybnářstvím, ztratil ze své výkonnosti v roce 2013 rovnou desetinu. Proti roku 2008 mu chyběla už čtvrtina, za celou dekádu 2004-2013 jeho HPH propadla téměř o třetinu.

Graf č. 11 Hrubá přidaná hodnota stavebnictví (y/y v %, reálně), celková zaměstnanost ve stavebnictví (počet osob, y/y v %)

Zdroj: ČSÚ

Graf č. 12 Hrubá přidaná hodnota primárního sektoru (y/y v %, reálně)

Zdroj: ČSÚ, vlastní propočty

V roce 2013 klesla HPH i ve zpracovatelském průmyslu, velkoobchodě a maloobchodě, činnostech v oblasti nemovitostí, tedy ve všech českých nejvýznamnějších odvětvích z hlediska výkonu

Pokles výkonnosti v roce 2013 zasáhl i tři největší česká odvětví z hlediska tvořené hrubé přidané hodnoty. Šlo o zpracovatelský průmysl, velkoobchod a maloobchod a činnosti v oblasti nemovitostí. Vzhledem k tomu, že se jedná o sluk odvětví, které dávají práci více než dvěma pětinám všech v Česku zaměstnaných osob, plynuly z ekonomického vývoje v této oblasti nepříliš pozitivní výhledy pro se zpožděním reagující trh práce. Hrubá přidaná hodnota zpracovatelského průmyslu klesla v roce 2013 poprvé (-0,4 %) od strmého propadu v roce 2009 (-15,4 %), její růsty se však snižovaly už od roku 2011 a v zásadě tak reagovaly na stále méně a méně rostoucí poptávku v zahraničí. To velkoobchod a maloobchod, na změnách v zahraniční poptávce méně závislý, na druhou stranu silně reagující na měnící se domácí poptávku, svoji výkonnost v roce 2013 – při nerostoucí spotřebě domácností a dále klesající investiční aktivitě – snížil už podruhé (-2,8 %). Po jednorozhodnutí odmlyce, částečně i v důsledku snižující se poptávky po stavebních činnostech, klesla i hrubá přidaná hodnota v činnostech v oblasti nemovitostí (-2 %), ve třetím nejvýznamnějších odvětví.

Situace ve stavebním sektoru se nelepšila. HPH tohoto odvětví klesla i v roce 2013. Proti roku 2007 mu z tehdejšího výkonu chyběla skoro desetina

Problémy stavebního sektoru se dále prohlubovaly. HPH tohoto odvětví se v roce 2013 snižovala třetím rokem, s výjimkou roku 2010 ale klesala už od roku 2008. Proti roku 2007 ztrácelo stavebnictví ze své výkonnosti skoro desetinu. Oslabující poptávku po stavebních činnostech, přenášejíci se do menších výkonů, následoval – sice s dvouletým zpožděním, ale poměrně razantně – i trh práce. Za roky 2010-2013 opustilo odvětví stavebnictví, dle dat národních účtů, 32,3 tis. osob. Pokles stavebních investic, který pokračoval i v roce 2013, tak pro stavebnictví rozhodně pozitivní zprávou být nemohl.

Čtyři roky trvající pokles HPH energetiky, silně ovlivněný snižující se efektivitou přeměny vstupů na konečný produkt, se zastavil až v roce 2013

O mírných 0,6 % se v roce 2013 navýšila HPH energetiky (CZ-NACE 35). K růstu výkonu tohoto odvětví došlo poprvé po čtyřech letech, za které se v úhrnu propadl o čtvrtinu. Vzhledem k tomu, že produkce v energetice za stejné období (2009-2012) o 6,1 % narostla, nemohl být silný propad výkonnosti připisovaný snížené poptávce, ale spíše poklesu efektivnosti výroby. Zatímco v roce 2008 byly na jednu stokorunu produkce v nominálním vyjádření použity vstupy v hodnotě 61,8 korun, v roce 2012 již byly zapotřebí vstupy v hodnotě výrazně vyšších 71,5 korun.

HPH peněžnictví a pojišťovnictví narostla v roce 2013 o 8,3 %, nejvíce ze všech českých odvětví. To bylo ve značném kontrastu s rokem předchozím, kdy pokles tohoto odvětví patřil k jednomu z nejhlubších

Jednoznačně nejvyšší nárůst hrubé přidané hodnoty ze všech odvětví si v roce 2013 připsalo peněžnictví a pojišťovnictví. HPH se zvýšila o 8,3 %. K tomu došlo po naopak jednom z nejhlubších propadů ze všech odvětví v roce 2012 (-7 %). Meziroční změny HPH v tomto sektoru byly silně rozkolísané v celém turbulentním období 2009-2013. Docházelo k nim vlivem specifických vlivů, které se odehrávají uvnitř tohoto vysoce různorodého odvětví zahrnujícího jak banky, pojišťovny, účastníky kapitálových trhů, tak další subjekty působící na finančním trhu.

Pokračující pokles HPH odvětví zdravotní a sociální péče v podstatě „vymazal“ zvýšené výkony dalších dvou odvětví s významným vlivem veřejné sféry – veřejné správy a obrany; vzdělávání

HPH veřejné správy a obrany (CZ-NACE 84), zaměstnávající více než 5 % všech pracujících osob, po dvouletém poklesu ovlivněném úsporami ve veřejné sféře o 1,7 % narostla. O 1,1 % se zvýšila i výkonnost druhého odvětví se silným vlivem veřejné sféry, vzdělávání. Tyto růsty však v podstatě jen kompenzovaly pokračující pokles hrubé přidané hodnoty odvětví zdravotní a sociální péče (-4,8 %), ke kterému docházelo už osmým rokem v řadě. V úhrnu, ve všech třech odvětvích, hrubá přidaná hodnota v roce 2013 o 0,4 % klesla.

1.4. Příspěvky ke změně HDP a HPH

Na poklesu HDP se v roce 2013 nejsilněji podílela tvorba hrubého kapitálu. Negativně k meziroční změně HDP, po pět let trvající odmlce, přispěl i výsledek zahraničního obchodu

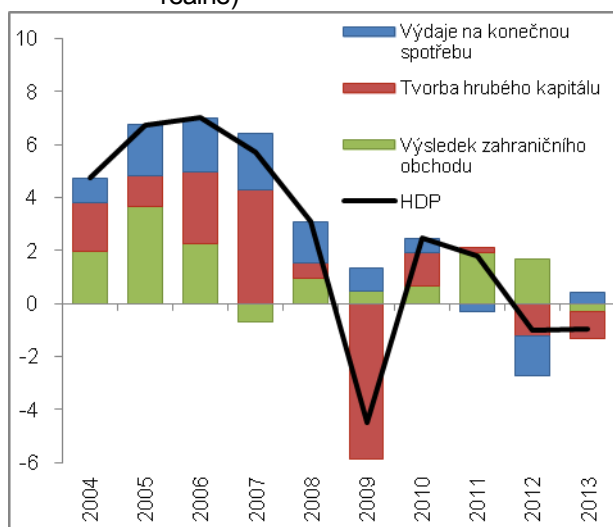
V roce 2013 se na snížení HDP, z hlediska poptávkové strany, podílela zejména tvorba hrubého kapitálu. Záporně k vývoji HDP přispívala již druhým rokem, její negativní vliv polevil jen málo – z původních -1,2 pb. v roce 2012 na -1,0 pb. v roce 2013. Poprvé od roku 2007 záporně k meziroční změně HDP přispíval i výsledek zahraničního obchodu (-0,3 pb.). V roce 2007 měla na záporném příspěvku této složky poptávky podíl zejména silná spotřeba a dále rostoucí investiční aktivita v Česku vedoucí k neobvykle vysokému růstu dovozu, v roce 2013 slabá poptávka v zahraničí limitující další zvyšování vývozu. Výraznějšímu snížení HDP v roce 2013 bránil jen opětovný, dva roky nepozorovaný růst celkových výdajů na konečnou spotřebu (+0,4 pb.). Ten byl – při stagnující spotřebě domácností dané klesajícím čistým disponibilním důchodem – tažen vyššími výdaji vládních institucí.

K poklesu HPH v roce 2013 nejvýrazněji přispěly služby. HPH celé ekonomiky však klesala i vlivem nižší výkonnosti průmyslu, stavebnictví i odvětví zahrnující zemědělství, lesnictví a rybářství

K poklesu HPH v roce 2013 nejsilněji přispívaly služby (CZ-NACE G-U). Tento segment ekonomiky, podílející se na celkové výkonnosti ekonomiky téměř třemi pětinami, k nižší výkonnosti přispíval druhým rokem, jeho negativní vliv ale zesílil (z -0,2 pb. na -0,3 pb.). Stejně jako v roce předchozím, a to nejen směrem ale i silou, k poklesu HPH přispíval průmysl (-0,2 pb.) zahrnující nejvýznamnější zpracovatelský průmysl, ale i těžbu a dobývání, energetiku či méně významné zásobování vodou. Při poklesu HPH stavebnictví i odvětví zahrnující zemědělství, lesnictví a rybářství (přispěly -0,1 pb. a -0,2 pb.) tak nebylo žádného segmentu ekonomiky, který by pokles HPH alespoň tlumil.

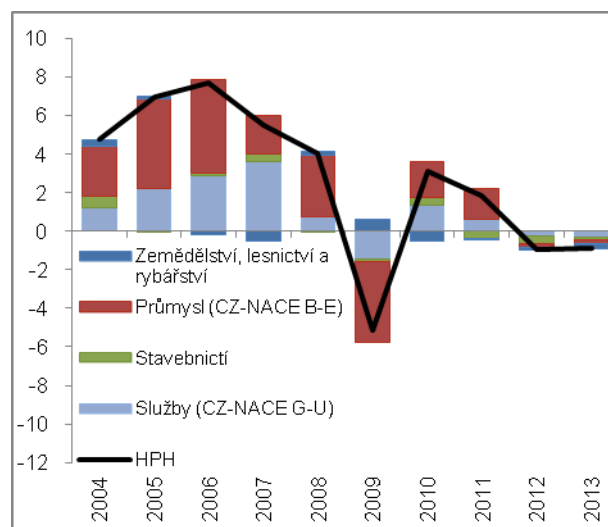

Graf č. 13 Příspěvky výdajových složek ke změně hrubého domácího produktu (y/y v pb., reálně)

Zdroj: ČSÚ, vlastní propočty

Graf č. 14 Příspěvky odvětví ke změně hrubé přidané hodnoty (y/y v pb., reálně)

Zdroj: ČSÚ, vlastní propočty

2. Cenový vývoj

Celková cenová hladina v České republice sice v roce 2013 narůstala rychleji, než v roce 2012, to však bylo převážně dílem levných surovin z dovozu, které ve spojení s vyššími cenami exportu zlepšovaly směnné relace. Z rozboru cenového vývoje ve výrobním řetězci tak plynuly odlišné závěry, než by mohlo být odvozováno jen z deflátoru. Dlouhodobě slabá poptávka po stavebních pracích již čtvrtým rokem snižovala ceny ve stavebnictví, nižšími cenami s redukovanou poptávkou bojovali i poskytovatelé tržních služeb. Oba sektory v roce 2013 zlevnily více než v roce předchozím. Průmyslové podniky sice v roce 2013 v úhrnu zdražily, cenové navýšení ale bylo druhé nejmenší za celou dekádu 2004-2013 a docházelo k němu v zásadě jen vlivem vyšších cen v oligopolních odvětvích energetiky a zásobování vodou. Pozitivně z pohledu hrozby deflace vyzníval vyšší růst cen v zemědělství, i zde však ceny ve druhé polovině roku díky dobré úrodě zamířily do meziročních poklesů. Tyto tlaky se kumulovaly ve spotřebitelských cenách, ve kterých se projevovaly dezinflací. Míra inflace byla v roce 2013 třetí nejnížší v historii České republiky.

2.1. Celková cenová hladina

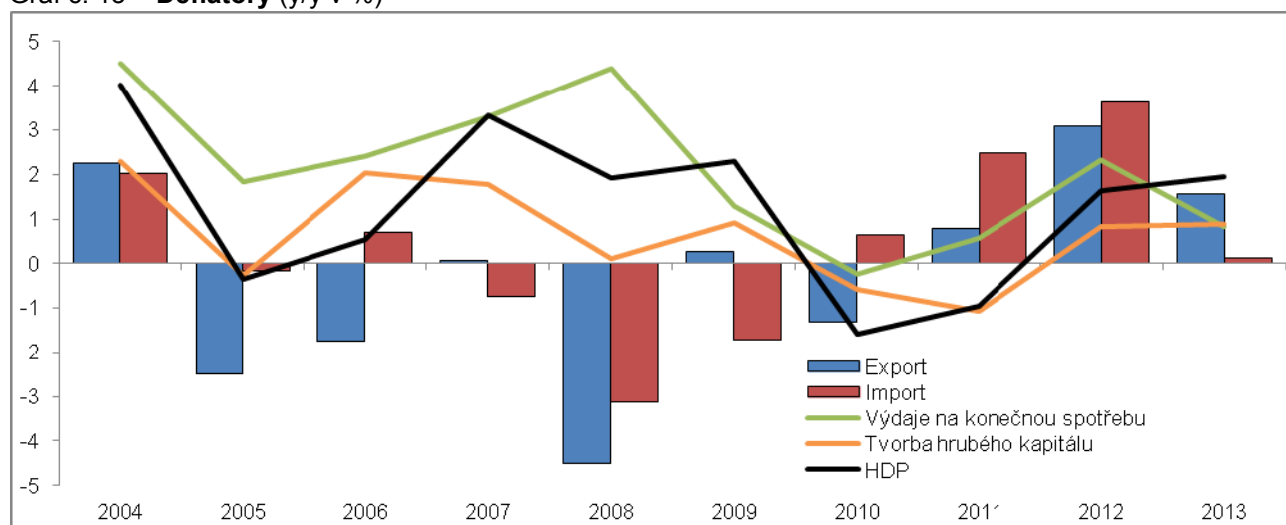
Celková cenová hladina v české ekonomice narostla v roce 2013 vlivem pozitivních směnných relací více než v roce předchozím

Celková cenová hladina v ekonomice, měřená implicitním deflátozem HDP, vzrostla v roce 2013 o 1,9 %. Ceny se zvyšovaly druhý rok v řadě, rychleji než v roce 2012 (+1,6 %). Přestože se navyšovaly ceny všech druhů výdajů, dynamika růstu cen spotřebních a investičních výdajů (tvorba hrubého fixního kapitálu) ztlačila. Ke zrychlenému růstu cenové hladiny v roce 2013 tak docházelo převážně vlivem příznivého vývoje cen v zahraničním obchodě.

Čeští obchodníci poprvé po třech letech inkasovali zisky plynoucí z pozitivních směnných relací v zahraničním obchodě, a to zejména v důsledku příznivého vývoje cen zboží

Cenová hladina exportovaného zboží a služeb byla v roce 2013 o 1,6 % vyšší než v roce předchozím, ceny dovozu – vlivem levnějšího zboží, zejména surovin – v zásadě stagnovaly (+0,1 %). Třebaže byl nárůst cen exportu v porovnání s rokem 2012 zhruba poloviční, česká ekonomika poprvé po třech letech zaznamenala kladné směnné relace. Zlepšení o 1,4 % bylo s výjimkou roku 2009 (+2 %) nejvyšší za celou dekádu 2004-2013. Podílely se na něm zejména vysoké kladné relace u zboží (+1,6 %), v obchodě se službami se relace zlepšily jen zanedbatelně (+0,2 %). Dodatečné zisky, které obchodníci inkasovali z příznivého vývoje cen v zahraničním obchodě, zvyšovaly výkon české ekonomiky. Reálný hrubý domácí důchod, který zohledňuje dopad směnných relací do HDP, vzrostl v roce 2013 o 0,1 %. To byl výrazně lepší výsledek než v případě samotného HDP, který se v reálném vyjádření o 0,9 % snížil.

Graf č. 15 Deflátoři (y/y v %)

Zdroj: ČSÚ

Tlak na růst cenové hladiny v ekonomice byl ze strany domácí poptávky menší než v roce 2012

Zboží a služby, které vstupovaly do spotřeby domácností, podražily o 1,2 %. To byl ani ne poloviční růst v porovnání s rokem 2012 (+2,7 %). Zdražování produktů pořizovaných ze strany vládních institucí bylo dokonce úplně eliminováno (v roce 2012 +1,5 %, v roce 2013 +0,1 %). Stejně platilo i pro

investice do fixního kapitálu, jejichž ceny v roce 2012 narostly po dva roky trvajícím poklesu o mírných 0,8 %, v roce 2013 ale zdražování tohoto typu zboží ustalo (+0,2 %). Síla impulsů tlačících na růst cenové hladiny ze strany domácí poptávky byla v roce 2013 velmi malá.

2.2. Ceny pro spotřebitele

Ceny pro spotřebitele narostly v roce 2013 v úhrnu o 1,4 %. Míra inflace vyjádřená přírůstkem indexu spotřebitelských cen ke stejnému měsíci předchozího roku během roku oslabovala, ...

Ceny pro spotřebitele vzrostly v roce 2013 o 1,4 %, nejmaleji od hluboké recese v roce 2009 (+1 %). V porovnání s rokem předchozím, kdy ceny narostly o 3,3 %, nedocházelo ani k polovičnímu zdražování. Růst cen byl mírný i přes zvýšení obou sazeb DPH, které vstoupilo v platnost hned v lednu 2013. Dosažená míra inflace tak byla hluboko pod cílem České národní banky (ČNB), která jej stanovuje na úrovni 2 %. Přestože byl dosažený růst cen za rok 2013 stále v jejím tolerančním pásmu, které je stanoveno v šíři 2 procentních bodů, míra inflace vyjádřená přírůstkem indexu spotřebitelských cen ke stejnému měsíci předchozího roku v průběhu roku zpomalovala. Jestliže ještě v lednu 2013 byly ceny pro spotřebitele v meziročním srovnání vyšší o 1,9 %, v dubnu o 1,7 %, v červenci růst zpomalil na 1,4 % a v říjnu na pouhých 0,9 %. Cenový růst mířil směrem k nule, v horším případě do deflace. Centrální banka proti tomuto negativnímu cenovému vývoji zakročila.

... na což centrální banka v listopadu zareagovala použitím dodatečného měnově politického nástroje, kurzovými intervencemi

Standardní nástroj měnové politiky v režimu cílování inflace – operace na volném trhu – však centrální banka v podstatě již k dalšímu uvolnění měnové politiky využít nemohla. Repo sazba, kterou by bylo třeba snížit, se již od konce roku 2012 rovnala faktické nule. Pro monetární expanzi se tak banka rozhodla použít dodatečný nástroj, kurzovou intervenci. K ní přistoupila na počátku listopadu a oslabila korunu k hranici 27 korun/euro. Jestliže se v říjnu 2013 koruna obchodovala v průměru za 25,658 euro, v listopadu už za 26,925 euro. Byla slabší o 4,9 %.

Spotřebitelé pocítili efekt kurzových intervencí v dražších pohonných hmotách sice již v prosinci, ...

V krátkém horizontu měla slabší koruna vést ke zdražení zboží a služeb z dovozu. Pokud jde o finální produkty ke spotřebě, měla oslabená koruna na růst spotřebitelských cen působit fakticky ihned. Spotřebitelé efekt slabší koruny pocítili již v prosinci, a to v cenách pohonných hmot. Ty mají výrazné zastoupení ve výdajích na „provoz osobních dopravních prostředků“, jejichž ceny byly o 1 % vyšší než v listopadu. Pokud jde však o produkty ke zpracování, efekt dražších vstupů se přes výrobní řetězec v konečných výrobcích mohl projevit až v delším časovém horizontu.

Slabší koruna měla vést i k vyšší poptávce po relativně levnějším tuzemském zboží a službách (tzv. substituční efekt) a tím tlačit na růst cen domácích produktů. Cílem intervence však bylo i zvýhodnění českých exportérů na zahraničních trzích. Výhoda vyšších příjmů v českých korunách by se následně měla přenést do jejich zisků. Konstrukce, že se firmy o tyto zisky podělí se zaměstnanci, ti zvýší svoji poptávku po zboží a službách v tuzemsku a růst cen opět začne nabírat na rychlosti (tzv. důchodový efekt), byl v podmínkách poměrně vysokého počtu nezaměstnaných osob ale spíše dlouhodobějšího rázu⁶.

... ceny ale stále rostly jen málo

Ačkoliv by se mohlo z vývoje meziročního růstu cen pro spotřebitele v listopadu a prosinci (+1,1 % a +1,4 %) zdát, že ceny opět nabíraly na dynamice, nebylo tomu tak. Hned na počátku roku 2014 růst cen zboží a služeb pro spotřebitele totiž propadl k pouhým 0,2 %. Třebaže k tomu došlo zejména vlivem dopředu avizovaného a tedy i očekávaného zlevnění elektřiny, bylo patrné, že vývoj spotřebitelských cen nadále zůstával nepříznivý.

Třebaže meziroční růsty spotřebitelských cen v průběhu roku 2013

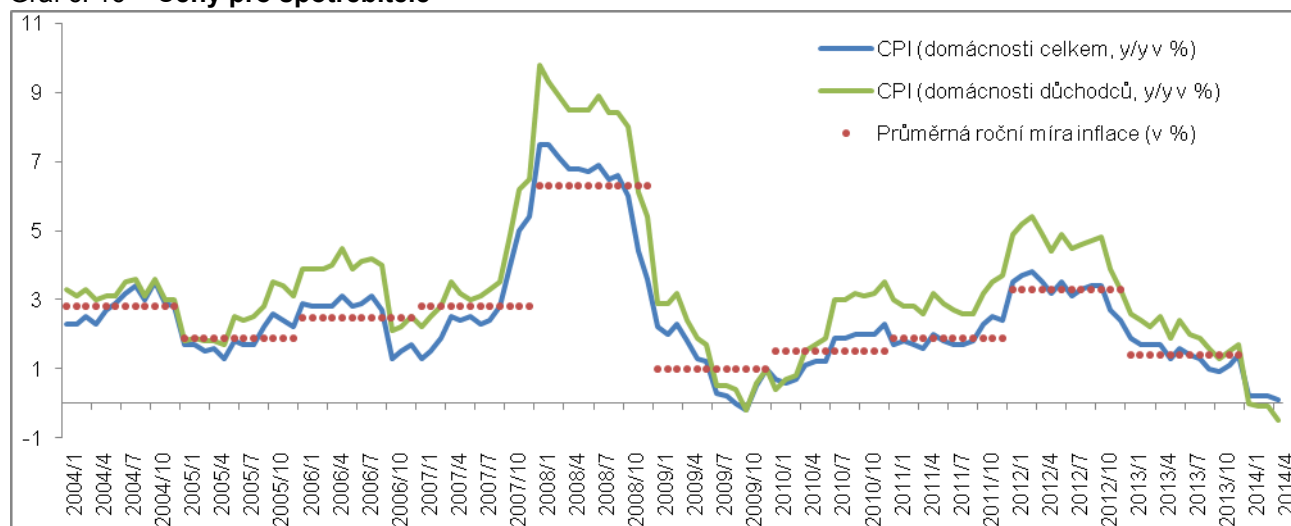
Hrozba deflace, která se nad českou ekonomikou vznášela, nebyla v historickém ohledu ojedinělá. I když v roce 2009 ceny v úhrnu vzrostly o 1 %, meziroční růst cen se ve druhé polovině roku pohyboval jen mírně nad nulou, v říjnu byl zaznamenán

⁶ Kromě uvedených kanálů přenosu slabší koruny do vyšší míry inflace je třeba zmínit i faktor očekávání – slabší koruna by měla vést k očekávané vyšší míře inflace a tedy k poklesu reálných úrokových sazeb, což by mělo být impulsem pro růst poptávky. Slabší korunu však lze vnímat i jako signál, kterým centrální banka dává najevo, že ke zlevňování docházet nebude a domácnosti tak nemají důvod svoji spotřebu nadále odkládat.

zřetelně zpomalovaly, stále se pohybovaly v kladných číslech. To však neplatilo v roce 2009, kdy se spotřebitelské ceny krátkodobě propadly do deflace

dokonce pokles cen o 0,2 %. Vedle k tomu hluboce oslabená zahraniční poptávka, na kterou firmy reagovaly propouštěním, načež domácnosti z opatrnostních důvodů ve druhé polovině roku omezily objem výdajů určených na spotřebu. Kromě tohoto poptávkového šoku se na pouze mírném zdražování v roce 2009 podílely i dva významné šoky nabídkového typu. Výrazný pokles cen rostlinné výroby ve světě vedl ke zlevňování potravin, propad cen ropy na komoditním trhu snižoval ceny této suroviny na dovozu a v konečném důsledku ceny nakupovaných pohonných hmot. Centrální banka na tento vývoj reagovala již s časovým předstihem kontinuální redukcí repo sazby. Hrozbu trvalejšího deflačního vývoje tak odvrátila. Na druhou stranu však snížení repo sazby (na konci roku 2009 byla rovna již jen 1 %) omezilo rozsah dalšího uvolňování v budoucích letech, čemuž následovalo využití kurzových intervencí v listopadu 2013.

Graf č. 16 Ceny pro spotřebitele

Zdroj: ČSÚ

Úhrnný růst spotřebitelských cen v roce 2013 byl historicky třetí nejnižší, ...

Úhrnný růst spotřebitelských cen v roce 2013 o 1,4 % byl v historii České republiky třetí nejnižší. Nejslabší růst cen, který ale spíše odpovídal stagnaci, byl zaznamenán v roce 2003 (+0,1 %). Produkty, které v roce 2002 zdražovaly, zdražovaly v roce 2003 méně a výrobky, jejichž ceny klesaly, zlevňovaly v roce 2003 intenzivněji. K redukci temp došlo napříč celým spektrem zboží a služeb. K tomu patrně přispívaly jak v letech 2001-2002 klesající ceny dovážených surovin (včetně ropy), tak redukce výrazných temp vývozu českého zboží do zahraničí, pravděpodobně vedoucí ke snaze tyto produkty prodat na tuzemském trhu.

... přesto bylo zdražování, tak jak jej spotřebitelé počítávali, patrně značné

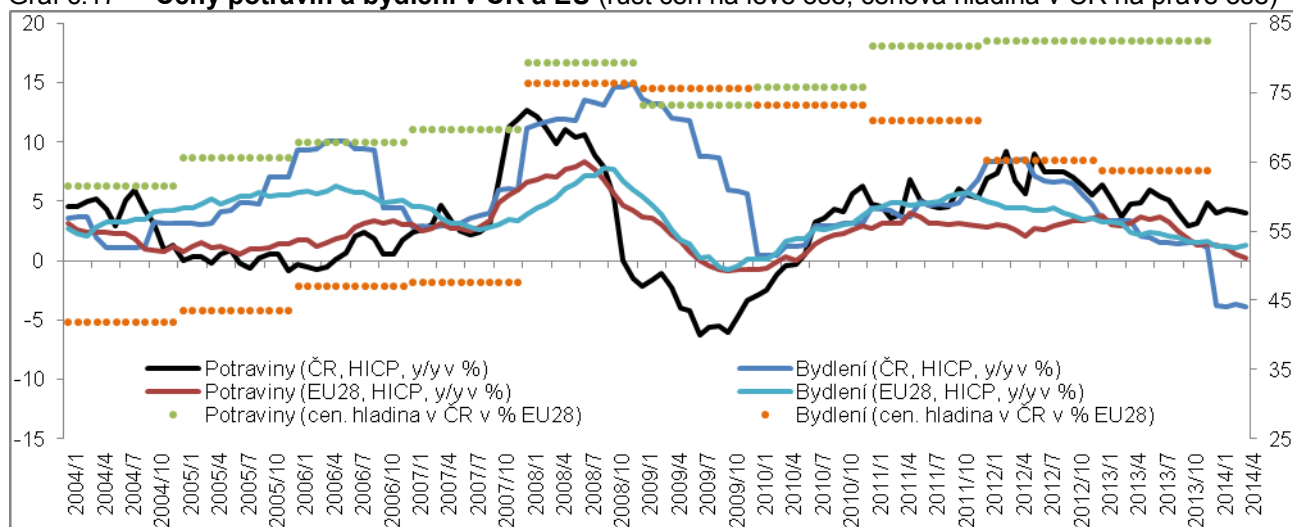
I přestože byl růst spotřebitelských cen v historii samostatné České republiky již osmnáctkrát vyšší než ten v roce 2013, bylo zdražování v tomto roce, tak, jak jej spotřebitelé vnímají, patrně značné. Ceny sice narostly jen o 1,4 %, avšak výrobky, které spotřebitelé nakupují často a jsou tak de facto neustále konfrontováni s jejich měnícími se cenami, byly zdražovány mnohem více. To platilo zejména pro potraviny, jejichž ceny narostly v úhrnu o 5,4 %. Nejenže jejich růst nebyl o moc menší než v roce předchozím (+6,6 %), byl dokonce druhý nejvyšší od roku 2008 (+8,3 %) a třetí nejvyšší v posledních deseti letech. Spotřebitelé si v roce 2013 připlatili 21 % za zeleninu, 5,8 % za ovoce a 4,8 % za maso. Jestliže v letech 2008-2011 zlevnily v každém roce z potravin alespoň některé celky⁷, v letech 2012 a 2013 ani jeden.

Potraviny zdražily v ČR v roce 2013 více než v EU. Během poslední dekády k tomu došlo už posedmkrát

Za poslední dekádu vzrostly ceny potravin v Česku více než v Evropské unii (EU28) v sedmi případech z deseti, z toho v posledních pěti letech narostly rychleji hned čtyřikrát. Pokud tak čeští spotřebitelé ještě v roce 2003 platili za potraviny jen 60,2 % cen, které byly běžné v Evropské unii, v roce 2013 již museli čelit cenám na úrovni 82,5 %. Plyne to z údajů o vývoji komparativní cenové hladiny.

⁷ Potraviny jsou děleny na následující celky: pekárenské výrobky, obiloviny; maso; ryby; mléko, sýry a vejce; oleje a tuky; ovoce; zelenina; cukr, marmeláda, med, čokoláda, cukrovinky a cukrářské výrobky; potravinářské výrobky a přípravky jinde neuvedené

Graf č.17 Ceny potravin a bydlení v ČR a EU (růst cen na levé ose, cenová hladina v ČR na pravé ose)

Zdroj: Eurostat

I nárůst cen výdajů za bydlení byl vyšší než zdražování, na které ukazovala celková míra inflace

Za výdaje spojené s bydlením platili čeští spotřebitelé v roce 2013 o 1,8 % více než v roce předchozím. Třebaže byl růst cen těchto služeb výrazně menší než v roce 2012 (+5 %), stále byl vyšší než zdražování, na které ukazovala celková míra inflace.

Za zpomalení růstu cen výdajů spojených s bydlením v porovnání s předchozím rokem mohli spotřebitelé „děkovat“ jen mírnému zvýšení cen energií v tomto roce. To bylo nejmenší od roku 2010. Svojí roli v něm patrně sehrála větší ochota domácností změnit dodavatele elektřiny či plynu s cílem získat příznivější ceny dodávek, často fixované na delší období. Tyto tendence však měly vliv jen na ceny komodit jako takových, nikoliv na i nadále rostoucí ceny regulovaných složek elektřiny a plynu (například distribuce).

Z významnějších skupin zboží a služeb tak domácnostem v roce 2013 zlevnily jen výdaje na dopravu (o 0,7 %). K tomu přispěly jak nižší ceny dopravních prostředků, tak levnější pohonné hmoty.

Zlevňování telekomunikačních služeb bylo v roce 2013 velmi silné a srovnatelné s tím, které v součtu plynulo z cenových poklesů v předchozích pěti letech

Nejvíce spotřebitelé pravděpodobně zaznamenali drastický propad cen telekomunikačních služeb, ve který vyústil tvrdý konkurenční boj poskytovatelů. Přestože ke zlevňování těchto služeb docházelo již šestý rok v řadě, pokles v roce 2013 byl jednoznačně nejhlubší (o 8,8 %) a téměř srovnatelný s cenovým efektem, který v součtu přinesly předchozí roky 2008-2012 (celkové snížení cen o 10,2 %). I přesto, pokud vezmeme v potaz váhu výdajů na telekomunikační služby, zjistíme, že tvoří jen zhruba 3,4 % celkových výdajů průměrné domácnosti. Značný propad cen v roce 2013 tak přispíval dezinflačním směrem jen relativně nízkými 0,3 pb.

Zdražování obecně více dopadá na domácnosti důchodců. Rok 2013 nebyl v tomto ohledu výjimkou

Změna ceny konkrétního zboží či služby dopadá na jednotlivé domácnosti odlišně. Záleží na tom, jaký podíl svých výdajů na ten konkrétní produkt vydává. Obecně známý fakt, že růst cen potravin či výdajů za energie tak více pociťují příjmově slabší domácnosti, pro které mají tyto výdaje váhově větší význam, platil i v roce 2013. Klasickým typem příjmově slabší domácnosti jsou domácnosti důchodců. Těm v roce 2013 celkové výdaje na spotřebu zdražily o 2 %, tedy výrazně více než průměrné domácnosti (+1,4 %). Větší zdražování, kterému musely domácnosti důchodců čelit, bylo v rámci dekády (2004-2013) pravidlem. Negativním jevem bylo v roce 2013 ale i to, že domácnostem důchodců v porovnání s průměrnou domácností více zdražily i samotné potraviny (o 0,4 pb.), což byla z pohledu celého desetiletí spíše výjimka. Je to způsobeno tím, že struktura potravin byla mezi těmito typy domácností odlišná a v roce 2013 více narostly ceny toho zboží, které tvoří ve výdajích důchodců větší proporcii. Z toho lze dovozovat, že zdražovaly zejména základní, tedy nesubstituovatelné potraviny.

Ceny pro spotřebitele narostly v Česku v roce 2013 jen o 0,1 pb. méně než v celé EU

Pouze slabý růst cen pro spotřebitele v České republice v roce 2013 nebyl v kontextu Evropské unie ničím neobvyklým. Ceny v tuzemsku narostly o 1,4 % i dle harmonizovaného indexu spotřebitelských cen, což bylo jen o 0,1 pb. méně než v EU. K výraznějšímu zdražování v porovnání s Českem docházelo ve třinácti zemích. Nejvíce ceny narostly v ekonomikách dlouhodobě postižených vysokou inflací, Estonsku a Rumunsku (shodně +3,2 %). Menší růst cen než v ČR byl naopak patrný ve čtrnácti členských zemích, z nichž v Lotyšsku ceny stagnovaly a Řecko zažívalo rok deflace (-0,9 %).

Snížování míry inflace v ČR nebylo mezi ujinými zeměmi – a speciálně mezi novými členskými zeměmi – výjimkou

Ve všech členských zemích bez výjimky – v důsledku slabé poptávky po zboží a službách ale i levných surovin redukcí firmám náklady – cenová dynamika klesla. K výrazně nižšímu zdražování než v roce 2012 docházelo primárně v nových členských zemích v čele s Maďarskem, Polskem a Kypr. S výjimkou Rumunska, Slovinska, Estonska a Chorvatska zaznamenávaly všechny nové země EU propad tempa růstu cen o 2 pb. a více.

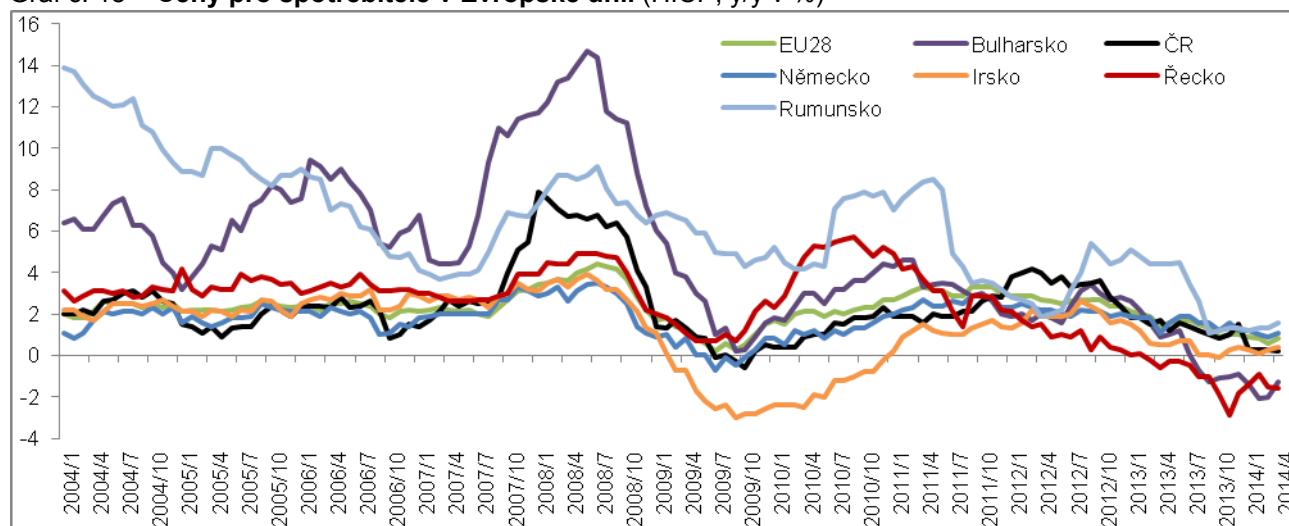
Řada zemí EU již měla na rozdíl od ČR s deflací na roční bázi historické zkušenosti, ...

Evidentní problém s vývojem cen měla celá Evropská unie. Hrozba deflace se nevznášela jen nad Českou republikou, ale nad velkou částí Evropy. S tou však měla v posledních deseti letech – na rozdíl od České republiky – částečně zkušenosti. Jednorozční deflační epizodu, která doprovázela pokles výkonnosti ekonomik v roce 2009, zažilo Španělsko (-0,2 %) a Portugalsko (-0,9 %). V roce 2010 deflací čelilo Lotyšsko (-1,2 %) a v roce 2013 již zmíněné Řecko. S poklesem cen se v roce 2009 muselo vyrovnat i recesí silně zasažené Irsko (-1,7 %), v němž se však deflace na rozdíl od předešlých ekonomik, patrně v důsledku silně přehřátého stavebního sektoru a s ním spojené vlastní hypoteční krize, přelila i do roku následujícího (-1,6 %).

... mnoho z nich však nemohlo s dezinflačním vývojem v ekonomice bojovat kurzovými intervencemi. V tom měla česká ekonomika naopak výhodu

Třebaže nemá Česká republika z hlediska ročních údajů s deflací historické zkušenosti, disponovala zbraní, která mohla být v boji s negativním cenovým vývojem aplikována. Tou je vlastní měnová politika, která nabízí možnost kurzových intervencí. Ty, jak již bylo zmiňováno, centrální banka skutečně použila. Řada evropských zemí – konkrétně členské země Evropské měnové unie – z důvodu společné měny a z ní plynoucí jednotné měnové politiky k tomuto kroku však dle vlastní vůle a potřeb přistoupit nemohly. Výjimkou by byl pouze konsenzus o oslabení eura, které by však patrně mělo na ekonomiky jednotlivých zemí značně asymetrické účinky.

Graf č. 18 Ceny pro spotřebitele v Evropské unii (HICP, y/y v %)

Zdroj: Eurostat

2.3. Ceny ve výrobním řetězci

Ceny zemědělských výrobců byly sice v roce 2013 v úhrnu vyšší, dobrá sklizeň v tuzemsku však ve druhé polovině roku

Ceny zemědělských výrobců vzrostly v roce 2013 o 4,5 %. K růstu cen více přispívala rostlinná (+5,1 %) než živočišná výroba (+3,8 %). Ceny v obou segmentech narůstaly – od „splasknutí bubliny“ na světovém trhu v roce 2009 a strmého pádu cen zejména rostlinné výroby – každý rok. Ceny živočišné výroby

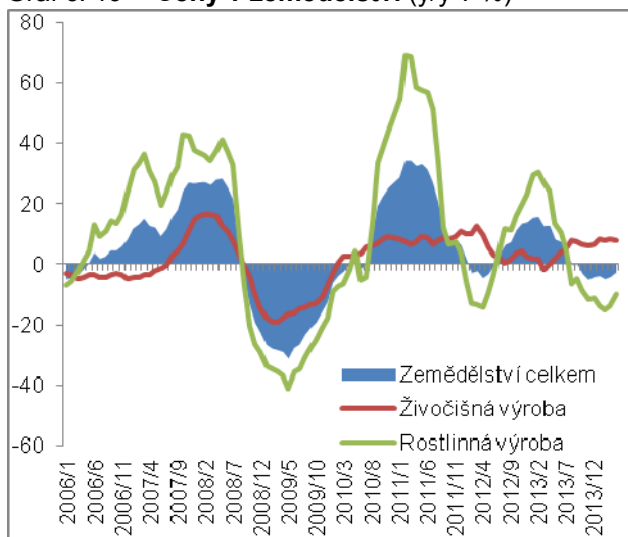
vedla ke zlevňování
v meziročním srovnání

v posledních třech měsících roku 2013 překonávaly dokonce maximum z ledna 2008. Ceny rostlinné výroby se nad svým maximem pohybovaly v první polovině roku, ve druhé části roku ovšem začaly v důsledku celkově dobré sklizně v tuzemsku klesat. Přestože to mohla být dobrá zpráva pro kupující, z hlediska vývoje inflace se jednalo o zprávu negativní. Ceny rostlinné výroby totiž začaly stahovat celý index zemědělských výrobců do meziroční deflace.

2013 – dobrý rok
pro pěstitele pšenice,
špatný pro bramboráře.
Slabou sklizeň si pěstitelé
brambor kompenzovali
více než polovičním
zdražením

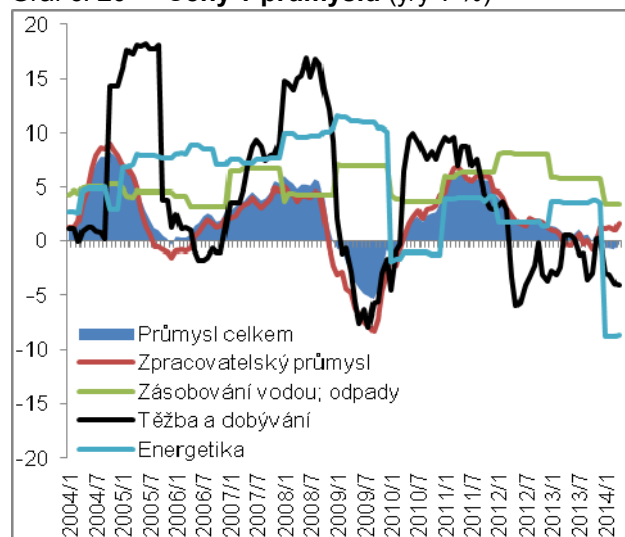
Rok 2013 byl dobrým rokem pro pěstitele pšenice, v tuzemsku nejrozšířenější obiloviny. Její ceny byly v porovnání s rokem 2012 vyšší o 5,4 %, navíc jí zemědělci sklídili o třetinu více. To ovšem bylo ve výrazném kontrastu se sklizní brambor, která byla nejnižší za celou dobu, co jsou příslušné údaje sledovány. To je už od roku 1920. Vzhledem k tomu, že rekordně nízká sklizeň byla dána kromě menších osevních ploch také špatnou úrodou, která se dotýkala i dalších zemí, mohli si pěstitelé malou sklizeň kompenzovat růstem cen. Kupující si tak za brambory v roce 2013 připlatili více než 50 %. Ze segmentu živočišné výroby se s vyššími cenami museli vyrovnat i nákupčí drůbeže (+7,1 %) či mléka (+7,8 %), jehož ceny v tuzemsku patrně navyšovala tendence zemědělců vyvážet ho do zahraničí, kde jsou zpracovatelé za mléko ochotni zaplatit více.

Graf č. 19 Ceny v zemědělství (y/y v %)

Zdroj: ČSÚ

Graf č. 20 Ceny v průmyslu (y/y v %)

Zdroj: ČSÚ

Na růstu cen v průmyslu,
který byl s výjimkou roku
2009 nejnižší za celou
dekádu, se v zásadě
podílely jen oligopolní
odvětví energetiky
a zásobování vodou

Ceny v průmyslu narostly v roce 2013 jen o 0,8 %. To bylo s výjimkou poklesu v roce 2009 (o 3,1 %) nejméně za celou dekádu 2004-2013. Přitom oligopolní odvětví zdražovaly poměrně výrazně – energetické společnosti ceny zvýšily o 3,6 %, ke zdražení o 5,7 % došlo i v zásobování vodou. Váhově nejvýznamnější zpracovatelský průmysl ale ceny de facto neupravoval (+0,2 %), odvětví těžby a dobývání již druhým rokem v řadě muselo v důsledku zachování konkurenceschopnosti svých produktů, zejména uhlí, zlevňovat.

Energetické společnosti
nadále zdražovaly
dodávky elektrické
energie. Po dvou letech
zdražil i plyn

V energetice klesly ceny v historii ČR jen dvakrát. Jednalo se o rok 2003, kdy se snížily o 1,6 %, a rok 2010, ve kterém klesly o 1,3 %. To však nebyl případ roku 2013. Dodavatelé elektrické energie nadále zdražovali, a to i navzdory poklesu cen silové elektřiny na světovém trhu, který trval už od poloviny roku 2011. Ceny elektřiny ve sféře průmyslových výrobců tak vzrostly o 3,1 %. Kromě toho po dvouletém zlevňování opětovně podražily i dodávky plynu (o 6,5 %), druhé významné energetické suroviny. Ke zdražení obou surovin v jednom roce zároveň došlo naposledy v roce 2009.

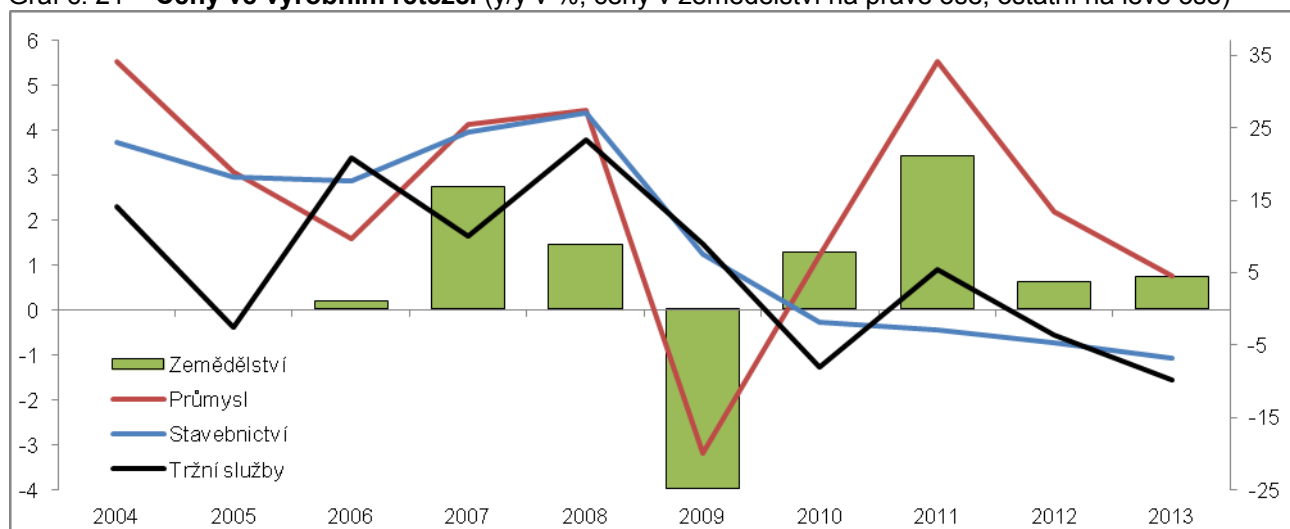
Zpracovatelský průmysl
jako celek zvýšil své ceny
v roce 2013 jen o 0,2 %. Z
významných segmentů
výrazněji zdražovali
jen vývozně orientovaní
výrobci dopravních
prostředků a strojů

Zpracovatelé se v roce 2013 k výraznějšímu zdražování neodhodlali patrně vlivem dvou hlavních faktorů – slabé poptávky po produkci a levnějších surovin ke zpracování z dovozu. Z významných segmentů zpracovatelského průmyslu, dle druhu produkovaných výrobků, tak ceny výrazněji zvyšovali v zásadě jen vývozně orientovaní výrobci dopravních prostředků (+1,5 %) a strojů a zařízení (+0,9 %). Ti své výrobky na tuzemském trhu prodávali za vyšší ceny patrně v důsledku

a zařízení, nejvíce však ceny zvedli potravináři	rostoucí poptávky v zahraničí, na kterou ukazovaly jak zvyšující se tržby z přímého vývozu, tak nové zakázky ze zahraničí. Jestliže výrobci těchto produktů mohli v zahraničí své zboží prodávat draž, nic nebránilo tomu, aby jeho ceny zvýšili i v tuzemsku. Nejvíce ze všech zpracovatelů však své ceny zvyšovali producenti potravin (+2,8 %). Zdražovali již třetím rokem. Jestliže ceny potravin z dovozu rostly v roce 2013 taktéž, finální spotřebitelé jen s obtížemi hledali zboží, za které by nemuseli zaplatit více než v roce předchozím.
Pokles cen ve stavebnictví – který v roce 2013 pokračoval čtvrtým rokem – byl dosud nejhlubší	Ceny stavebních prací klesly v roce 2013 o 1,1 %. Stavební firmy zlevnily již po čtvrté. Deflace v tomto odvětví se z roku na rok prohlubovala a v roce 2013 byla nejhlubší. Jestliže až do roku 2009 stavební firmy nikdy v historii ČR nezlevňovaly, za roky 2010-2013 své ceny snížily v úhrnu o 2,5 %.
Slabou tuzemskou poptávku po stavebních pracích dokázaly firmy částečně kompenzovat vyšší hodnotou zakázek v zahraničí	Hlavním důvodem, který stavební firmy vedl ke kontinuálnímu zlevňování prací, byla dlouhodobě slabá poptávka po stavebních činnostech. Celkový objem produkce stavebnictví dle produkční statistiky byl v roce 2013 v porovnání s konjunkturním rokem 2008 reálně nižší téměř o čtvrtinu. Jak plyne z hodnot nasmlouvaných zakázek firem s 50ti a více zaměstnanci ke konci roku v běžných cenách, poptávku rapidně omezovaly v důsledku střídmejších rozpočtů veřejné instituce, redukovali ji však i soukromí investoři. Naproti tomu v zahraničí byl pro práci českých stavebních firem stále prostor. Přestože vyšší hodnota dohodnutých zahraničních zakázek kompenzovala dlouhodobý propad těch domácích v letech 2009-2013 jen z 13,8 %, na konci roku 2013 měly české stavební firmy v zahraničí nasmlouváno již 16,8 % z celkové hodnoty své budoucí práce. Pro srovnání, ještě v roce 2008 hodnota domluvené práce v zahraničí tvořila pouhých 5,5 %.
Marže stavebních firem redukovaly jak klesající ceny stavebních prací, tak rostoucí náklady stavební výroby	Pokles cen stavebních prací v letech 2010-2013 sice nebyl extrémně hluboký, přesto, pokud bude brán v úvahu i celkový cenový nárůst na straně nákladů stavební výroby ve výši 5 %, jevila se situace stavebních firem velmi špatně. Jak na výstupech, tak na vstupech, byl patrný tlak na redukcí marže.
Producenti tržních služeb za roky 2010-2013 zlevňovali již potřetí. Úhrnný pokles cen, se kterým se museli vyrovnat, byl téměř totožný, jako v případě stavebních firem	Druhý rok deflace dopadal na producenty tržních služeb, tedy těch služeb, jejichž cena je určována na trhu střetáváním nabídky a poptávky. Ceny (sjednávané mezi podnikatelskými subjekty) byly v roce 2013 nižší o 1,5 %, a přestože producenti zlevňovali již v roce 2012 (o 0,6 %), pokles se prohloubil. Za poslední čtyři roky (2010-2013) ceny tržních služeb klesly už třikrát. Jejich úroveň byla v roce 2013 v porovnání s rokem 2009 nižší o 2,4 %. Poskytovatelé tržních služeb se tak v zásadě museli srovnávat se stejným poklesem cen své produkce, jakému čelily stavební firmy.
Nižší aktivita v průmyslu snižovala poptávku po dopravě a skladování. Tomu se poskytovatelé přizpůsobovali zlevňováním, ...	Nevýrazná ekonomická aktivita v průmyslu v první polovině roku vedla k nízké poptávce po dopravě. Významná pozemní a potrubní doprava tak v roce 2013 v úhrnu zlevnila o 2,4 %, druhým rokem v řadě své ceny snižovala i okrajová vodní doprava. Obdobný dopad měla utlumená ekonomická aktivita i na ceny skladování (-7,2 %). Z významnějších segmentů své ceny v roce 2013 neupravovali slabou poptávkou po stavebnictví postižení architekti a inženýři, poskytovatelé služeb v oblasti nemovitostí své ceny nezvyšovali již čtvrtým rokem, z toho poslední dva zlevňovali.
... které však bylo v porovnání s propadem cen telekomunikačních služeb jen mírné	Ze všech druhů tržních služeb se jednoznačně nejhlouběji propadly ceny telekomunikačních služeb (-14,4 %). Jednalo se o důsledek tvrdého boje mezi poskytovateli telekomunikací o koncového zákazníka.
Pravděpodobně pozvolna se zvyšující poptávka po pracovní síle vedla ke zdražení služeb v oblasti zaměstnání	Druhým rokem – i přes pravděpodobnou tendenci firem omezovat externí dodávky služeb – mírně zdražovaly služby programátorů (+1 %). Poměrně solidní růst cen byl po dvou letech zlevňování patrný ve službách v oblasti zaměstnání (+2,5 %), ze kterého lze usuzovat o pozvolna rostoucí poptávce firem po pracovní síle bez navyšování počtu kmenových zaměstnanců. Nejvíce však, o 4,2 %, zdražili své služby poskytovatelé reklamních služeb. Kolísavý vývoj cen reklamních služeb z posledních let tak pokračoval.

Graf č. 21 Ceny ve výrobním řetězci (y/y v %; ceny v zemědělství na pravé ose, ostatní na levé ose)

Zdroj: ČSÚ

2.4. Ceny v zahraničním obchodě se zbožím

Dovoz deflace ze zahraničí se týkal primárně surovin a produktů určených k dalšímu zpracování

Zboží z dovozu bylo v roce 2013 v úhrnu o 0,2 % levnější než v roce předchozím. Ze zahraničí tak byla dovážena deflace. Týkala se primárně surovin a produktů určených k dalšímu zpracování. Koneční spotřebitelé ji přímo zakusili v zásadě jen při nákupu pohonných hmot – za provoz osobních dopravních prostředků, což jsou výdaje s výrazným podílem pohonných hmot, platili v porovnání s rokem 2012 o 0,5 % méně. Intenzivně se levnější suroviny z dovozu promítaly v nižších cenách vstupů zpracovatelů, které mohli spotřebitelé v cenách finálních výrobků pocítit až s odstupem a tedy nepřímo.

Pokles cen dovozu v roce 2013 o 0,2 % byl v porovnání s propadem v letech 2007-2009 (v úhrnu o 7,7 %) z pohledu čísel téměř nevýznamný. Jeho vážnost však spočívala v zesílení dezinflačních tlaků v Česku

Pokles cen dováženého zboží v roce 2013 – zapříčiněný zejména levnějšími minerálními palivy a mazivy (-6 %) a ostatními surovinami (-5,8 %), částečně i mírně nižšími cenami hodnotově významných chemikálií (-0,7 %) a výrazně nižšími cenami okrajových živočišných a rostlinných olejů (-7,6 %) – nebyl za poslední dekádu ojedinělým jevem. České firmy a spotřebitelé z meziročně nižších cen dovozu profitovali v roce 2005 (-0,5 %), ale zejména pak ve tříletém období 2007-2009, ve kterém zlevňování po jednotlivých rocích s přechodem většiny evropských zemí z období konjunktury do recese nabíralo na intenzitě. V úhrnu za všechny tři roky ceny dovozu propadly o 7,7 %. Pokles cen dováženého zboží v roce 2013 tak byl z pohledu let 2007-2009 téměř zanedbatelný, jeho vážnost však spočívala v zesílení dezinflačního trendu daného dlouhodobě slabou domácí poptávkou.

Ceny vývozu vzrostly jen o 1,2 %, nejméně od roku 2010. Vzhledem k průměrnému ročnímu růstu za celou dekádu (+0,2 %) se však nejednalo o tak špatný výsledek

Nižší ceny dováženého zboží nelze připisovat kurzovému vývoji koruny. Ta k dolaru posílila pouze o zanedbatelných 0,1 %, k euru naopak ze své hodnoty 3,3 % ztratila, což by čistě z pozice kurzového vývoje mělo tlačit na růst cen jak na dovozní, tak na vývozní straně českého zahraničního obchodu. Ceny vyváženého zboží na rozdíl od importu v roce 2013 skutečně narostly (o 1,2 %), jednalo se ale o nejmenší zdražení od 1 % poklesu v roce 2010. Vzhledem k průměrnému růstu cen vývozu v celém desetiletí 2004-2013 o pouhé 0,2 % za rok se však nejednalo na druhou stranu o tak špatný výsledek.

Vývozní ceny strojů a dopravních prostředků – pro českou ekonomiku hlavní exportované komodity – rostly již druhým rokem, tempo však polevilo

Z jednotlivých skupin zboží na straně vývozu v roce 2013 nejvíce zlevnila minerální paliva a maziva. Meziroční pokles cen o 3,6 % bylo možné považovat za souhrnný ukazatel negativního vývoje cen uhlí a elektřiny, jejichž je česká ekonomika čistým exportérem, na světových trzích. O 1,7 % klesly i ceny vyvážených ostatních surovin a málo významných živočišných a rostlinných olejů. Ceny exportovaných strojů a dopravních prostředků, komodit, které se na českém vývozu podílí celou polovinou, rostly v roce 2013 druhým rokem, tempo však polevilo z 2,8 % v roce 2012 na 2 %.

Slabší koruna se v cenách zahraničního obchodu plně projevila v prosinci

V posledních dvou měsících roku 2013 ceny v zahraničním obchodě se zbožím absorbovaly efekt oslabené koruny. V listopadu, v měsíci, kdy byla intervence provedena, rostly ceny vývozu v meziročním srovnání o 2,9 %. Ceny dovozu se zvýšily o 1 % a tím se vymanily z šest měsíců trvající deflace. Plně se v cenách slabší koruna projevila v prosinci, kdy ceny vývozu narostly o 6 %, ceny dovozu o 3,8 %. Data z počátku roku 2014 nicméně rostoucí tempa nepotvrdila. V prvním čtvrtletí 2014 byl vývoz meziročně dražší o 4,1 %, dovoz o 2,4 %. Jednalo se tak o výrazně nižší tempa než v prosinci 2013. Ukazovalo se, že cenový vývoj v Evropě, který se přenáší do cen zahraničního obchodu, nebyl navzdory oživující aktivitě stále dobrý.

Přestože byly směnné relace v zahraničním obchodě se zbožím v roce 2013 po třech letech poklesu pozitivní, jejich zlepšení bylo v porovnání s roky 2004, 2007 i 2009 podprůměrné

Směnné relace v zahraničním obchodě se zbožím, které reflektují zisky z příznivého a ztráty z negativního cenového vývoje, byly v roce 2013 poprvé po třech letech pozitivní. Trend postupně se zmírňujících záporných relací z let 2010-2012 se v roce 2013 překlopil do zlepšení o 1,4 %. To bylo v rámci dekády spíše výjimečné, přesto v porovnání s roky 2004, 2007 a 2009, kdy se směnné relace zlepšily o 2,1 %, 2,3 % a 3,8 %, podprůměrné.

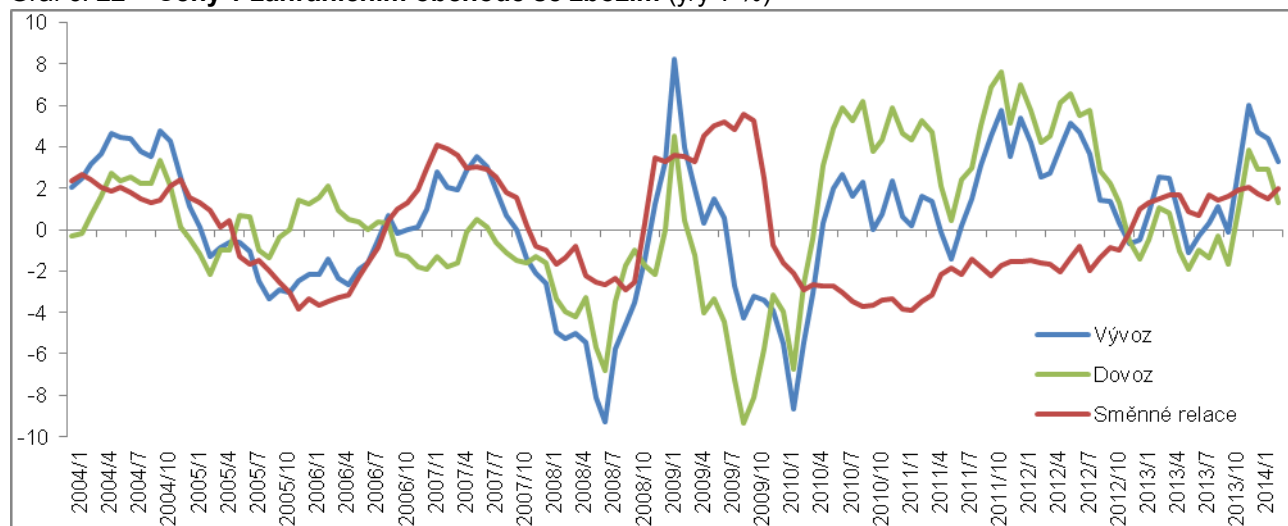
Směnné relace se v roce 2013 zlepšily u sedmi tříd zboží z devíti, což byl druhý nejlepší výsledek za celé desetiletí 2004-2013

Směnné relace se v roce 2013 zlepšily u sedmi tříd zboží z hlavních devíti (SITC). To byl s výjimkou roku 2007, kdy byly relace pozitivní dokonce u osmi, nejlepší výsledek za celou dekádu 2004-2013. Ztrátám z nepříznivého vývoje cen v zahraničním obchodě čelili jen obchodníci s polotovary (-0,2 %), výrazné zhoršení směnných relací bylo patrné u obchodu s potravinami a živými zvířaty (-3,1 %).

Směnné relace v obchodě s potravinami a živými zvířaty se zhoršily už podruhé

Zhoršování směnných relací v obchodě s potravinami a živými zvířaty, ke kterému docházelo již druhý rok v řadě (v roce 2012 o 2,6 %), bylo signálem slábnoucí konkurenceschopnosti českých potravinářů v zahraničním obchodě. S vědomím, že tuzemská ekonomika není v současné době schopna vyprodukovat dostatečné množství a především spektrum potravin pro uspokojení české poptávky, lze shrnout, že výrazný růst cen dovozu potravin a živých zvířat, k jakému docházelo v letech 2012 a 2013 (o 6,7 % a 5,7 %), silně dopadal na tuzemské spotřebitele.

Graf č. 22 Ceny v zahraničním obchodě se zbožím (y/y v %)

Zdroj: ČSÚ, vlastní propočty

3. Vnitřní a vnější nerovnováha ekonomiky ČR

V roce 2013 pokračovalo zlepšování nerovnovážných stavů české ekonomiky, které však byly relativně příznivé i v předchozím roce recese. Deficit sektoru vládních institucí jako jedno z nejdůležitějších měřítek vnitřní rovnováhy se dále zlepšil, deficit vnějších vztahů podle salda běžného účtu platební bilance se podle peněžních toků ČR ve vztahu k zahraničí také zlepšil. Zmírnila se i strukturální nerovnováha na trhu práce. Potřeba země financovat růst z vnějších zdrojů se zmenšila

3.1. Deficit a dluh sektoru vládních institucí

Česká republika se v evropském srovnání podle výsledku hospodaření svých vládních institucí dostala v roce 2013 mezi třetinu nejméně úspěšných zemí v EU. Je však třeba přiznat, že zlepšování deficitů probíhalo ve většině zemí unie - jestliže v roce 2012 byla pod hranici fiskálního konvergenčního kritéria, které e toleruje nejvýše tříprocentní deficit v poměru k nominálnímu HDP podle Eurostatu více než polovina zemí unie (celkem sedmnáct), v roce 2013 již jen třetina (devět zemí). ČR patřila k těm státům, kde byl skok směrem ke zlepšení deficitu největší.

3.1.1. Deficit vládních institucí

Výrazné zlepšení vnitřní nerovnováhy podle deficitu vládního sektoru na pouhých 1,5 % nominálního HDP

Jestliže v roce 2012 se na významném meziročním zhoršení deficitu vládních institucí⁸ ČR podílely mimořádné vlivy (církvní restituce, korekce týkající se EU dotací), pak rok 2013 ukázal jeho výrazné zlepšení. Hospodaření vládního sektoru, i když opět ztrátové s převahou výdajů nad příjmy, činilo, co se tohoto deficitu týká, jen 1,5 % nominálního HDP⁹. I výkonnost ekonomiky působila v roce 2013 na tento výsledek pozitivně, protože především vlivem zlepšených směnných relací se implicitní deflátor zvýšil a cenová hladina tak měla za následek zvýšení nominálního HDP v ČR (+1 %). Samotné zmenšení schodku v absolutním vyjádření činilo 65 %.

Hospodaření místních vlád a fondů sociálního zabezpečení se po několika letech deficitů vrátilo do plusových hodnot

Deficit sektoru vládních institucí ČR v roce 2013 dosáhl celkem 56,4 mld. korun, což byla jen asi třetina výše deficitu vykázaného v roce 2012 (162,1 mld. korun).

Celkový deficit vládního sektoru ČR byl určen deficitem ústředních vládních institucí (-72,5 mld. korun), protože místní vlády a fondy sociálního zabezpečení hospodařily s přebytky (+15,2 mld., resp. 0,8 mld. korun). K obratu do plusových hodnot došlo jak u hospodaření místních vládních institucí, tak i fondů sociálního zabezpečení poprvé po několika letech deficitů (u místních vládních institucí po sedmi letech, u fondů sociálního zabezpečení po šesti letech). Naposledy tak hospodařilo tyto instituce vládního sektoru ČR s přebytky v letech konjunktury české ekonomiky.

Deficit vládního sektoru ČR se zlepšuje již čtyři roky v řadě (výkyv v roce 2012 způsoben mimořádnými vlivy, především církevního majetku)

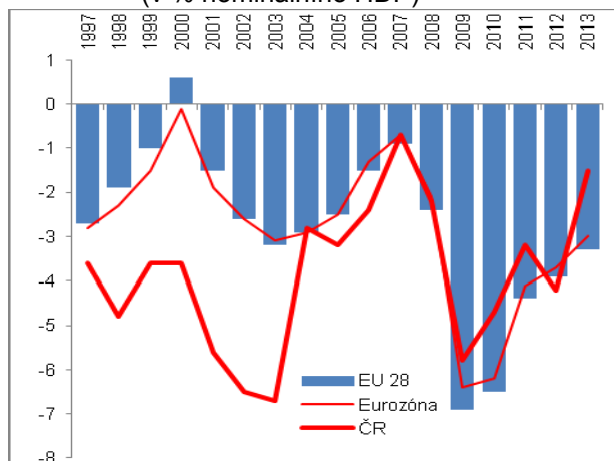
Ke zlepšování relativního deficitu vládního sektoru ČR dochází už čtvrtý rok v řadě, pomineme-li výkyv v roce 2012, který byl způsoben mimořádnými vlivy a při jejichž absenci by se schodek dostal na 2,5 % nominálního HDP. V logickém nároku na státní finance, který způsobila ekonomická krize v roce 2009, se rozdíl mezi příjmy a výdaji vládních institucí rozšířil na 5,8 %, což však bylo méně, než kolik v tom roce činil deficitu v úhrnu za země EU 28 (6,9 %) či eurozóny (6,4 %).

Předchozí negativní dopady konsolidace rozpočtů vládních institucí na hospodářský růst ČR, především omezování investic

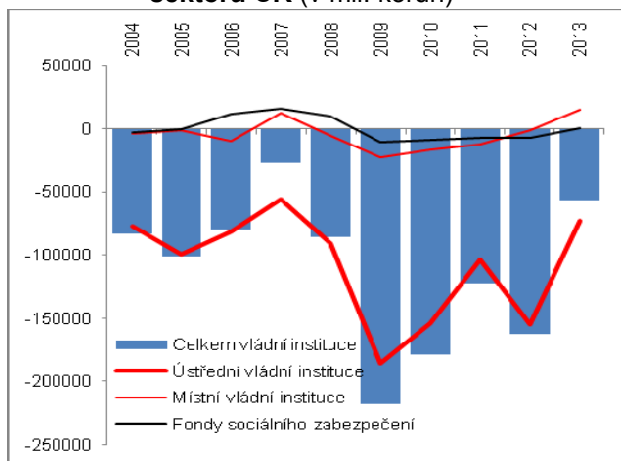
Restriktivní fiskální politika způsobila, že deficity vládního sektoru se postupně lepšily, ovšem při ztrátě tempa hospodářského růstu, který později vyústil ve dvouletou recesi. To nutilo přijímat další kroky měnící strukturu výdajů při jejich daném mandatorním charakteru (zhruba čtyři pětiny výdajů rozpočtu připadá na povinné výdaje dané zákonem či tzv. quasimandatorní výdaje, jimiž jsou např. i mzdy pracovníků sektoru vládních institucí). Těmto krokům dominovalo snižování výdajů nemandatorních, tj. především omezení investic.

⁸ Vládní sektor ČR, tj. sektor vládních institucí, tvoří o organizační složky státu, územní samosprávné celky, vybrané příspěvkové organizace, státní i jiné mimorozpočtové fondy (Pozemkový fond, Podpůrný a garanční lesnický a rolnický fond, Vinařský fond a další), Správa železniční dopravní cesty, transformační instituce Prisko, PPP Centrum, veřejné vysoké školy, veřejné výzkumné ústavy, zdravotní pojišťovny, asociace a svazy zdravotních pojišťoven a Centrum mezistátních úhrad. Od roku 2010 bylo na základě opakovaného testu přeřazeno několik veřejných nefinančních podniků do sektoru vládních institucí, převedeny byly i vybrané příspěvkové organizace mezi sektory nefinančních podniků a vládních institucí.

⁹ Notikace deficitu a vládního dluhu z dubna 2014. http://www.czso.cz/csu/redakce.nsf/i/notifikace_vladniho_deficitu_a_dluhu_20130422.

Graf č. 23 Deficit vládního sektoru
(v % nominálního HDP)

Graf č. 24 Salda hospodaření složek vládního sektoru ČR (v mil. korun)

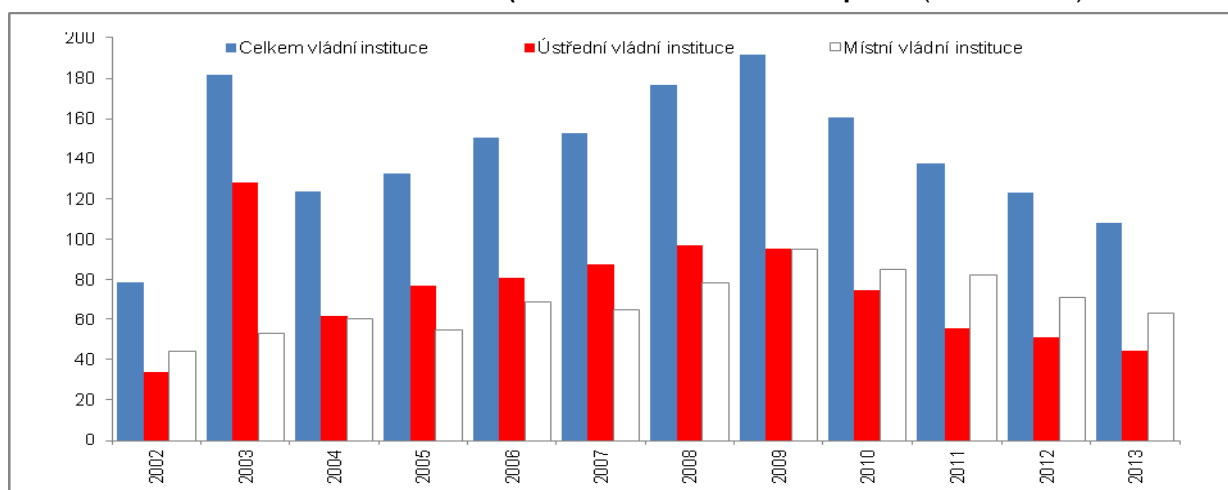

Pramen: Eurostat, vlastní propočty

Čtyři roky trvající pokles vládních investic podvázal výkonnost stavebnictví

Výše investic vládního sektoru byla v roce 2013 v nominálních podmínkách nejnižší od roku 2002¹⁰, jak ukazuje dlouhodobý vývoj tvorby hrubého fixního kapitálu vládních institucí v grafu 25 (není zde uveden vývoj investic fondů sociálního zabezpečení vzhledem k měřítku grafu - jeho investice zde oscilovaly od nejvyšší hodnoty v roce 2009 s 1,1 mld., po dosud nejnižší hodnotu 0,3 mld. korun patrnou právě v roce 2013.

Graf č. 25: Investice vládního sektoru ČR (tvorba hrubého fixního kapitálu (v mld. korun)

Pramen: ČSÚ

Čtyřletý pokles vládních investic

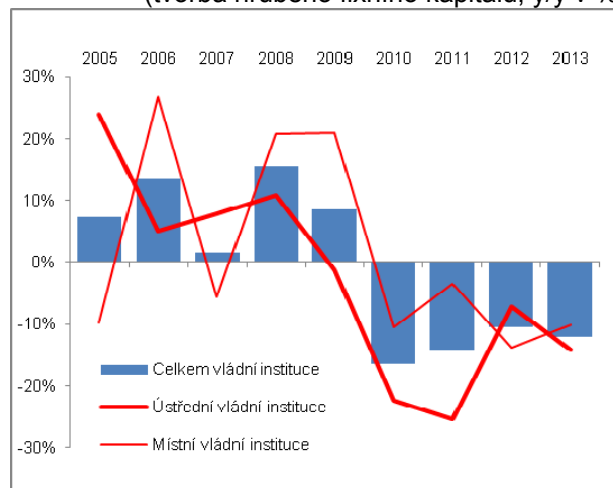
Pokles investic začal v roce 2010 a od té doby se podle nezastavil. Je také od té doby patrná vyšší hodnota investic místních vládních institucí oproti investicím státu, což plyne z legislativních úprav. Zůstává faktem, že omezení především stavebních investic financovaných sektorem vládních institucí podvázalo vývoj v odvětví stavebnictví v ČR a podílelo se významně na jeho čtyři roky trvající recesi.

Vládní sektor investoval v roce 2013 o 12,1 % méně peněz než v roce 2012 a pokles investic se tak znovu prohloubil

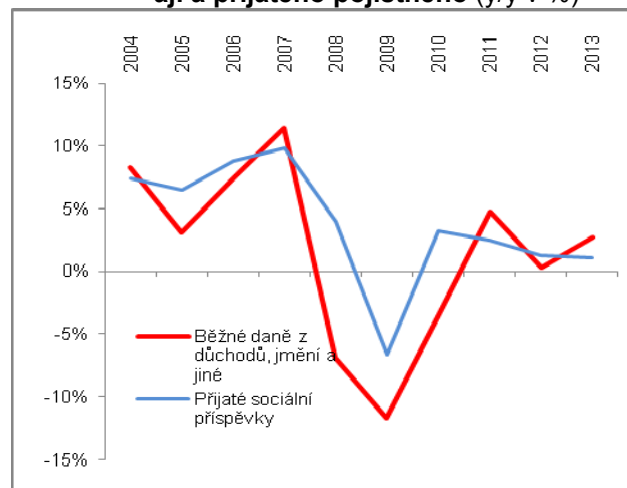
Tempo investic vládního sektoru pokleslo meziročně i v roce 2013 (-12,1 %) a tento pokles se dokonce ještě prohloubil z -10,5 % v roce 2012, když v roce 2011 činil meziroční propad investic vládního sektoru 14,3 %. K meziročním výrazným úbytkům investovaných peněz došlo v posledních deseti letech poprvé v roce 2010 (-16,4 %), v roce krize (2009) ještě investice vládního sektoru rostly (+8,6 %). Příjmy vládního v podobě běžných daní z důchodů, jmění aj. vč. přijatého sociálního pojistného však v roce 2013 již rostly (graf 27)

¹⁰ Výkyv v časové řadě mezi roky 2002 a 2003 byl způsoben bezúplatným převodem ze sektoru 13 Nefinanční podniky do sektoru 11 Vládní instituce, kdy od firmy České dráhy byla převedena dopravní infrastruktura. Byla konstituována nová instituce Správa železniční a dopravní cesty (SŽDC), jako „investice“ vlády, díky níž vznikla nová nefinanční aktiva ve vládním sektoru. Úměrně tomu byl v roce 2004 meziroční index tvorby hrubého fixního kapitálu ve vládním sektoru nižší.

Graf č. 26 Vývoj investic vládního sektoru ČR
(tvorba hrubého fixního kapitálu, y/y v %)

Graf č. 27 Vývoj běžných daní z důchodů, jmění aj. a přijatého pojistného (y/y v %)

Pramen: ČSÚ

Důvody dlouhodobého poklesu vládních investic...

Zčásti lze uvedený vývoj připisat délce investičních cyklů od přípravy po realizaci, kdy během jediného roku nelze připravit dokumentaci (resp. obnovit pozastavení investice) a začít profinancovávat prostředky. Daleko významnější bylo však z pohledu vývoje posledních čtyř let rozhodnutí exekutivy o praktickém zastavení rozvoje investic do velkých staveb.

...který však byl menší u investic místních vlád

Vysvětlení, proč byl daleko prudší propad investic ústřední vlády oproti investicím místních vlád, lze zřejmě hledat jednak v úrovni zadluženosti, jednak i v možnostech (nuceném tlaku) na čerpání evropských fondů. Ústřední vláda byla (a je) výrazně zadluženější než místní vlády v úhrnu a tlak na omezování investic tak byl intenzivnější. Navíc existovala „doktrína“ snižování deficitů. Místní vlády s menšími projekty se naopak kvůli čerpání evropských peněz snažily tyto investice pokud možno realizovat.

Výběr daní a sociálních příspěvků se zlepšil, v poměru k propadu investic však nedostatečně

Výběr běžných daní z důchodů, jmění aj. vč. přijatého sociálního pojistného se v roce 2013 proti roku 2012 zlepšil v úhrnu o 14 mld. korun, investice však naopak o 14,9 mld. korun poklesly (prakticky ve stejné proporcii u ústředních vládních institucí, tj. o 7,3 mld., jako u místních vlád, tj. o 7,2 mld. korun, přičemž zbytek poklesu, tj. 0,4 mld. korun připadal na fondy sociálního zabezpečení).

Ústřední vládní instituce vybraly na daních dokonce méně než v roce 2012, výrazně nižší byl u nich i přírůstek inkasa peněz v podobě sociálního pojistného oproti přírůstku za celý vládní sektor

Zlepšený výběr běžných daní vládními institucemi se v roce 2013 zlepšil (+2,8 % meziročně), méně pak u přijatého sociálního pojistného (+1,1 %, což představovalo mírné snížení meziročního tempa růstu z +1,3 % v roce 2012). Tempa však byla diferencovaná podle toho, o jaký typ vládních institucí se jedná. Inkaso běžných daní z důchodů, jmění a jiných sice v úhrnu stoupl o 7,6 mld. korun, ovšem samotné ústřední vládní instituce vybraly o 0,1 mld., méně než v roce 2012.

Podobně u přijatých peněz v podobě sociálního pojistného, kde bylo inkaso vládních institucí v úhrnu vyšší proti roku 2012 o 7,6 mld. korun, z toho pro ústřední vládní instituce ale pouze o 1,5 mld. korun.

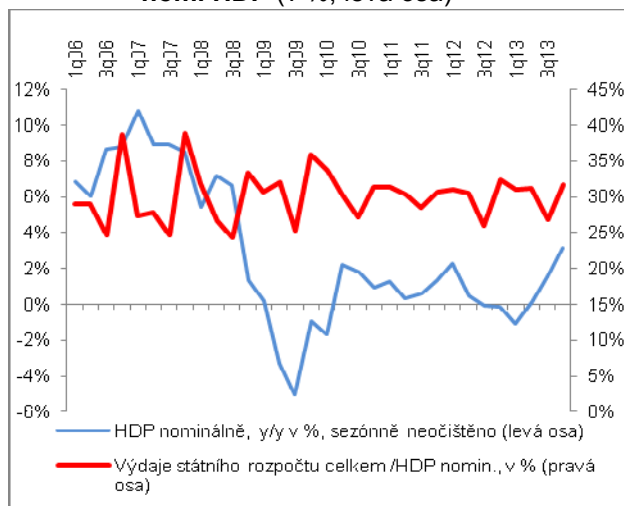
Neplatila vždy korelace výdajů ústředních vládních institucí a vývoje nominálního HDP

Klíčová role segmentu ústředních vládních institucí na celkovém výsledku hospodaření vládního sektoru České republiky souvisí se vztahem příjmů a výdajů tohoto segmentu. Výdaje ústředních vládních institucí v jednotlivých čtvrtletích v poměru k nominálnímu HDP (graf 28) si udržují od poloviny roku 2011 relativně stabilní proporcii kolem 30 % (nejnižší ve 3. čtvrtletí 2013 s 26,8 %, nejvyšší v posledním čtvrtletí 2012 s 32,3 % nominálního HDP). Přitom křivka této proporce je relativně nezávislá na křivce nominálního HDP. Z toho lze odvodit, že obecně např. útlum výkonnosti ekonomiky nachází svůj odraz ve snížení intenzity výdajů státního rozpočtu¹¹ (v případě růstu je tomu opačně).

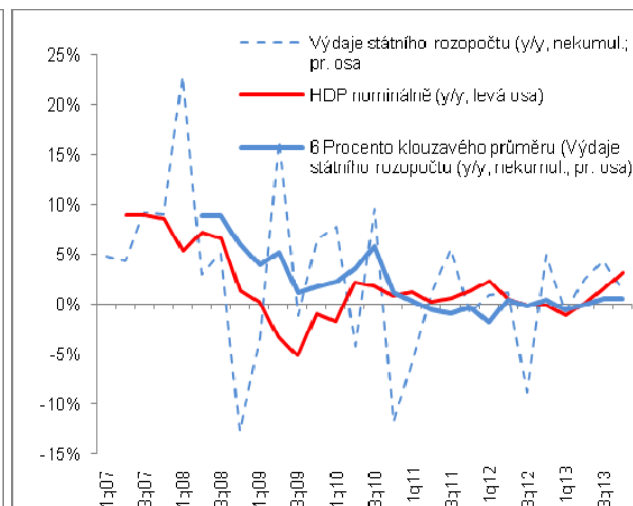
¹¹ Zdrojem dat v této části kapitoly je pokladní plnění státního rozpočtu v jednotlivých čtvrtletích od roku 2006.

Neplatí to však vždy, jak ukazuje graf 39 se samotnou výší celkových výdajů státního rozpočtu, resp. jejich meziroční změnou po čtvrtletích. V době, kdy ještě nominální HDP ČR zrychloval tempo svého růstu, tj. po většinu roku 2011 do 1. čtvrtletí 2012 však výdaje státního rozpočtu klesaly.

Graf č. 28 Výdaje státního rozpočtu*/nominální HDP (v %; pravá osa) a y/y změny nom. HDP (v %, levá osa)

Graf č. 29 Výdaje státního rozpočtu (y/y v %; 6q kl. průměr) y/y změny nom. HDP (v %)

*Pozn.: Viz odkaz pod čarou na straně 31.

Pramen: ČSÚ, vlastní propočty

Deficity vládních institucí v EU se zlepšují

I když „nedeficitními“ zeměmi Evropské unie zůstaly v roce 2013 z pohledu hospodaření svých vládních sektorů opět jako předchozím roce jen Německo a Lucembursko (se saldy 0,1 %, resp. 0 % nominálního HDP), byl posun směrem k redukci schodků velmi zřetelný.

Pod hranici konvergenčního kritéria bylo v roce 2013 jen 9 zemí unie oproti 17 zemím v roce 2012

EU 28 jako celek zaznamenala v roce 2013 významné zlepšení hospodaření vládních institucí. Podle deficitu rozpočtu k výši nominálního HDP bylo pod hranici 3 % jako limitního kritéria konvergence z fiskálního hlediska pouze devět zemí unie¹², přičemž v roce 2012 to byl 17 zemí (stejně jako v roce 2011). Za celou EU činil vykázaný deficit 3 % nom. HDP EU, po 3,9 % v roce 2012 a 4,4 % v roce 2011.

Meziroční zlepšení na 3,3 % v EU 28 a na 3 % v eurozóně

Skupině zemí platící eurem se podařilo v roce 2013 dostat přesně na hranici tříprocentního relativního deficitu vládního sektoru (po -3,7 % HDP z roku 2012). Rozdíl mezi výsledkem za EU 28 a příznivější hodnotou deficitu za země eurozóny jako celku plyne především z výrazně deficitního hospodaření vládního sektoru Spojeného království. Je však také možné, že právě tato uvolněnější fiskální politika pomohla tamější ekonomice vybědnout z recese (vláda pomáhá např. projektem bonifikovaných úrokových sazeb z hypotečních úvěrů a dalšími opatřeními na podporu poptávky spotřebitelů).

ČR mezi třetinou zemí s nejnižšími relativními deficity svých vládních sektorů...

Deficit vládního sektoru ČR ve výši 1,5 % nominálního HDP řadí Českou republiku v žebříčku zemí EU spolu s Bulharskem a Rakouskem za čtveřici zemí s nejmenšími deficity (Estonsko s -0,2 %, Dánsko s -0,8 %, Lotyšsko s -1 % a Švédsko s -1,1 %), resp. šestici zemí s nejméně úspěšným hospodařením vládních sektorů v roce 2013 (tj. včetně Německa s nulovým relativním saldem a Lucemburska s přebytkem 0,1 %).

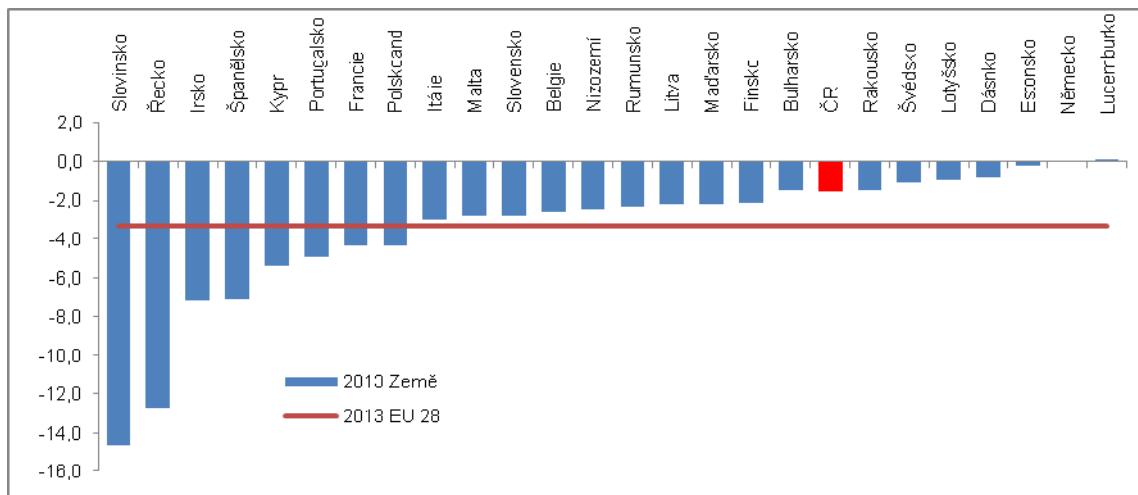
Nejhlubší schodky ve Slovinsku, Řecku, Irsku a Španělsku

Špatný stav hospodaření podle schodků vládních sektorů vykázalo v roce 2013 zejména Slovinsko se 14,7% deficitem proti nominálnímu HDP, který však roce 2012 činil jen 4 % HDP. Lze předpokládat, že k prudkému zhoršení došlo především potřebou sanovat ztráty tamějšího bankovního sektoru.

¹² Z 28 zemí unie nepublikoval Eurostat v době zpracování této analýzy údaje o výši relativního deficitu vládního sektoru za roky 2013 i 2012 v případě Chorvatska a také Spojeného království. Přitom právě tato země z evropské TOP 4 vykazovala v předchozích letech velmi vysoké relativní deficity (-11,5 % v roce 2009, -10,2 % v roce 2010 a -8,3 % v roce 2011) a aktuálnější data by mohla potvrdit či vyvrátit postupný trend k redukci schodků vládního sektoru ve Spojeném království.

Tradičně hluboký deficit Řecka ve výši 12,7 % HDP se v roce 2013 zhoršil z jednociferných -8,9 % v roce 2012. Naopak zlepšení zaznamenalo Irsko trpící rovněž potřebou sanovat své banky v již předchozí době (v roce 2010, kdy tamější bankovní krize propukla a vynutila si státní garance, činil schodek vládního sektoru Irska 31,5 % HDP). Svůj schodek dokázalo v roce 2013 zlepšit i Španělsko, a to -7,1 % HDP ze -7,6 % z roku 2012.

Graf č. 30 Deficity vládních sektorů v roce 2013 (v % nominálního HDP, země EU, průměr EU 27)

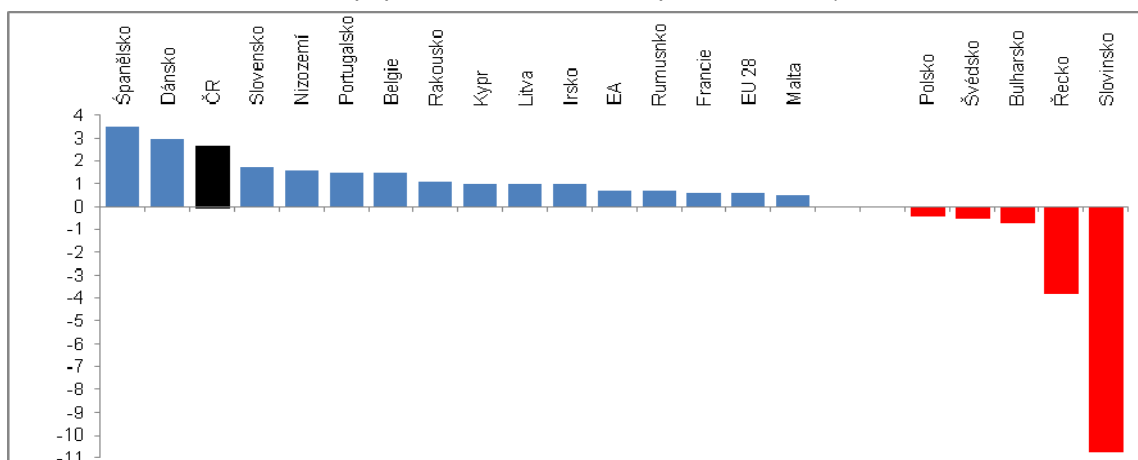
Pramen: Eurostat

ČR zaznamenala třetí největší zlepšení deficitu svého vládního sektoru, srovnatelná báze roku 2012 však byla zatížena mimořádnými vlivy

„Skok“ v meziročním zlepšení deficitu vládního sektoru za rok 2013 se v evropském kontextu týkal kromě Španělska a Dánska také České republiky. Zlepšení z -4,2 % na -1,5 % však ovlivnil výsledek za rok 2012. Jak už bylo zmíněno, tehdy prohloubily schodek mimořádné vlivy v podobě restitucí církevního majetku a korekce týkající se EU dotací. Jejich eliminací a zrealizováním deficitu na 2,5 % HDP by pak zlepšení činilo jeden procentní bod, což bylo zhruba na úrovni zlepšení Kypru, Litvy, Irsku nebo Rakouska.

Pokračovalo mírné zhoršování negativního rozdílu mezi příjmy a výdaji vládních sektorů skandinávských zemí, které po dlouhodobém přebytkovém hospodaření svých vládních sektorů zaznamenaly deficity poprvé v roce 2009 v případě Finska, resp. 2012 v případě Švédska. I tak však jsou vykázané deficity v roce 2013 (-2,1 %, resp. -1,1 % nominálního HDP) pod úrovní celé EU.

Graf č. 31 Největší změny v saldech hospodaření vládních sektorů v roce 2013 proti roku 2012 (v procentních bodech; redukce resp. prohlubování deficitů v poměru k HDP)

Pramen: Eurostat

3.1.2. Hrubý konsolidovaný dluh vládních institucí

Jen nepatrné zvýšení hrubého konsolidovaného dluhu vládních institucí ČR v roce 2013 na 1788,2 mld. korun, tj. o 0,7 %

Hrubý konsolidovaný dluh vládního sektoru¹³ České republiky stoupl v roce 2013 na 1 788,2 mld. a byl o pouhých 13,1 mld. korun vyšší než v roce 2012. Jeho meziroční růst tak činil +0,7 % proti +12,1 % v roce 2012 a +8,9 % v roce 2011. Tento slabý růst vládního dluhu ovlivnily v roce 2013 především pozitivní pohyby na straně aktiv a pasiv jednotlivých subsektorů vládních institucí, především ústřední vlády.

Zadluženost ústředních vládních institucí představovala 93,7 % úhrnného dluhu vládního sektoru, dluh místních vlád 6,2 % a fondů sociálního zabezpečení 0,1 %

Na výši úhrnného dluhu vládního sektoru ČR participovaly především ústřední vládní instituce se svým hrubým konsolidovaným dluhem ve výši 1 676,2 mld. korun a dále pak zadluženost místních vládních institucí na úrovni 110,3 mld. korun. Dluh fondů sociálního zabezpečení činil v roce 2013 necelých 1,7 mld. korun a objevil se znovu po dvou letech (v roce 2012 byla zadluženost tohoto subsektoru nulová, v roce 2011 jen ve výši 0,187 mld. korun).

Velmi malé zvýšení dluhu ústředních vládních institucí...

Co se dynamiky týká, dluh ústředních vládních institucí stoupl jen nepatrně, o 0,5 % proti +12,4 % v roce 2012 a měl rozhodující na redukci tempa celkové zadluženosti vládního sektoru. Zadluženost místních vlád stoupla oproti roku 2012 o 2,6 %, což však bylo podstatně nižší tempo oproti roku 2012 (+7,5 %) i 2011 (+3,5 %). Jestliže celkem stoupl hrubý konsolidovaný dluh vládního sektoru v roce 2013 proti roku 2012 o 13,1 mld. korun, pak subsektor ústředních vládních institucí „přidal“ k tomuto přírůstku 11,1 mld, místní vládní instituce 3,5 mld. a fondy sociálního zabezpečení svou nově se objevivší zadlužeností 1,7 mld. korun¹⁴.

... vlivem výsledku transakcí v položce Oběživo a vklady

Přestože deficit ústředních vládních institucí v roce 2013 činil 56,4 mld. korun, zvýšily tyto instituce svůj hrubý dluh pouze o 11,1 mld. korun, což ovlivnilo pozitivně i dynamiku hrubého konsolidovaného dluhu celého vládního sektoru ČR. Bylo to způsobeno v největší míře skutečností, že ústřední vláda použila pro své potřeby peníze uložené v podobě vkladů¹⁵.

Na úrovni místních vlád ani v subsektoru fondů sociálního pojištění k takovémuto vývoji nedošlo, položka Oběživo a vklady jako výsledek čistých transakcí v roce 2013 mírně vzrostla.

Nižší potřeba nových emisí dluhopisů a pokladničních poukázek v roce 2013

Zajímavý vývoj dluhu vládního sektoru ČR přinesl rok 2013 i z pohledu využívání finančních instrumentů. Podobně jako v roce 2012 byl tento dluh soustředěn především do dlouhodobých dluhopisů (1 482,2 mld. korun ve stavu ke konci roku 2013), které dominovaly také ročnímu přírůstku, když jejich stav v nominální hodnotě stoupl o 74,8 mld. korun. Přesto jich však vládní sektor emitoval podstatně méně ve srovnání s jejich přírůstkem o 149,3 mld. korun v roce 2012.

K ještě podstatnější změně však došlo u cenných papírů krátkodobého charakteru (pokladničních poukázek). Zatímco v roce 2012 i v roce 2011 byly výsledkem jejich emisí každoroční přírůstky o zhruba 40 mld. korun, v roce 2013 naopak stav zadluženosti vládního sektoru u tohoto instrumentu o 63,3 mld. korun poklesl. Nižší potřeba nových emisí krátkodobých i dlouhodobých cenných papírů ze strany vládního sektoru souvisela zřejmě i s uvedenými pohyby v položce Oběživo a vklady.

Vyplácené úroky plynoucí z hrubého konsolidovaného dluhu vládního sektoru v roce 2013 poklesly

Snížení tempa zadluženosti se projevilo i v nákladech na obsluhu dluhu, uvažujeme-li s výší úroků (konsolidovaných, podle ESA 95). Ty byly proti roku 2012 o 2,1 mld. korun nižší a vládní sektor v nich vyplatil držitelům existovaných cenných papírů celkem 53,9 mld. korun. Jde opět o změnu v souvislosti se soustavným růstem těchto úrokových nákladů v předchozích letech.

Ve srovnání s rokem 2004 však byly v roce 2013 náklady na obsluhu dluhu v podobě vyplácených úroků¹⁶ o 68 % vyšší. Nejrychleji stouply vládnímu sektoru tyto úrokové

¹³ Vládní dluh zahrnuje závazky sektoru vládních institucí vyplývající z přijatých vkladů, vydaných úvěrových cenných papírů jiných než účasti (s výjimkou finančních derivátů) a přijatých půjček.

¹⁴ Rozdíl mezi součtem příspěvků k dluhu a jeho změnou za celý sektor vládních institucí je dán skutečností, že jde o údaje konsolidované na úrovni příslušného subsektoru vládních institucí.

¹⁵ Zatímco v roce 2012 činila položka Oběživo a vklady ústředních vládních institucí jako součást jejich čistého pořízení finančních aktiv (v úrovni konsolidace subsektoru ústředních vládních institucí) 111,9 mld. korun, v roce 2013 to bylo -65,7 korun.

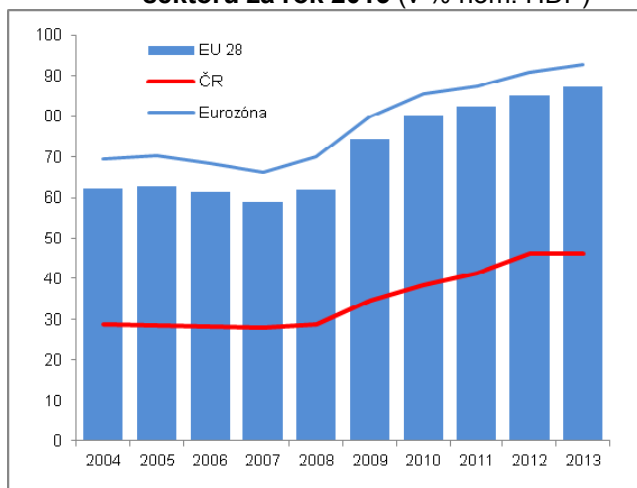
¹⁶ Včetně částek ze swapů a termínovaných úrokových dohod.

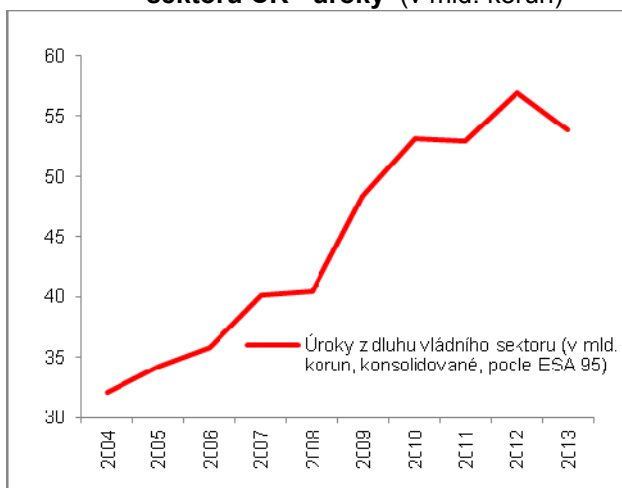
náklady v roce 2007 (+12 %) a zejména v krizovém roce 2009, kdy byly meziročně o téměř pětinu vyšší (+19,8 %). Potřeba zadlužit se byla v roce krize logická vzhledem k poklesu příjmů a růstu výdajů.

V roce 2013 sehrály v potřebě nižších emisí dluhopisů a pokladničních poukázek zřejmě roli vyšší příjmy rozpočtu (+3,8 %) v roce 2013 proti nižší dynamice výdajů (+1,8 %), což odráželo počínající zlepšování výkonu české ekonomiky v průběhu roku 2013 a její výstup z recese.

Graf č. 32 Hrubý konsolidovaný dluh vládního sektoru za rok 2013 (v % nom. HDP)

Graf č. 33 Náklady na obsluhu dluhu vládního sektoru ČR - úroky (v mld. korun)

Pramen: Eurostat, vlastní propočty

ČR devátou nejméně zadluženou zemí EU stejně jako v roce 2002 i přes zmenšení poměru dluhu k HDP

S relací hrubého konsolidovaného dluhu vládního sektoru ve výši 46 % nominálního HDP setrvala Česká republika v roce 2013 stejně jako v roce 2012 na deváté pozici nejméně zadlužené země EU 28 (graf 34). A to i přesto, že její relativní zadluženost se zlepšila (ze 46,2 % v roce 2012). Důvodem byla skutečnost, že pět dalších zemí dokázalo zmenšit výši své relativní zadluženosti ještě více (graf 34).

Meziroční zmenšení relativní zadluženosti vládního sektoru ČR oproti jejímu zvětšení za EU celkem...

Začlenění ČR do skupiny zemí EU s poklesem relativní zadluženosti vládního sektoru v roce 2013 je příznivé zejména z toho pohledu, že v unii jako celku poměr dluhu k nominálnímu HDP opět vzrostl (z 85,2 % v roce na 87,1 %). V šesti zemích unie byl hrubý konsolidovaný dluh jejich vládního sektoru tak vysoký, že by k jeho eliminaci nestačil ani celý nominální HDP dané země vytvořený v tomto roce.

... kde největší dluhy mají především země jižního křídla EU zápasící s dluhovou krizí dlouhodobě, nejméně zadlužené zůstává Estonsko, Bulharsko a Lucembursko

Nejzadluženější evropský vládní sektor má Řecko s dluhem ve výši 175,1 % nominálního HDP s velkým odstupem od druhé Itálie (132,6 %) a třetího Portugalska (129 %). Trojcifernou relativní zadluženost zaznamenalo v roce 2013 také Irsko (123,7 %), Kypr (111,7 %) a Belgie (101,5 %). Naproti tomu ani ve skupině zemí s velmi nízkou relativní zadlužeností svých vládních sektorů se jich většina nevyhnula mírnému růstu dluhů v roce 2013 (Estonsko 10 %, Bulharsko 18,9 %, Lucembursko 24,1 %, Rumunsko 38,4 %).

Pokračuje vysoký růst řecké zadluženosti, nejvíce však stoupl dluh Kypru

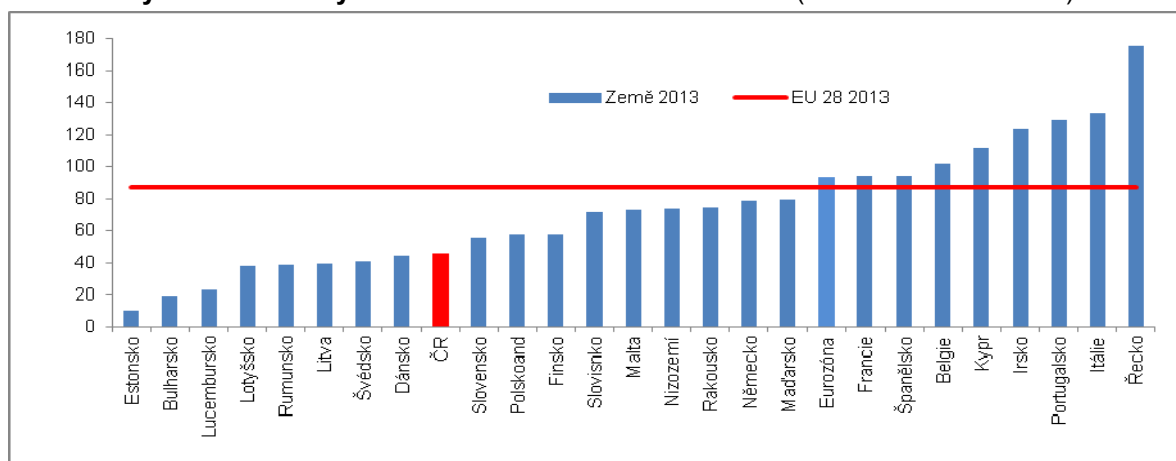
Zarážející je především pokračující silná dynamika řeckého dluhu, který vzrostl druhým největším tempem ze všech zemí EU. Portugalsku, kde v roce 2012 stoupla hrubá zadluženost vládního sektoru nejrychleji ze všech zemí EU, se podařilo tempo zadluženosti zmírnit (v roce 2013 až sedmý největší přírůstek relativního dluhu v žebříčku zemí EU).

Nejvíce podle „skoku“ v procentních bodech stoupla v roce 2013 relativní zadluženost vládního sektoru na Kypru, a také ve Slovinsku (z 54,4 % na 71,7 % vlivem vysokého deficitu), které je však i přesto zemí s dluhem svého vládního sektoru pod průměrem zemí EU (pořadí zemí je uvedeno v grafu 35)

Zadluženost vládního sektoru ČR stále velmi příznivá

ČR je s uvedenou výší 46 % hrubého konsolidovaného dluhu vládních institucí v poměru k nominálnímu HDP výrazně pod průměrem EU 28 (87,1 %) a zejména zemí eurozóny (92,6 %).

Graf č. 34 Hrubý konsolidovaný dluh vládního sektoru v roce 2013 (v % nominálního HDP)

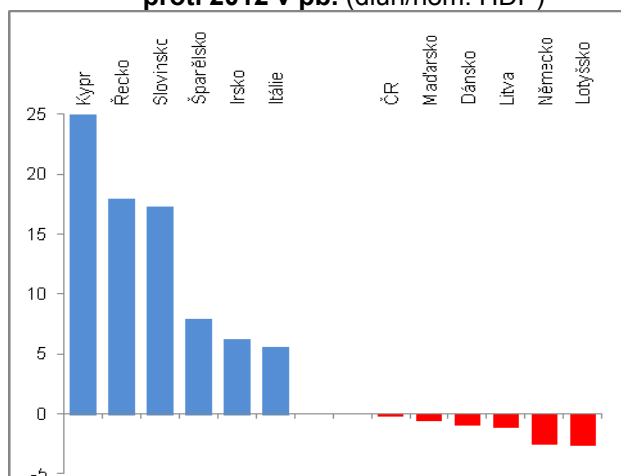

Pramen: Eurostat

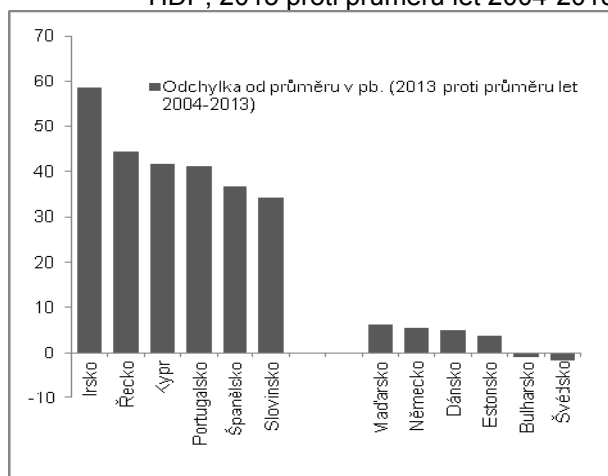
Největší negativní odchylku oproti průměrné relativní zadluženosti let 2004-2013 vykázalo v roce 2013 Irsko, ČR zhruba v polovině žebříčku zemí EU 28

Při zasazení výsledků zadluženosti v roce 2013 do kontextu předchozích deseti let je patrné, že největší odchylku od průměrné výše relativní zadluženosti za období 2004-2013 má Irsko, které bylo v roce 2004 zadlužené pouhými 29,4 % nominálního HDP, kdežto v roce 2013 již téměř 124 procenty. Naproti tomu Švédsku a také Bulharsku se podařilo podle dat za rok 2013 snížit svoji relativní zadluženost pod dlouhodobý průměr. ČR se nachází zhruba v polovině takto pojetého žebříčku zemí EU 28. Členské země s největšími a nejmenšími odchylkami z tohoto pohledu uvádí graf 46.

Graf č. 35 Rozdíl ve výši relativního dluhu 2013 proti 2012 v pb. (dluh/nom. HDP)

Graf č. 36 Odchylka od průměru v pb. (dluh/nom. HDP, 2013 proti průměru let 2004-2013)

Pramen: Eurostat, vlastní propočty

3.2. Soukromý dluh

Zadluženost tří institucionálních sektorů, tj. firem (nefinančních podniků), domácností a neziskových institucí sloužících domácnostem tvoří tzv. soukromý dluh¹⁷ dané země. Spolu se zadlužeností vládního sektoru dávají celkovou zadluženost země.

ČR je dlouhodobě druhou nejméně zadluženou zemí v EU podle relace soukromého dluhu k nominálnímu HDP...

ČR je už tři roky v řadě (podle dostupných dat Eurostatu v letech 2010, 2011 a 2012) druhou nejméně zadluženou zemí EU pokud jde o tzv. soukromý dluh. Stav zadluženosti nefinančních podniků, domácností a institucí sloužících domácnostem činil za rok 2012 činil 72,4 % nominálního HDP, v roce 2011 pak 71,9 %. Také dynamika této relativní zadluženosti je velmi nízká, i když v letech konjunktury odražela rychle rostoucí zadluženost domácností, které si půjčovaly především na pořízení vlastního bydlení (v roce 2003 činil soukromý dluh ČR pouze 48,8 % HDP).

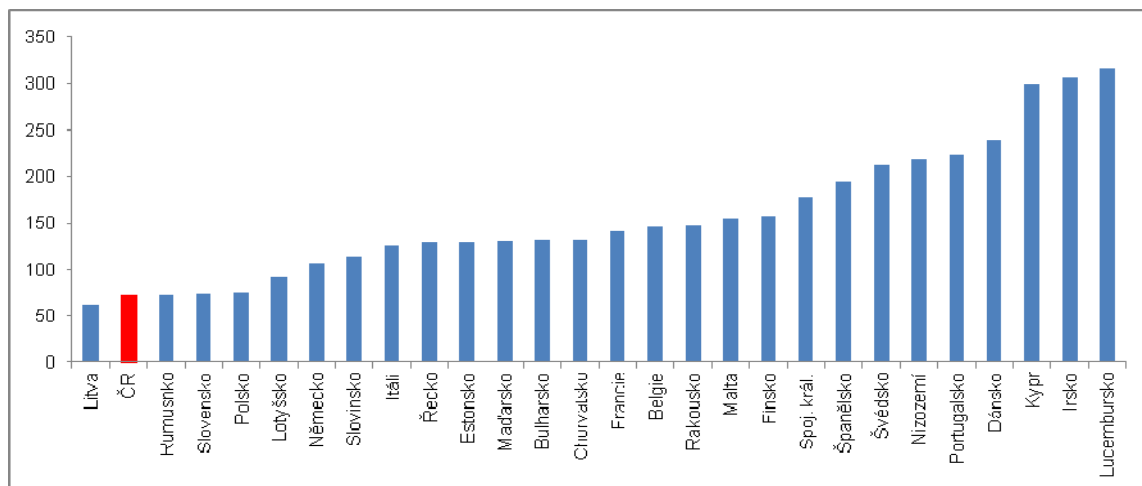
¹⁷ Stav pasiv v sektorech Nefinanční podniky, Domácnosti a Neziskové instituce sloužící domácnostem. Co se instrumentů týká, jde o cenné papíry jiné než akcie (bez zahrnutí derivátových instrumentů), a půjčky. Konsolidace znamená, že výše zadluženosti nezahrnuje transakce v tomtéž sektoru.

... a v letech 2008 a 2009 byl její soukromý dluh v relaci k HDP dokonce nejmenší v unii

V letech 2008 a 2009 měla ČR dokonce vůbec nejnižší soukromý dluh v EU, když zadluženosti zmíněných tří sektorů činila 66,4 %, resp. 68,8 % nominálního HDP. Na výši soukromého dluhu působí i fakt, že v recesi dynamika úvěrů firmám výrazně klesá. Pořadí zemí podle relativní výše soukromého dluhu ukazuje graf 37.

Graf č. 37: Soukromý dluh (zadluženost nefinančních podniků a domácností vč. neziskových institucí sloužících domácnostem, konsolidováno, v % HDP)

Pramen: Eurostat

3.3. Zadluženost ČR – soukromý dluh a dluh vládních institucí

Při sloučení dluhu vládního sektoru a soukromého dluhu je ČR pátou nejmeně zadluženou zemí EU...

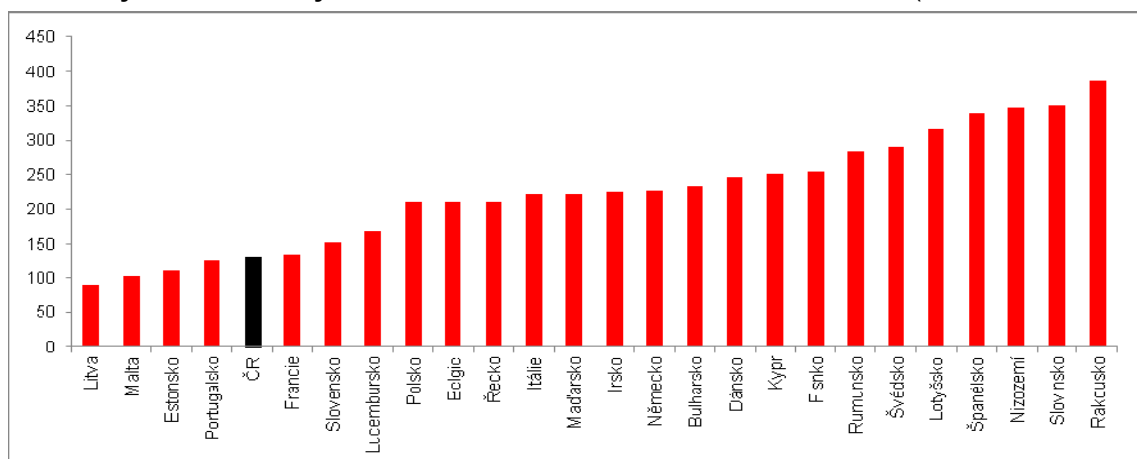
Zatímco podle výše dluhu vládního sektoru byla ČR v roce 2012 na 9. místě žebříčku zemí EU, v soukromé zadluženosti jí patřila pozice druhé nejmeně zadlužené země unie. Při sloučení veřejného (vládního) a soukromého dluhu zaujímá ČR postavení páté nejmeně zadlužené země unie (graf 38).

... po Litvě, Maltě, Estonsku a Portugalsku - naopak nejvíce zadlužené jsou v úhrnu institucionální sektory v Lotyšsku, Španělsku a Nizozemí

V roce 2012 představovala takto definovaná „úhrnná“ zadluženost ČR 130,3 % nominálního HDP. Menší relativní úhrnnou zadluženost zaznamenalo v roce 2012 pouze Portugalsko (125,8 %), Estonsko (110,9 %), Malta (103 %) a Litva (90,8 %).

Naopak nejvíce zadluženými evropskými zeměmi s úhrnným dluhem všech svých institucionálních sektorů převyšujícím tři sta procent nominálního HDP, byly v roce 2012 Lotyšsko (316,2 %), Španělsko (339,1 %), Nizozemí (347,8 %), Slovinsko (351,6 %) a poněkud překvapivě i Rakousko (385,8 % nominálního HDP). Posledně jmenovaná země má samotný soukromý dluh ve výši 147,4 % HDP, což je více jak dvojnásobná úroveň soukromé zadluženosti České republika.

Graf č. 38 Hrubý konsolidovaný dluh vládního sektoru vč. soukromého dluhu (v % nominálního HDP)

Pramen: Eurostat, vlastní propočty

3.4. Vnější nerovnováha

Rozsah vnější nerovnováhy české ekonomiky daný saldem běžného účtu platební bilance je určen dlouhodobě schopností výkonové bilance vytvářet přebytky mírnící do jisté míry zhoršování bilance výnosů.

3.4.1. Čistá investiční pozice ČR ve vztahu k zahraničí

Ve vztahu ČR k zahraničí převažují závazky nad aktivy a čistá investiční pozice je tak záporná

Rozdíl mezi finančními aktivy a finančními pasivy všech institucionálních sektorů ve vztahu k zahraničí vyjadřuje tzv. čistou investiční pozici České republiky vůči zbytku světa. Zatímco do roku 1995 byla tato čistá investiční pozice dána převahou aktiv ČR v zahraničí, od roku 1996 již převažují závazky k zahraničí.

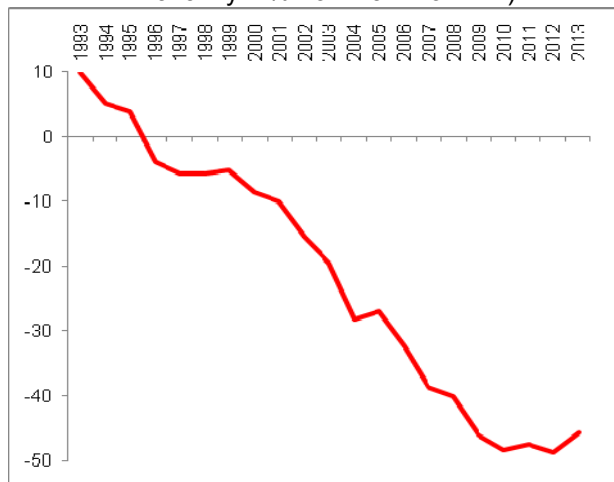
V roce 2013 historicky největší meziroční zlepšení čisté investiční pozice České republiky

Ke zhoršení čisté investiční pozice ČR v relativním vyjádření začalo docházet od roku 2009 (v období 2009–2013 kolísal tento poměr mezi 45,6 % až 48,8 % nominálního HDP). Ačkoli v letech 2009 a 2012 se vlivem nepříznivého ekonomického vývoje čistá investiční pozice ČR, tj. rozdíl zahraničních aktiv a zahraničních pasiv v poměru k nominálnímu HDP meziročně zhoršila o 5,9 pb., resp. 1,3 pb. – což bylo zřejmě možné přičíst i výraznému poklesu na straně aktiv při oslabení poskytovaných dodavatelských úvěrů nefinančních podniků zahraničním partnerům v době nízké zahraniční poptávky po jejich zboží -, v roce 2013 se čistá investiční pozice ČR ve vztahu k HDP zlepšila (+3,2 na 45,6 % HDP).

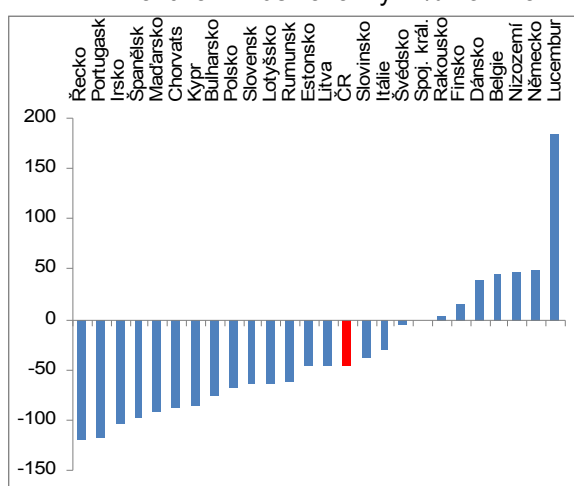
Prohlubování rozdílu mezi zahraničními aktivy a závazky v zahraničí bylo relativně rychlé, nikoli však tak jako např. na Slovensku – v roce 2013 čistá investiční pozice ČR v poměru k HDP zhruba na konci první poloviny žebříčku zemí EU

Toto zlepšení v roce 2013 představovala nejlepší meziroční výsledek od roku 1994. Nicméně při pohledu na graf je zřejmé, že záporná čistá investiční pozice je v průběh posledních dvaceti let výrazně prohloubila (závazky získávaly stále větší převahu). I přesto je výsledek ČR v mezinárodním srovnání zhruba průměrný v žebříčku zemí EU podle čisté investiční pozice v poměru k HDP. Pozice ČR v roce 2013 obsazovala pozici na konci první poloviny zemí tohoto žebříčku. Např. Slovensku se čistá investiční pozice v poměru k HDP zhoršila výrazněji – jestliže v roce 1995 slovenská aktiva v zahraničí převyšovala pasiva (čistá investiční pozice +15,2 % HDP), v roce 2013 již převažovaly závazky (čistá investiční pozice -65,1 % HDP), a to výrazněji než tomu bylo v případě České republiky.

Graf č. 39 Čistá investiční pozice ČR (aktiva minus závazky v % nominálního HDP)

Graf č. 40 Čistá investiční pozice zemí EU (2013, aktiva minus závazky v % nominál. HDP)

Pramen: Eurostat

3.4.1.1 Zahraniční zadluženost ČR

Zahraniční zadluženost ČR stoupla v roce 2013 o 3,1 mld. eur, tj. o 4 % na 80,7 mld. eur

Zadluženost všech institucionálních sektorů České republiky v zahraničí stoupla v roce 2013 meziročně o 3,1 mld. eur na 80,8 mld. korun, což byl její třetí nejvyšší přírůstek za období 2004–2013.

V zahraniční zadluženosti ČR začaly od roku 2010 převažovat závazky vládního sektoru nad závazky soukromých subjektů...

... s růstem dluhů vládního sektoru vůči zahraničí zejména po roce 2003

Zahraněční zadluženost firem v ČR byla v roce 2013 proti roku 2004 dvojnásobná, v případě vládního sektoru stoupla 4,7krát; nejvyšší je v případě nefinančních podniků, což je dáno poskytovanými úvěry dodavatelsko-odběratelského charakteru

O rostoucí váze vládního sektoru na zahraniční zadluženost¹⁸ ČR svědčí fakt, že jestliže v roce 2004 činil podíl závazků vládního sektoru vč. garancí a závazků subjektů s majoritní účastí státu 40,8 % zahraniční zadluženosti ČR, v roce 2013 to bylo již 52,8 %. Tento vývoj odráží situaci v narůstajících deficitech tohoto sektoru, neboť v letech konjunktury 2006-2008 byl podíl pod hranicí 40 %.

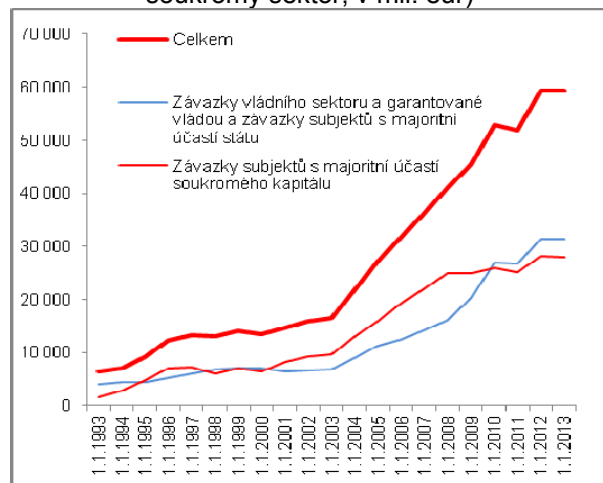
Zahraněční zadluženost České republiky začaly výrazněji růst po roce 2003 vlivem zadlužování vládního sektoru (graf 41). Naopak závazky sektoru nefinančních podniků, které jsou vzhledem k vysoké dovozní náročnosti také velmi značného rozsahu (graf 41) vlivem poskytovaných odběratelských úvěrů, rostly ve dvou uplynulých dekádách relativně stabilně. V roce 2013 však vlivem útlumu ekonomiky jejich objem meziročně pouze stagnoval na 28,4 mld. eur.

Ačkoli dluhy firem vůči zahraničí jsou na celkovém zahraničním zadlužení ČR objemově největší právě vlivem odběratelsko-dodavatelských vztahů, jejich dynamika byla oproti ostatním sektorům nižší. V roce 2013 dlužily nefinanční podniky v ČR do zahraničí 28,6 mld. eur, což byla více než třetina celkové zahraniční zadluženosti země (35,4 %). V roce 2004 to bylo 14,7 mld. eur (18,2 % celkové zadluženosti ČR v roce 2004). Za roky 2004-2013 tak stoupl tato zadluženost firem o 94 %.

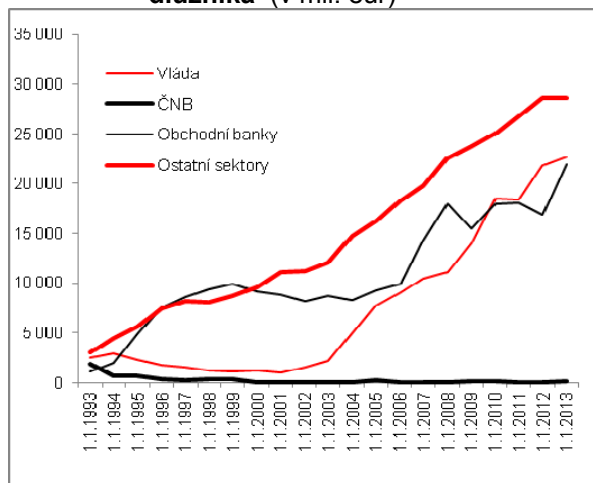
Zatímco růst zahraniční zadluženosti sektoru nefinančních podniků lze přisoudit z velké části zesílení obchodních vazeb¹⁹ a také snaze o konkurenceschopnost zahraničních obchodních partnerů poskytovaním např. delší doby splatnosti dodavatelských úvěrů, u ostatních sektorů je tomu jinak.

Rostoucí deficity vládního sektoru ČR si vynutily emise dluhopisů, které nakupovali – a drželi či drží – kromě tuzemských subjektů také zahraniční institucionální investoři do svých portfolií. Zadluženost tak rostla úměrně zhoršujícímu se stavu hospodaření vládního sektoru. V roce 2004 představovala jeho zadluženost v zahraničí ve výši 5 mld. eur jen 6,1 % této celkové zadluženosti. V roce 2013 však už stoupl dluh vládního sektoru ČR v zahraničí na 22,6 mld. korun, což představovalo 22,6 % celkové zahraniční zadluženosti ČR. Dluh tohoto sektor tak stoupl za období 2004-2013 více než čtyřikrát, v roce 2013 byl meziročně vyšší o 3,6 %.

Graf č. 41 Zahraněční zadluženost ČR (vládní a soukromý sektor, v mil. eur)

Graf č. 42 Zahraněční zadluženost ČR podle typu dlužníka (v mil. eur)

Pramen: ČNB

...a v případě obchodních bank se zahraniční zadluženost zvýšila 2,6krát

Poněkud překvapivý je relativně značný růst zahraniční zadluženosti obchodních bank v ČR, která se v roce 2013 zvýšila proti roku 2012 v historicky nejvyšším přírůstku tohoto sektoru (+5 mld. korun) a dosáhla 21,9 mld. eur. Proti roku 2004 tak byla vyšší

¹⁸ Údaje o zahraniční zadluženosti jsou součástí investiční pozice. Zahraněční zadluženost ČR je přehled finančních pasiv sektorů tuzemské ekonomiky vůči nerezidentům ČR dluhového charakteru (tj. závazků se smluvně určenou dobou jejich splatnosti, za kterou náleží věřiteli výnos ve formě úroku). Nezahrnuje tedy stavy investic do majetkových cenných papírů, tj. přímé investice- kmenové jmění, portfoliové investice – majetkové cenné papíry a účasti. Stav jednotlivých dluhových závazků odpovídají stejně jako v případě investiční pozice příslušným transakcím s dluhovými finančními pasivy na finančním účtu platební bilance.

¹⁹ Může však také jít o pasiva vůči přímým zahraničním investorům, které jsou však oproti celkové zahraniční zadluženosti relativně nízké (v průměru za roky 2004-2013 činily jejich roční stavy 7,8 mld. eur).

2,6krát, meziročně vzrostla o 29 %. Neočekávané je toto zvýšení zahraniční zadluženosti obchodních bank v ČR z toho důvodu, že jejich kapitálová síla podle kapitálové přiměřenosti a dalších parametrů charakterizujících zdraví sektoru k takovému nárůstu vnějšího dluhu neopravňuje.

Dlouhodobá zahraniční zadluženost v roce 2013 stejná jako v roce 2012

Dlouhodobá zahraniční zadluženost ČR v roce 2013 ve výši 59,4 mld. eur se proti roku 2012 (59,413 mld. eur) prakticky nezměnila. Na celkové zahraniční zadluženosti ČR (80,8 mld. eur) se podílela ze 73,6 %, v roce 2012 ze 76,5 %. Vyšší než dvoutřetinový by však její podíl již v roce 2004, kdy na celkové zahraniční zadluženosti ČR ve výši 39,5 mld. eur participovaly dlouhodobé dluhové závazky ČR z 68,7 %.

3.4.2. Saldo běžného účtu platební bilance

ČR v roce 2013 mezi deseti zeměmi EU vykazující deficit saldo běžného účtu platební bilance, a to se čtvrtým největším schodkem v poměru k HDP

Kromě stavových veličin typu čisté investiční pozice či zadluženosti hraje ve vývoji vnější rovnováhy roli i veličiny tokové, ovlivňující konečný stav. Jsou jimi pohyby jednotlivých složek platební bilance.

V evropském srovnání patří ČR k zemím, v nichž vykazuje makroekonomická nerovnováha měřená saldem běžného účtu platební bilance dlouhodobě deficitní výsledek. Stejně tak tomu bylo i v roce 2013, kdy deficit běžného účtu v poměru k HDP dosahoval 1,4 %. (graf 43). To řadilo ČR mezi deset zemí s vykázaným záporným saldem běžného účtu platební bilance (tj. deficitem), a to na čtvrté místo mezi zeměmi s takto definovanou vnější nerovnováhou.

Schodek na běžném účtu se v roce 2013 jen nepatrně zhoršil na -1,4 % nominálního HDP oproti -1,3 % v roce 2012...

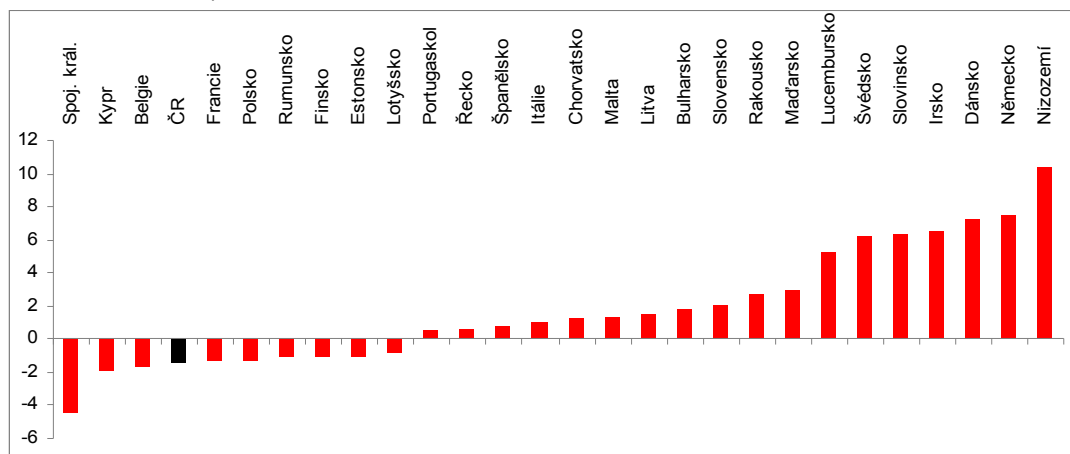
Schodek běžného účtu v roce 2013 o velikosti 56 mld. korun byl jen velmi mírně horší než -51,3 ml korun v roce 2012 (tehdy se však výrazně meziročně zlepšil o 52,7 mld. korun). To se odrazilo i v jeho relaci k nominálnímu HDP (-1,4 %), která byl jen nepatrně slabší než v roce 2012 (-1,3 % HDP). Tuto změnu lze tedy pokládat spíše za stagnaci.

... ale ve srovnání s tříletým průměrem (-1,8 %) byl lepší

Sledujeme-li průměrný deficit za poslední tři roky, pak se v ČR situace během tohoto období v takto definované vnější nerovnováze zlepšovala. Jestliže tříletý průměr činil -1,8 % nominálního HDP, pak v roce 2013 jen -1,4 % (po krizi v roce 2009 šlo o -3,9 % v roce 2010, -2,7 % v roce 2011 a -1,3 % v roce 2012).

To vede k závěru, že recese v české ekonomice probíhá bez výraznějšího vychylování z vnější rovnováhy, tedy při relativní stabilitě vnějších vztahů. Příčinu lze hledat v omezování dovozů, které za jiných okolností zmenšují přebytek obchodní bilance (resp. v obdobích jejich deficitů prohlubovaly schodek). Další okolností je nižší tvorba zisků v době recese a tedy i jejich repatriace do zemí zahraničních investorů probíhající v menším měřítku.

Graf č. 43: Saldo běžného účtu platební bilance v roce 2013 (přebytky (+)/deficity (-) v poměru k nominálnímu HDP, v %)

Pramen: Eurostat

Zlepšení nerovnováhy ve většině zemí EU, v roce

Jestliže se vnější nerovnováha ČR podle deficitu běžného účtu platební bilance v roce 2013 oproti tříletému průměru zlepšila, pak toto zlepšení probíhalo napříč

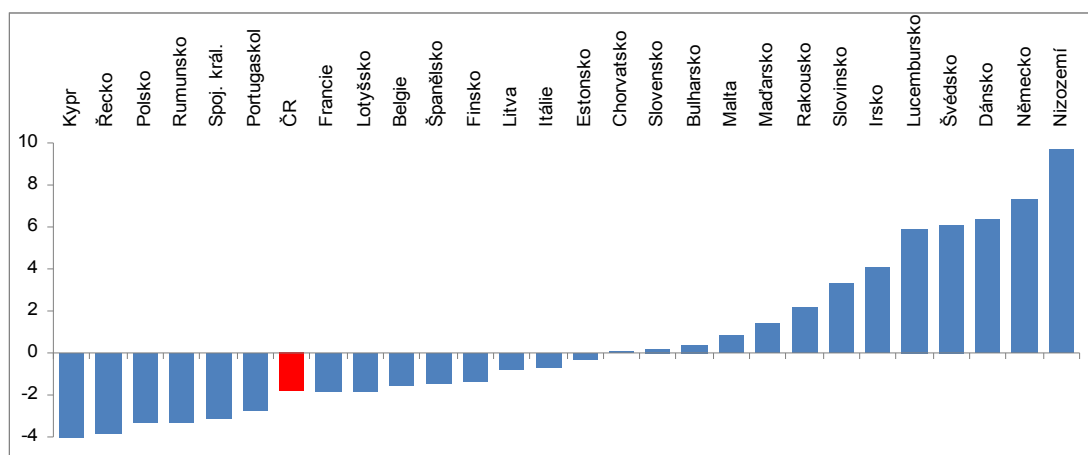

2013 proti tříletému průměru spíše výraznější než v ČR

zeměmi EU, a to v markantnějším rozsahu než v ČR. Zejména země jižního křídla redukovaly své vnější nerovnováhy, když z deficitu běžného účtu do přebytku se přehouplo Portugalsko, Řecko a Španělsko, ale kromě nich také Rumunsko nebo Litva. Přebytky běžného účtu své platební bilance posílilo Irsko, Slovensko a Slovinsko, schodek na příznivější úroveň redukoval např. Kypr, Polsko nebo Francie. Z pohledu zlepšování nerovnováh byl tedy výsledek ČR za dobu tří let spíše průměrný (více pro srovnání v grafech 43 a 44).

Je však třeba vzít úvahu, že zejména u některých problematických zemí jižní Evropy pokračovala finanční pomoc od států eurozóny, která znamenala příliv peněz do země a tedy jen z tohoto titulu příznivější vliv na vykázanou vnější nerovnováhu. Tento vliv pochopitelně v ČR nepůsobil.

Graf č. 44: Saldo běžného účtu platební bilance jako průměr let 2011-2013 (přebytky (+)/deficity (-) v poměru k nominálnímu HDP, v %)

Pramen: Eurostat

Přebytek obchodní bilance stoupl v roce 2013 o méně než v roce 2012, přebytek bilance služeb byl dokonce meziročně nižší...

V roce 2013 zlepšovala saldo běžného účtu především výkonová bilance. A to přesto, že přebytek zahraničního obchodu se zbožím stoupl meziročně o 39,4 mld. na 188 mld. korun a ve srovnání s dynamikou roku 2012 už neakceleroval. Přebytek bilance služeb byl dokonce meziročně nižší, proti roku 2012 se zmenšil o 9,3 mld. na 53 mld. korun (v roce 2012 naopak rostl).

...přesto však byla výkonová bilance ČR v roce 2013 rekordní s přebytkem ve výši 241 mld. korun

Přesto však výkonová bilance v roce recese dosáhla v úhrnu přebytku ve výši 241 mld. korun, což bylo nejvíce v historii. Její meziroční přírůstek ve výši 30,1 mld. korun byl ale jen na úrovni průměru let 2004-2013 a ve srovnání s přírůstkem výkonové bilance z roku 2012 (+62,1 mld. korun) byl jen poloviční.

Vývoj výnosů hlavním faktorem zhoršování vnější nerovnováhy ČR

Odliv výnosů z České republiky v roce 2013 zesílil, jejich příliv – i tak ve srovnání s odlivem jen asi čtvrtinový – oslabil. V roce 2012 byly tyto toky z hlediska vnější rovnováhy příznivější (příliv výnosů do ČR se zvětšil, odliv nebyl tak hluboký jako v roce 2013). Podle grafu 46 je zřejmé, že bilance výnosů představuje hlavní „odtok“ peněz z běžného účtu platební bilance ČR, což je spojeno především s odlivem dividend, který sílí ve třetí fázi cyklu přímých zahraničních investic (v ní převažují repatriované zisky nad zisky reinvestovanými).

Ze země odešlo v roce 2013 na výnosech v čisté 312,5 mld. korun, v hrubém pak 414,5 mld. korun

V podobě výnosů odešlo z ČR v roce 2013 přes 414,5 mld. korun (proti 379,3 mld. v roce 2012), naopak země na nich získala 102,1 mld. korun (119,4 mld. v roce 2012). Výrazně zesílil odliv dividend z přímých investic (o 19,6 mld. na 223,7 mld. korun), zahraniční přímí investoři zde však zanechali také podstatné více zisků k reinvesticím než před rokem (o 17,3 mld., celkem 95,3 mld. korun).

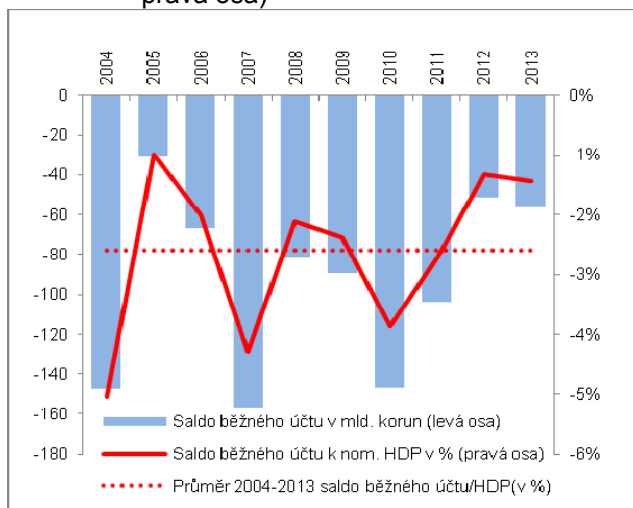
Výdaje ČR na práci cizinců poprvé od krize v roce 2009 opět meziročně vzrostly (na 22,1 mld. korun), zdaleka se však neblíží úrovni z dob konjunktury (41,6 mld. v roce 2008). Jsou dokonce už tři roky po sobě nižší než výnosy ČR z práce tuzemců v zahraničí (29,3 mld. korun), které stoupají meziročně už třetí rok v řadě (o 3,2 mld. korun v roce 2013). Odliv cizinců z pracovního trhu České republiky po krizi v roce 2009 se tak eliminuje jen velmi pomalu.

Deficit výnosové bilance tak byl v roce 2013 vlivem všech toků výnosů o 52,5 mld. korun hlubší než v roce 2012, kdy se zhoršil jen nepatrně (o 4,4 mld. korun).

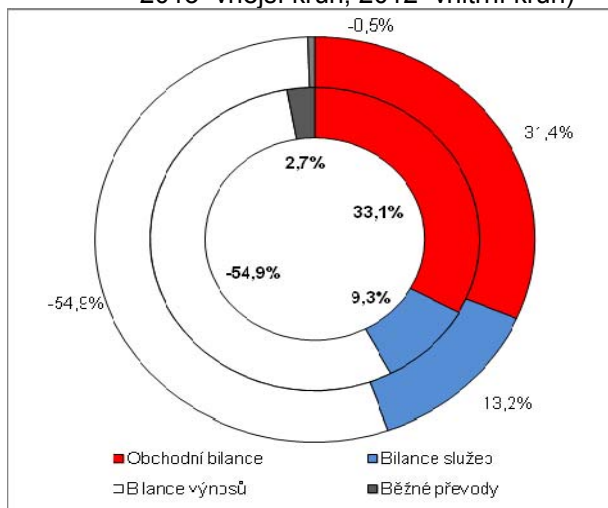
Deficit běžných převodů v roce 2012 byl výrazně kompenzován jejich vysokým přírůstkem v roce 2013 – v čistém +17,8 mld. korun při příjmových transferech pro ČR ve výši 107,2 mld. korun

Velmi příznivě zapůsobil na vnější nerovnováhu ČR v roce 2013 výsledek běžných převodů, jejichž saldo příjmů a výdajů bylo o 17,8 mld. korun vyšší při nárůstu příjmů o 24,6 mld. korun (na 107,2 mld.) a výdajů o 7 mld. (na 91,8 mld. korun). Roli sehrály transakce spojené s fondy rozpočtu Evropské unie. Ty se u převodů z ČR týkaly z více než poloviny vládního sektoru (platba do rozpočtu EU), u transferů peněz do ČR tvořily přílivy do vládního sektoru ve výši 85,3 mld. korun v roce 2013 téměř celý meziroční přírůstek příjmové strany běžných převodů.

Graf č. 45 **Deficit běžného účtu platební bilance** (v mld. korun-levá osa, v % nomin. HDP-pravá osa)

Graf č. 46 **Příspěvky složek běžného účtu k výslednému deficitu** (v %; 2013=vnější kruh, 2012=vnitřní kruh)

Pramen: ČSÚ

Meziročně slabší přímé investice ze zahraničí...

Rok 2013 znamenal v přílivu přímých investic do ekonomiky ČR méně příznivý vývoj než v roce 2012 (ten však byl, co se posledního desetiletí týká, v přílivu přímých investic třetí nejvyšší). Do ČR přišlo přímých investic za 97,7 mld. korun, což bylo pod průměrem let 2004-2013, který činil 132,1 mld. korun ročně. Vnější rovnováhu ČR tak tato složka platební bilance ve směru přílivu peněz do země nezlepšila.

I když intenzita samotných kapitálových vstupů byla zhruba stejná jako před rokem (+60,3 mld. proti +64,5 mld. korun v roce 2012) a reinvestované zisky dokonce stouply (95,3 mld. proti ponechaným 78 mld. korun v roce 2012), prakticky celý meziroční pokles přímých zahraničních investic do ČR připadl na položku Ostatní investice. V transakcích se svými dceřinými společnostmi si tak zahraniční investoři „stáhli“ v roce 2013 zpět celkem 57,9 mld. korun v čistém vyjádření. O rok dříve naopak peníze touto formou do ČR přitékaly (+13,8 mld. korun).

...při vyšších investicích tuzemských investorů v cizině

Naopak chuť tuzemských subjektů investovat v zahraničí stoupla. V podobě přímých investic odešlo ze země v roce 2013 přes 64,5 mld. korun, což bylo výrazně více než v roce 2012 (35 mld.) i než kolik činil desetiletý průměr (30 mld. korun). České subjekty tak hledají akviziční možnosti spíše v zahraničí než v tuzemsku - přímé investice do základního kapitálu v cizině dosáhly 44,3 mld. korun, přičemž ale tam ponechané zisky z přímých investic činily jen 19,6 mld. korun a proti roku 2012 byly jen zhruba poloviční.

Saldo přímých investic zohledňující peníze, které přišly a které odešly z ČR, tak činilo v roce 2013 jen 33,2 mld. korun a bylo nejnižší za období 2004-2013 (v průměru 102,1 mld. ročně).

Chuť českých firem investovat v zahraničí může dále narůstat

Lze předpokládat, že se silícím finančním zdravím firem v ČR - umocněným i dodatečnými zisky z korunových tržeb po oslabení české měny zejména pro rok 2014 a v kombinaci s případným méně rychlým ožíváním tuzemské poptávky – by vedlo tyto firmy k větší chuti investovat v zahraničí. To samozřejmě může ovlivnit vykázané saldo přímých investic za Českou republiku jako celek.

Zahraniční portfolioví investoři stále se zájmem o české dluhopisy

Česká republika neztratila u cizích investorů na atraktivitě ani v roce 2013. V čistém vyjádření zde nakoupili zahraniční portfolioví investoři v ČR dluhové cenné papíry ve výši 92,4 mld., z toho obligace a směnky za 80,4 mld. a instrumenty peněžního trhu ve výši 12,1 mld. korun. Akcie byly oproti dluhopisům spíše na okraji zájmu – roli zřejmě hrály vyšší výnosy na jiných trzích, než umožňoval akciový trh v ČR. I přesto však zahraniční portfolioví investoři spíše nakupovali (příliv v čistém +2,1 mld. korun oproti čistým prodejům v roce 2012, tj. -2,9 mld. korun).

Ostatní investice ovlivněny masivními přesuny v sektoru obchodních bank

Saldo ostatních investic ukázalo proti roku 2012 - kdy peníze z ČR odplouvaly – jejich výrazný příliv do ČR v čistém vyjádření. Výsledné saldo meziročně stoupl o 168,4 mld. korun na +58 mld. korun a bylo největší měrou pozitivně ovlivněno transakcemi obchodních bank (v roce 2012 byl naopak tento vliv silně negativní, když peníze od obchodních bank z ČR odcházely).

Výrazný přírůstek devizových rezerv vlivem měnové intervence ČNB

Prodejem korun centrální bankou s cílem oslabit měnu při měnové intervenci počínaje 7. listopadem 2013 došlo k výraznému nárůstu devizových rezerv, za celý rok 2013 o 111,4 mld. na 191,9 mld. korun. K růstu devizových rezerv ČR došlo již v roce 2012 (+80,5 mld. korun). V roce 2011 naopak devizové rezervy klesly.

3.5. Úspory a investice

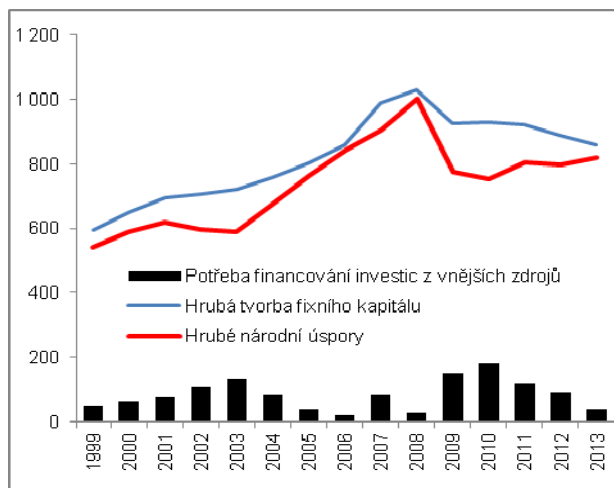
Rovnováha mezi tvorbou hrubého fixního kapitálu a tvorbou úspor v ekonomice

Vztah mezi investicemi a hrubými úsporami v ekonomice je rovněž jedním z důležitých ukazatelů makroekonomické rovnováhy. Jde zejména o skutečnost, do jaké míry je země závislá při tvorbě hrubého fixního kapitálu na financování z vnějších zdrojů, resp. zda na tyto investice postačují domácí úspory.

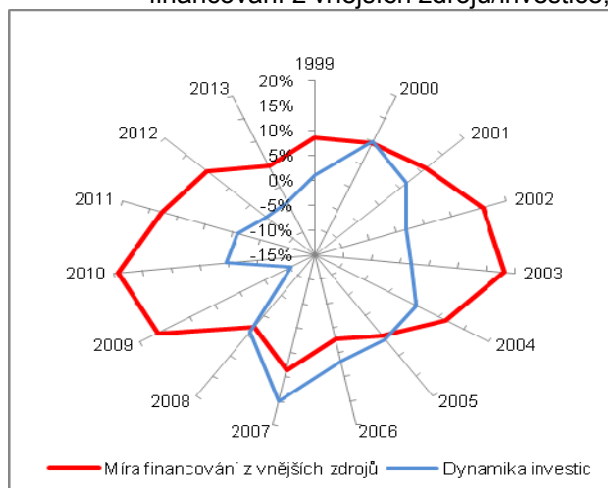
ČR potřebovala každý rok od počátku časové řady financovat fixní investice také z vnějších zdrojů, neboť domácí úspory nepostačovaly

Pro ČR je typická relativně stálá potřeba financování fixních investic i z vnějších zdrojů, protože tvorba domácích hrubých úspor na tyto investice nestačila (graf 47). Jde o úhmný údaj za tvorbu úspor v celé ekonomice, tj. u všech institucionálních sektorů dohromady, a to v nominálním vyjádření. V tvorbě národních úspor nepochybně sehrála roli nižší schopnost jejich tvorby v sektoru vládních institucí.

Graf č. 47 Investice a tvorba hrubých úspor (v mld. korun, nominálně)

Graf č. 48 Dynamika investic (y/y v %) a míra jejich financování z vnějších zdrojů (potřeba financování z vnějších zdrojů/investice, v %)

Pramen: ČSÚ, vlastní propočty

Míra financování investic z vnějších zdrojů byla největší v letech 2009 a 2010, kdy byl pokles míry hrubých úspor největší; dynamika investic kulminovala v letech 2006+ a 2007

Silná investiční vlna mající svůj původ v konjunktuře ekonomiky byla doprovázena i relativně silnou tvorbou hrubých úspor, jak plyne z grafu 56, jejichž propad v roce 2009 i pokles v roce 2010 byl v kontrastu s relativně menším poklesem fixních investic v tomto období.

Jestliže meziročně zaznamenala v roce 2009 tvorba hrubého fixního kapitálu pokles o 10,2 %, pak hrubé úspory byly nižší dokonce o 22,8 %. Podobně v roce 2010, kdy fixní investice nepatrně meziročně stouply (+ 0,5 %), zatímco hrubé úspory zůstaly meziročně nižší (-2,9 %). V obou těchto letech byla v logice věci i míra financování investic z vnějších zdrojů v české ekonomice největší (graf 48).

4. Vybrané parametry kvality života

Kvalita života a parametry, které ji mohou měřit, jsou často spjaty s ekonomikou, nikoli však výlučně. V této kapitole jsou vybrány ty parametry, které souvisejí s nejlépe preferovanými životními hodnotami obyvatel České republiky, resp. lidmi obecně. Je to zdraví, práce, rodina, bydlení, vzdělání, bezpečnost, volný čas, atd. v rozsahu daném dostupností a kvalitou datových zdrojů. Logicky jde o omezený výběr, který nemůže postihnout celé spektrum kvality života.

4.1. HDP na obyvatele

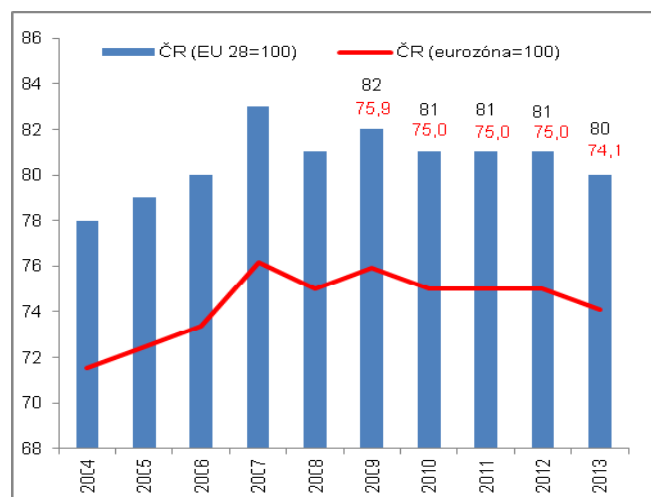
HDP na obyvatele v paritě kupní síly jako komplexní ukazatel ekonomické vyspělosti země

Vyspělost země měřená vytvořených hrubým domácím produktem na jednoho obyvatele v paritě kupní síly (PPS) je důležitým měřítkem ekonomické vyspělosti země z pohledu mezinárodního srovnání, neměří však dostatečně úroveň života lidí. HDP zahrnuje nejen jejich příjmy, ale také zisky firem (resp. z pohledu výdajové strany HDP nejen výdaje domácností, ale i ostatních sektorů) a dále investice a výsledek zahraničního obchodu.

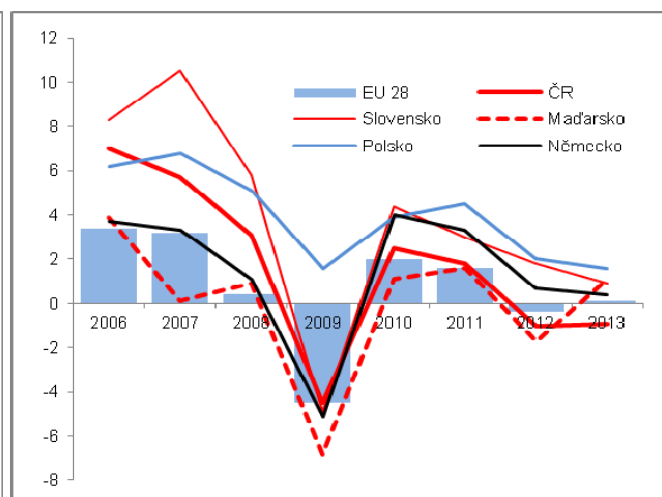
V roce 2013 se %CR opět mírně oddálila průměrné ekonomické úrovni zemí EU 28...

Přesto však ohledně vývoje tohoto komplexního ukazatele – který je v relaci k ekonomické úrovni hospodářské unie v Evropě mimo jiné indikátorem přibližování jednotlivých zemí k její průměrné ekonomické úrovni - je třeba uvést, že v posledních čtyřech letech (2010-2013) pozice ČR nesílí (graf 49)²⁰. Zatímco v roce 2009 dosahoval v České republice HDP na obyvatele v PPS 82 % průměru EU 28 a v letech 2010-2012 stagnoval na úrovni 81 %, v roce 2013 ČR podle tohoto indikátoru ekonomické vyspělosti a kritéria reálné konvergence dále klesla, a to na 80 % unijního průměru. Příčinou byla především pokračující ekonomická recese, kterou většina zemí nezaznamenávala (graf 50). Meziroční pokles ekonomiky zaznamenaly v EU v roce 2012 i v roce 2013 kromě jižních zemí (Řecko, Španělsko, Portugalsko, Itálie, Chorvatsko a Kypr) také Slovinsko, Nizozemí a Finsko.

Graf č. 49 HDP na obyvatele v paritě kupní síly (PPS) (EU 28=100, EU 18=100)

Graf č. 50 Dynamika HDP v reálném vyjádření (y/y v %)

Pramen: Eurostat

... přesto si však zachovala pozici ve druhé třetině žebříčku zemí EU, tj 17.

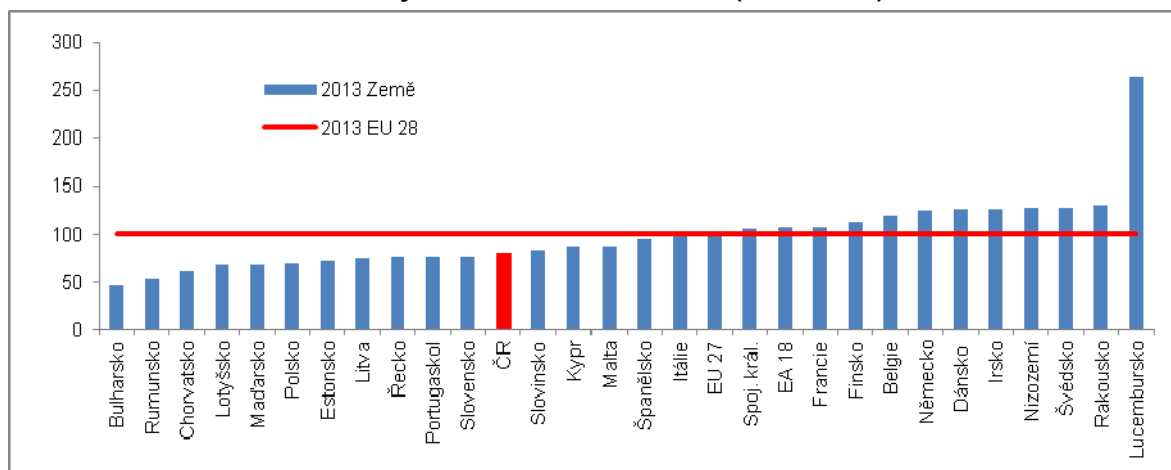
Co se týká pozice České republiky v žebříčku zemí Evropské unie, i přes procentní pokles relativního ukazatele v podobě HDP na obyvatele v PPS si ČR v roce 2013

²⁰ Nesoulad mezi údaji Eurostatu a ČSÚ je dán metodikou. Po mimořádné revizi národních účtů došlo ke zvýšení hladiny HDP České republiky od roku 2008 (především vlivem zahrnutí imputovaného nájemného). Tu metodika Eurostatu sice zohledňuje, ovšem při nekonzistenci časové řady koeficientů parit kupní síly do roku 2007 (Eurostat tuto řadu zpětně ani na opětovné žádosti ČSÚ nepřepočítal). Naopak národní účetnictví ČSÚ zachovává konzistentní časovou řadu těchto parit, ovšem na druhé straně nezohledňuje změnu danou mimořádnou revizí. Podle stanoviska zpracovatelů ze sekce makroekonomických statistik ČSÚ poskytuje tato verze věrnější obraz vývoje než verze Eurostatu.

místo stejně jako v roce 2012

udržela 17. místo mezi 28 zeměmi unie stejně jako v roce 2012. V letech 2009-2011 však obsazovala vždy 18. místo. I přes zlepšení umístění v žebříčku však relativní hodnota HDP na obyvatele v PPS rok 2013 potvrdil, že Česká republika se průměrné úrovni Evropské unie neblíží a její místo zůstává na konci druhé třetiny žebříčku zemí EU 28, jak je vidět z grafu 51.

Graf č. 51: Pořadí zemí v HDP na obyvatele v PPS v roce 2013 (EU 28=100)

Pramen: Eurostat

4.1.1. HDP na obyvatele v regionech ČR

Velmi značné rozdíly mezi úrovní Prahy a ostatních regionů ČR podle relativního HDP na obyvatele v paritě kupní síly

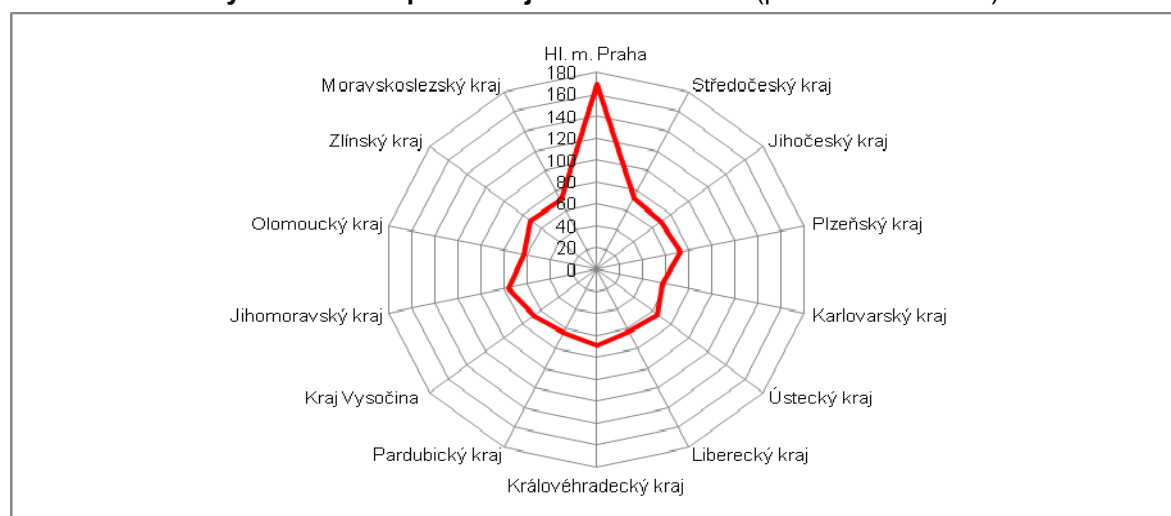
Pro ČR je typický velký rozdíl mezi relativní vyspělostí měřenou podle HDP na obyvatele v paritě kupní síly (PPS) - vztaženého k průměrné úrovni EU 28 - mezi hlavním městem a ostatními regiony země. Podobně je tomu ale např. i na Slovensku.

Měřeno regionální disperzí²¹ podle dat Eurostatu (za rok 2011, regiony NUTS 3) jsou však takovéto rozdíly v Evropě daleko výraznější (Bulharsko, Maďarsko, Estonsko, Rumunsko, Lotyšsko a Slovensko). V ČR je tato disperze spíše průměrná. Nejmenší rozdíly zaznamenávají v Evropě skandinávské země a Malta.

Pokles takto definované vyspělosti v hlavním městě Praze od roku 2010 znamená divergenci od ekonomické úrovně EU

V roce 2012 činil pro hlavní město Prahu HDP na obyvatele v PPS podle dat ČSÚ 168,9 % průměru EU 28. Od roku 2010 se takto vykázaná vyspělost Prahy snižuje (z 176,1 % v roce 2009, na 173 % v roce 2010 a 171,1 % v roce 2011). Je patrné, že pokřizový ekonomický vývoj pocítilo hlavní město z tohoto pohledu negativně.

Graf č. 52: HDP na obyvatele v PPS podle krajů ČR v roce 2012 (průměr EU 28=100)

Pramen: ČSÚ

²¹ Tj. absolutními odchylkami mezi regionálním a národním HDP na obyvatele váženo počtem obyvatel a vyjádřeno procentem národního HDP na obyvatele.

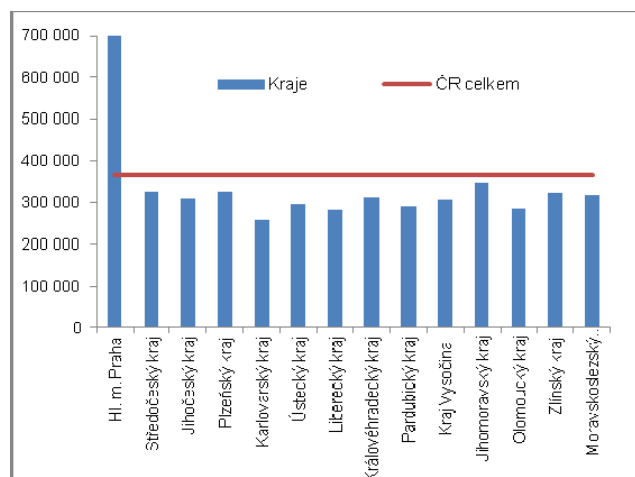
Ani ostatní regiony kromě Prahy se od roku 2010 v úhrnu nepřibližovaly průměrné úrovni unie

V regionech ČR mimo Prahu byl v roce 2012 podle dat ČSÚ v úhrnu HDP na obyvatele v PPS jen na 67,8 % průměru EU, přičemž této výše dosahoval i v roce 2011. Regiony České republiky tak v úhrnu průměrné ekonomické úrovni EU 28 v posledních dvou letech nekonvergovaly.

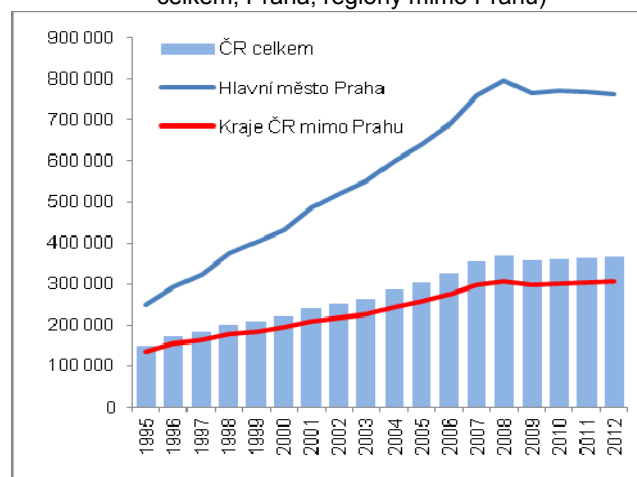
Velmi značné rozdíly mezi úrovní Prahy a ostatních regionů ČR podle relativního HDP na obyvatele v paritě kupní síly

Uvažujeme-li jen s úrovní vyprodukovaného korunového HDP v přepočtu na jednoho obyvatele v regionech ČR v roce 2012, pak jeho výše v Praze (763 tis. korun) byla více než dvojnásobná oproti průměru za celou ČR (366 tis. korun). Pod touto průměrnou úrovní jsou všechny ostatní kraje (rozdíly jsou zřejmé z grafu 53, vývoj od roku 1995 v grafu 54). Nejnížší HDP na hlavu měl kraj Karlovarský (258 tis.), Liberecký (283,7 tis.), Olomoucký (284,5 tis.) a Ústecký (295,1 tis. korun).

Graf č. 53 HDP na obyvatele v korunách

Graf č. 54 Vývoj HDP na obyvatele v korunách (ČR celkem, Praha, regiony mimo Prahu)

Pramen: ČSÚ

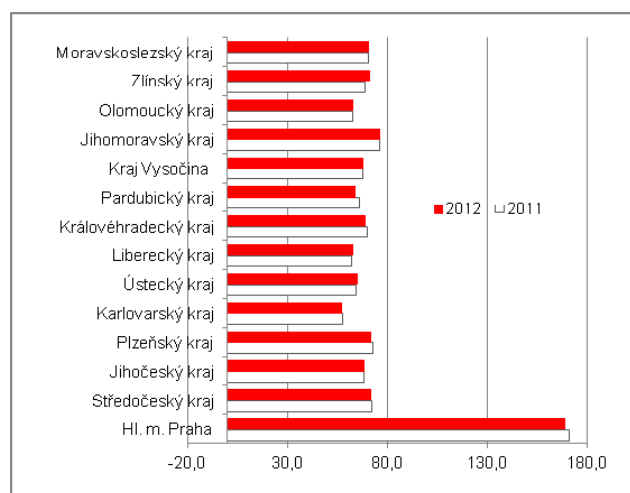
Polovina krajů ČR v roce 2012 s nižším relativním HDP na obyvatele proti jeho úrovni v roce 2011...

Celá polovina ze čtrnácti krajů České republiky si v roce 2012 proti roku 2011 pohoršila, pokud jde o pozici v HDP na obyvatele v PPS (v roce 2011 to bylo u šesti krajů). Přitom k divergenci, tedy odklání od průměrné úrovně EU, nedošlo v obou těchto letech jen v Praze, ale také v kraji Karlovarském a Královéhradeckém.

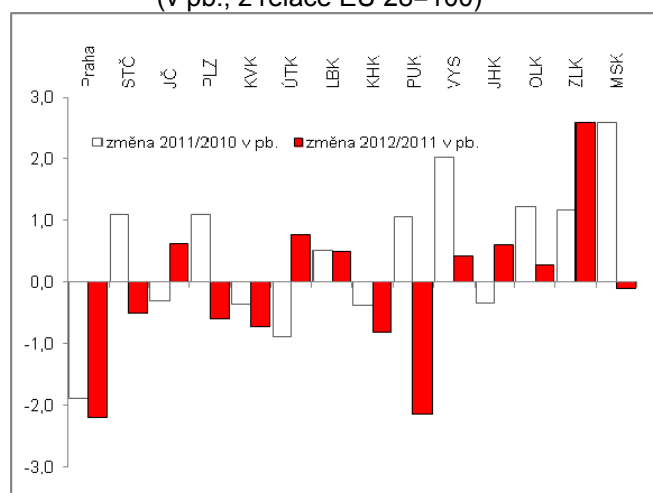
Za roky 2011 a 2012 dohromady si nejvíce polepšil Zlínský kraj

Nejvíce směrem k průměrné ekonomické úrovni EU 28 postoupil v ČR za oba roky 2011 a 2012 dohromady Zlínský kraj (+3,8 pb.), který se tak dostal v roce 2012 na 71,4 % průměru EU a také kraj Ústecký (+0,8 pb. na 65,4 % EU 28).

Graf č. 55 HDP na obyvatele v PPS v letech 2011 a 2012 (EU 28=100)

Graf č. 56 Meziroční změny v relativním HDP/obyv. v PPS za roky 2011 a 2012 v krajích ČR (v pb.; z relace EU 28=100)

Pramen: ČSÚ

Nad průměrem všech regionů (bez Prahy) (tj. 67,8 % úrovně EU) bylo v roce 2012 podle HDP na obyvatele v PPS celkem osm krajů...

Nad průměrem propočteným za regiony České republiky bez Prahy - který činil v roce 2012 již zmíněných 67,8 % průměru EU -, bylo osm krajů v tomto pořadí: 76,6 % kraj Jihomoravský, 72,2 % Plzeňský, 72,1 % Středočeský, 71,4 % Zlínský, 70,7 % Moravskoslezský, 69,4 % Královéhradecký, 68,9 % Jihočeský a těsně nad průměrnou hodnotou za regiony ČR bez Prahy pak se 68 % kraj Vysočina.

... pod tímto průměrem představujícím zhruba dvě třetiny ekonomické úrovně EU, pak sedm krajů

Ostatní kraje České republiky mají HDP na obyvatele v PPS ve vztahu k průměrné úrovni v EU nižší. Ústeckému kraji zatím nestačil ani druhý nejvyšší přírůstek v procentních bodech v roce 2012 (+0,8 pb. na 65,4 %), aby se dostal do výše uvedené skupiny krajů ČR, které jsou nad průměrnou hodnotou tohoto relativního ukazatele za ČR. Méně má také kraj Pardubický (64,2 %), Olomoucký (63 %), Liberecký (62,8 %) a se značným odstupem nejméně pak Karlovarský kraj (57,2 %).

Pozice krajů v žebříčku se příliš nemění

Co se vývoje pozic jednotlivých krajů týká, pak v průběhu let 2009-2012 je patrné relativně setrvalé postavení jak v horní tak dolní části žebříčku - čtveřice na prvních místech (Praha, Jihomoravský, Plzeňský a Středočeský kraj) a závěrečná šestice (kraj Vysočina, Ústecký, Pardubický, Olomoucký, Liberecký a Karlovarský). Změny se odehrávaly jen u čtyř krajů ve středu tabulky s nevýznamnějším posunem Zlínského kraje.

Trhy práce v krajích

Ač se zdá, že HDP souvisí s kvalitou života jen volně, nemusí tomu tak být, neboť ekonomická výkonnost regionů je spojena s tamějšími trhy práce a možnostmi zaměstnání. Z nich plynoucí kupní síla daná výší mezd v jednotlivých krajích již úroveň života v regionech ovlivňuje.

4.2. Příjmy na obyvatele

Komplexní příjmy domácnosti

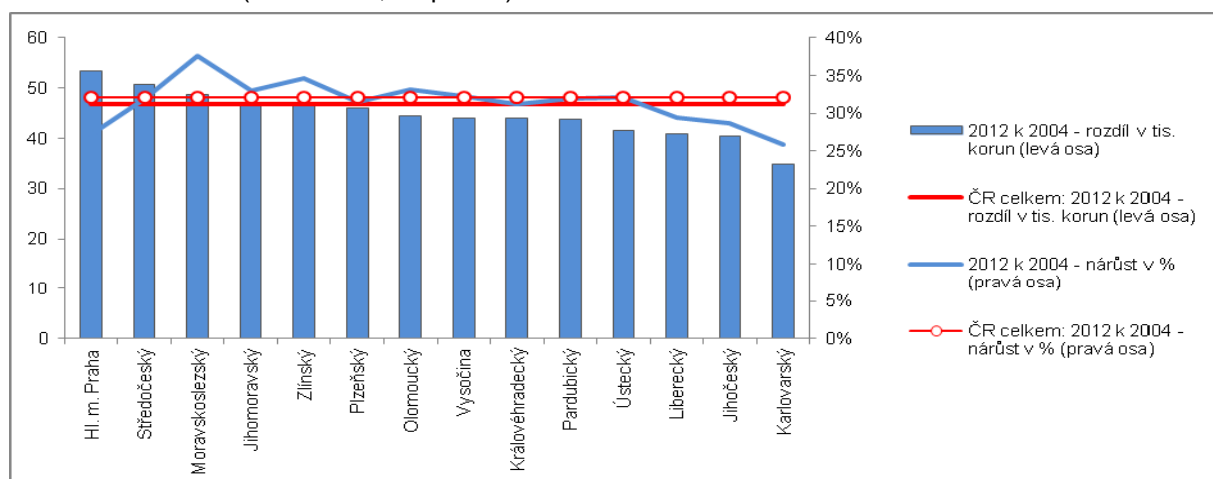
Čistý disponibilní důchod, sestávající z mzdových příjmů, příjmů z podnikání, čistých příjmů z majetku a salda z přerozdělení, je důležitou příjmovou charakteristikou v sektoru domácností. Přepočten čistého disponibilního důchodu na jednoho obyvatele pak umožňuje meziregionální srovnání.

Odstup Prahy od ostatních regionů není v případě čistého disponibilního důchodu na obyvatele tak velký, jako je tomu v případě HDP na obyvatele - i tak však připadá v Praze na jednoho člena domácnosti o 29,4 % více než kolik činí průměr za celou ČR

Vyplývá z něj, že za rok 2012 činil příjem (čistý disponibilní důchod) na hlavu v domácnostech ČR 192,8 tis. korun. Nejvyšší příjem na hlavu měly domácnosti v Praze (249,6 tis. korun), ovšem odstup od ostatních krajů není tak velký, jako v případě hrubého domácího produktu na jednoho obyvatele. Plyne to z velikosti zisků (pokud uvažujeme důchodovou metodu zjištění HDP), které jsou u společností sídlících v Praze a provozujících aktivity jinde v ČR, zahrnuty do výsledku za hlavní město. Ale i tak je rozdíl mezi čistým disponibilním příjmem na hlavu v Praze a ostatních regionech značný – oproti průměru za celou ČR připadá na jednoho člena pražské domácnosti o téměř třetinu (+29,4 %, 56,8 tis. korun) více, což v roce 2012.

Z finančního pohledu tedy představuje příjmová situace obyvatel Prahy výraznou výhodu pro potenciál materiální kvality života.

Graf č. 57: Změna výše čistého disponibilního důchodu na jednoho člena domácnosti v krajích ČR během let 2004-2012 (v tis. korun, resp. v %)

Pramen: ČSÚ

V roce 2010 začal čistý disponibilní důchod domácností v přepočtu na obyvatele klesat, a to v devíti krajích – pokles postihl především nejnchudší kraje...

... a poté se objevil také v Praze a Středočeském kraji, tedy nejbohatších regionech

Za roky 2012-2004 stouply procentuálně nejvíce čisté disponibilní příjmy domácností v Moravskoslezském kraji, přesto jsou stále třetí nejnižší v rámci ČR...

... naopak v Praze byl jejich procentuální přírůstek druhý nejnižší, ale příjmy na hlavu zde stouply o 53,3 tis. korun

Poprvé začal čistý disponibilní důchod v přepočtu na jednoho člena domácnosti v některých regionech meziročně klesat v roce 2010, a to v devíti krajích - nejvíce naneštěstí v těch nejnchudších, jako je kraj Pardubický (-3 %) a Olomoucký (-2,8 %). Pokles se však objevil i v kraji Královéhradeckém, který je do co úrovně čistého disponibilního důchodu na hlavu krajem středněpříjmových - 184 tis. korun čistých disponibilních příjmů připadajících na jednoho člena domácnosti ho v roce 2012 řadilo na páté místo za Prahu, kraj Středočeský (208,9 tis. korun), Plzeňský (192 tis.) a Jihomoravský kraj (189,9 tis. korun).

V roce 2011 se objevil pokles příjmů také v Praze a středních Čechách, tedy nejbohatších krajích ČR podle čistého disponibilního příjmu na jednoho člena domácnosti, a mimoto ještě v Libereckém, Jihomoravském a znovu v Královéhradeckém kraji.

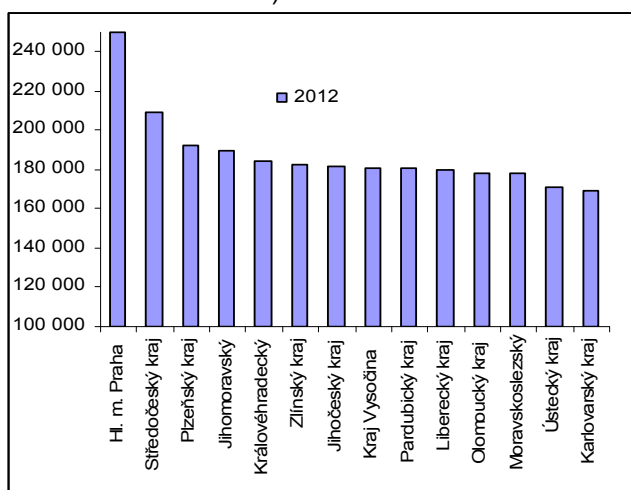
Jestliže v roce 2010 klesl čistý disponibilní příjem na jednoho člena domácnosti v devíti krajích České republiky a o rok později pak už jen v pěti krajích, v roce 2012 zaznamenaly opětovné snížení svých čistých disponibilních příjmů už jen domácnosti v Karlovarském kraji (-1,3 %) a jejich faktickou stagnaci (-0,2 %) také domácnosti v Praze.

Materiální úroveň života podle možností, které nabízel vývoj čistých disponibilních příjmů domácností, však stoupla významně za poslední desetiletí zahrnující také konjunkturu české ekonomiky, jak je možné poznat z grafů 66 a 68. Roli při procentním vyjádření přírůstu těchto příjmů hraje samozřejmě i rozdílná základna v jednotlivých regionech, jak je vidět z porovnání absolutních přírůstků. Procentuálně nejvíce totiž stouply za roky 2004-2012 čisté disponibilní příjmy na hlavu v Moravskoslezském kraji (+37,6 %), což činilo +48 667 korun, zatímco procentní přírůstek příjmů domácností v Praze činil za toto období +27,1 % (šlo o nejnižší nárůst po Karlovarském kraji s +25,9 %, tj. +33,784 korun), ovšem v absolutní hodnotě to znamenalo zvýšení +53 286 korun.

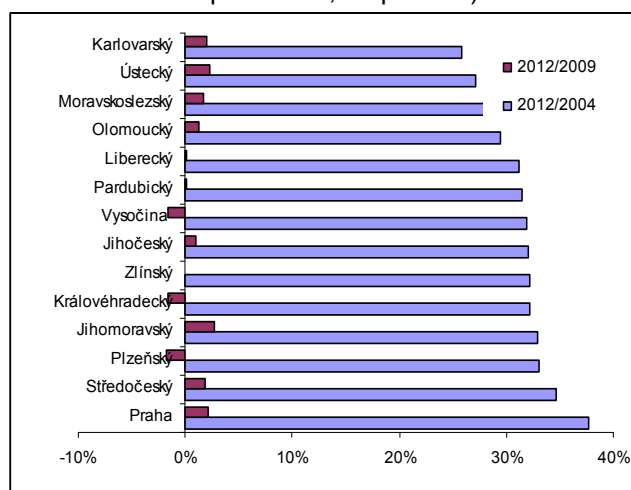
I s tímto nejvyšším absolutním přírůstkem se příjmový distanc pražských domácností oproti regionům za uvedené období nezvětšil – jestliže v roce 2004 byly příjmy o 34 % vyšší než čistý disponibilní příjem na jednoho člena domácnosti za celou ČR, pak v roce 2012 činilo toto převýšení 29 %.

Za celou ČR činil v roce 2012 čistý disponibilní příjem domácností na jednoho člena 192,8 tis. korun a úroveň roku 2004 převýšil o 46,8 tis. korun, tj. o třetinu (+32,1 %).

Graf č. 58 Čistý disponibilní příjem na člena domácnosti v regionech ČR (2012, v korunách)

Graf č.59 Přírůstky/úbytky čist. disp. důchodu na člena domácnosti v krajích ČR (v %; 2012 proti 2004, resp. 2009)

Pramen: ČSÚ

Jen ve Zlínském kraji rostl HDP na obyvatele rychleji, než disponibilní příjmy domácností (v Praze byl přírůstek totožný) - ve všech

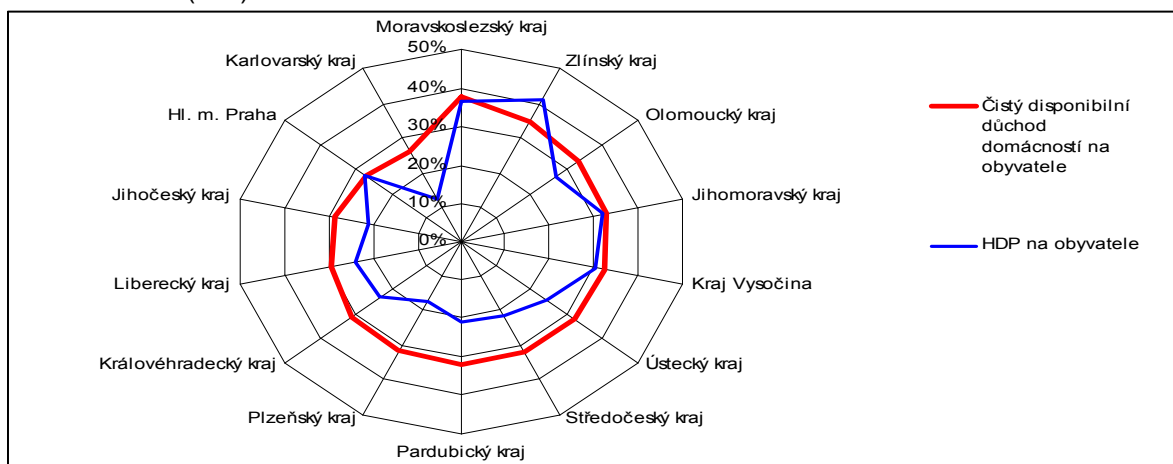
Zmíněný odlišný vývoj čistého disponibilního důchodu domácností oproti ukazateli HDP v přepočtu na jednoho obyvatele je zřejmý z grafu 60. S výjimkou Zlínského kraje, kde v průběhu let 2004-2014 vzrostl HDP na obyvatele rychleji než příjmy na jednoho člena domácnosti a v případě hlavního města Prahy byly přírůstky obou veličin prakticky

ostatních krajích rostly
disponibilním příjmy
domácností rychleji než HDP

totožné, ve všech ostatních krajích ČR vzrostly rozebírané příjmy na jednoho obyvatele rychleji než v daném kraji vytvořený HDP na hlavu. Takovýto vývoj umožnil, že kupní síla domácností regionů stoupla vesměs více než výkonnost české ekonomiky.

Graf č. 60: Přírůstky čistého disponibilního důchodu domácností a HDP v přepočtech na obyvatele za období 2001-2012 (v %)

Pramen: ČSÚ

4.2.1 Riziko příjmové chudoby nebo sociálního vyloučení

Riziko příjmové chudoby je v ČR dlouhodobě nízké....,

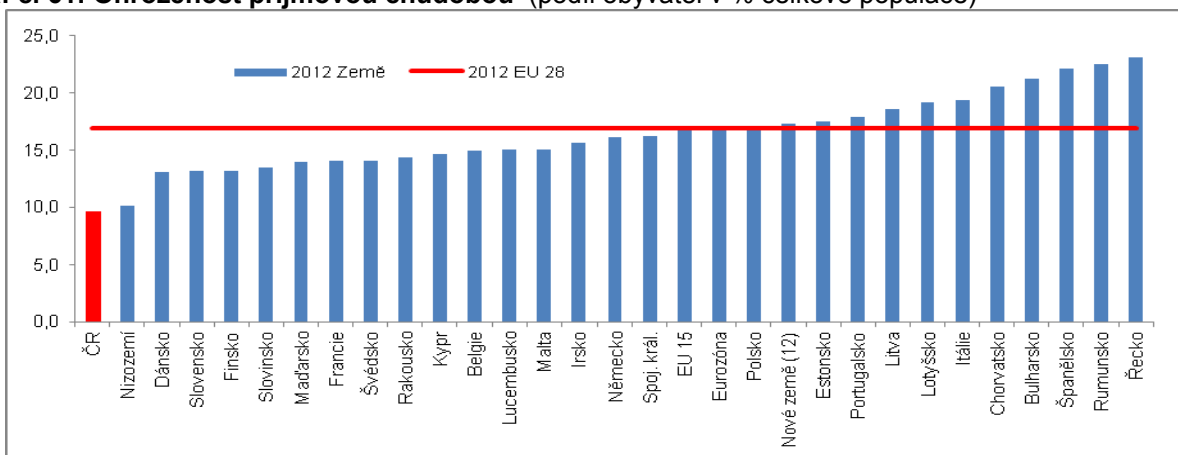
Ohroženost tzv. příjmovou chudobou²² je v ČR už od roku 2005, odkdy jsou data k dispozici, velmi nízká. Podle metodiky šetření životních podmínek domácností platné pro všechny země EU bylo v roce 2012 v riziku příjmové chudoby v ČR pouze 9,6 % celkové populace domácností, přičemž celounijní průměr činil 16,9 % (v tzv. „starých“ zemích, tj. ve skupině EU 15, bylo ohroženo příjmovou chudobou 16,8 % obyvatel).

...nejnižší v EU ze vzorku zemí, která dosud poskytla data a v roce 2013 byl zaznamenán jeho další pokles

Od roku 2007 má ČR tuto míru příjmové chudoby nejnižší ze všech zemí EU. Pro rok 2013 je vykázan ještě nižší poměr počtu obyvatel ohrožených příjmovou chudobou z celkové populace domácností, a to 8,6 %. Jde opět o nejnižší míru ohroženosti chudobou ze vzorku zemí, které dosud poskytly data.

Z nich plyne, že zlepšení zaznamenalo kromě České republiky také Finsko s příznivou hodnotou 11,8 % ohrožených příjmovou chudobou v této severské zemi a dále země s vysokým podílem obyvatel v riziku příjmové chudoby – Itálie 19,1 % a Španělsko 20,4 %. V Rakousku zůstala v roce 2013 míra příjmové chudoby stejná jako v roce 2012, tj. 14,4 % obyvatel. Naopak více lidí v riziku pokud jde o příjmovou chudobu se proti roku 2012 ocitlo v Maďarsku (14,3 %), Polsku (17,3 %) a Lotyšsku (19,4 %).

Graf č. 61: Ohroženost příjmovou chudobou (podíl obyvatel v % celkové populace)

Pramen: Eurostat

²² Prahem pro určení rizika příjmové chudoby je 60 % mediánu ekvivalizovaného příjmu na spotřební jednotku pro každou zemi (ukazatel zohledňuje v ekvivalizaci tzv. úspory z počtu ve vícečlenných domácnostech, tj. úspory na nákladech na předměty a služby, které slouží většímu počtu členů domácnosti).

V roce 2013 stoupl proti roku 2012 z regionů NUTS 2 riziko ohroženosti chudobou nebo sociálním vyloučením na Severozápadě, Severovýchodě a v Moravskoslezsku

V největším riziku je region Severozápad, kde je v posledních letech ohrožena chudobou nebo sociálním vyloučením čtvrtina obyvatel – v roce 2009 to byla pětina

Pokrizový vývoj zvýšil ohroženost výrazně jen na Severozápadě a v Moravskoslezsku

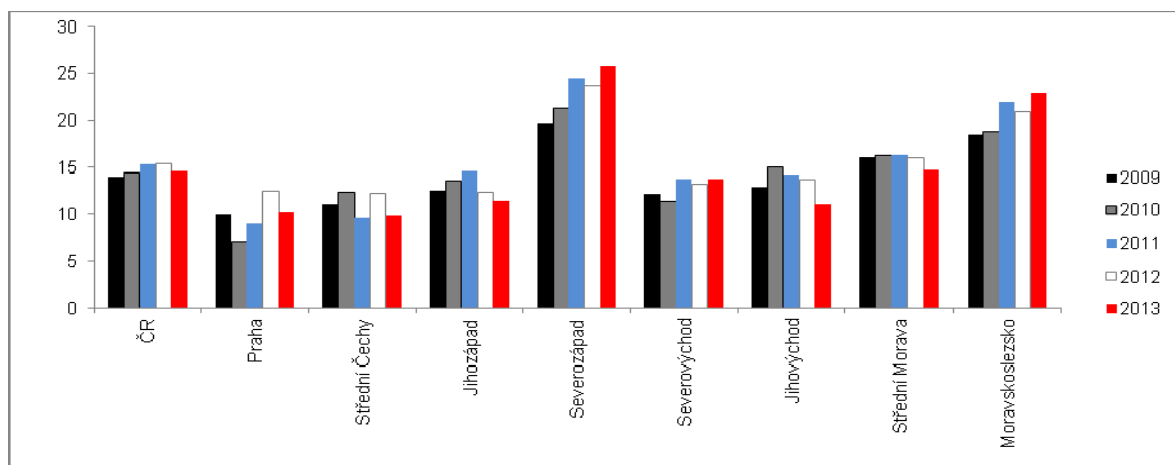
Ohroženost příjmovou chudobou odráží diferenciaci příjmů, která je v České republice i přes pokračující změny v distribučním rozdělení relativně úzká. Uvažujeme-li kromě rizika ohrožení příjmovou chudobou ještě riziko sociálního vyloučení²³, je z grafu 62 patrné, že ačkoli v hodnotě za ČR jako celek ukázal indikátor chudoby a sociálního vyloučení v roce 2013 meziročně příznivější výsledek (v riziku 14,6 % obyvatel ČR proti 15,4 % v roce 2012), regionální diferenciaci se naopak opět prohloubila.

Nejvyšší ohroženost příjmovou chudobou nebo sociálním vyloučením je v regionu Severozápad. Především vlivem vysoké nezaměstnanosti a nižší příjmové úrovně jako dlouhodobě působících faktorů stoupl již tak vysoké riziko ohrožení tamějších obyvatel příjmovou chudobou nebo sociálním vyloučením (23,7 % v roce 2012) na 25,8 % v roce 2013. Byl to největší nárůst takto ohrožených obyvatel ze všech regionů ČR (podle kategorizace NUTS 2). Toto riziko rychle narůstá, v roce 2009 šlo o 19,6 %.

Riziko stoupl i v Moravskoslezsku, kde bylo v roce 2012 ohroženo příjmovou chudobou nebo sociálním vyloučením 20,9 % obyvatel, ale v roce 2013 už 22,9 %. Z pohledu kvality života je velmi nepříznivé, že tento region spolu s regionem Severozápad také zaznamenal ze všech regionů ČR největší nárůst ohroženosti patrný po krizovém roce 2009, v němž bylo v riziku „jen“ 18,6 % obyvatel Moravskoslezska a 19,6 % obyvatel Severozápadu.

V roce 2013 tak šlo proti roku 2009 o nárůst této relace o téměř třetinu v případě Severozápadu a o necelou čtvrtinu v případě Moravskoslezska.

Graf č. 62: Regiony ČR podle NUTS 2 - riziko chudoby nebo sociálního vyloučení (v % populace)

Pramen: Eurostat

Střední Čechy regionem s nejnižším rizikem chudoby nebo sociálního vyloučení ze všech regionů v EU podle tabulek Eurostatu

Naopak velmi příznivě se vyvíjela ohroženost příjmovou chudobou nebo sociálním vyloučením v Praze a Středních Čechách. Ty byly dokonce v roce 2012 z tohoto pohledu regionem s nejnižším rizikem příjmové chudoby ze všech regionů NUTS 2 uváděných v tabulkách Eurostatu.

Velmi příznivý výsledek Středních Čech se podle dat za rok 2013 ještě dále zlepšil a riziko kleslo dokonce na pouhých 9,6 % obyvatel ohrožených příjmovou chudobou nebo sociálním vyloučením.

Spolu s regionem Jihozápad, Jihovýchod a Střední Moravou jsou tak Střední Čechy čtyřmi regiony, v nichž bylo v roce 2013 rozebírané riziko nižší než v roce 2009 (více v grafu 62). Meziročně klesla v roce 2013 kromě těchto regionů také ohroženost obyvatel Prahy.

²³ Tento širší indikátor představuje podíl osob ohrožených příjmovou chudobou, materiálně deprivovaných - to jsou lidé, kteří si nemohou dovořit nejméně čtyři z devíti definovaných věcí: platit účty za nájem a služby, mít v bytě teplo, jíst obden maso, čelit neočekávaným výdajům, týdenní dovolenou mimo domov, auto, automatickou pračku, barevnou TV, telefon - nebo žijících v domácnosti s nízkou pracovní intenzitou. Za domácnosti s nízkou pracovní intenzitou jsou považovány takové domácnosti, které mají pracovní intenzitu nižší než 0,20. Koeficient pracovní intenzity domácnosti je počítán za členy domácnosti ve věku 18 až 59 let s výjimkou studujících osob ve věku 18 až 24 let. Pracovní intenzita se vypočte jako podíl počtu měsíců, v nichž takto vymezené osoby byly pracující, a počtu měsíců jejich přítomnosti v domácnosti celkem.

Ohroženost příjmovou chudobou nebo sociálním vyloučením v ČR v roce 2013 proti roku 2012 klesla, je však vyšší než byla v krizovém roce 2009

V datech za celou Českou republiku klesla v roce 2013 ohroženost příjmovou chudobou nebo sociálním vyloučením o 0,8 pb. na 14,6 %, proti roku 2009 však byl o 0,6 pb. vyšší. Málo příznivý vývoj čistého disponibilního důchodu domácností v letech po ekonomické krizi v roce 2009 byl dán skutečností, že ačkoli tento krizový nebyl z pohledu domácností tak špatný (legislativní změny spojené s daněmi ponechaly domácnostem část peněz, které předtím odváděly do veřejných rozpočtů, navíc si krize vynutila dodatečné náklady v podobě vyšších dávek v nezaměstnanosti, resp. i jiných dávek), v dalších letech se slabá výkonnost ekonomiky a restriktivní opatření týkající se i přerozdělování projeví na příjmové situaci domácností v plné síle.

4.3. Práce

4.3.1. Míra nezaměstnanosti

Práce jako významná životní hodnota

Mít práci - ideálně takovou, která přináší člověku pozitivní prvky pro jeho život, jako je např. možnost rozvíjet svoji osobnost, uplatnit talent a vlohy, s vyváženými nároky na fyzické či psychické síly, ohodnocovanou přiměřeným způsobem - je jednou z nejvyšších hodnot pokud jde o kvalitu života. Naproti tomu pak ztráta zaměstnání a potíže s hledáním nového uplatnění ovlivňují nepříznivě psychickou pohodu, zejména pokud je navíc takový člověk vystaven tlaku v souvislosti s tím, že jsou na něm finančně závislé další osoby.

Nízká nezaměstnanost přetrvávala v ČR až do roku 1997, poté obecnou míru nezaměstnanosti strukturální změny v ekonomice zvýšily na 8,8 % v roce 2000

Česká republika patří k zemím, kde úroveň nezaměstnanosti nedosáhla hodnot Polska, Maďarska nebo Slovenska ani v době transformace ekonomiky, která byla logicky spojena se ztrátou pracovních míst. Nepříliš prudké strukturální změny „odložily“ start růstu nezaměstnanosti až do konce druhé poloviny 90. let (podle obecné míry nezaměstnanosti nemělo v roce 1995 práci 3,9 % populace nad 15 let, v roce 2000 pak již 8,8 %). Na přelomu století pak přispěly – po počátečním poklesu – k vytváření nových pracovních příležitostí také podniky pod zahraniční kontrolou.

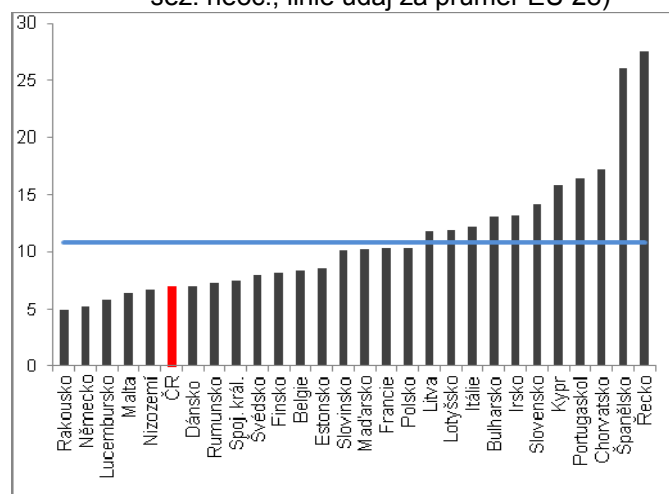
Pracovní příležitosti z a konjunktury zredukovaly míru nezaměstnanosti na 4,3 % v roce 2008, krize ji pak i v následujících letech zvýšila

Nejintenzivněji pak v logice věci vstřebával pracovní trh nové uchazeče o zaměstnání v letech konjunktury – obecná míra nezaměstnanosti klesla v roce 2008 na 4,3 %. V krizi a pokrizových letech míra nezaměstnanosti stoupla (za roky 2009-2012 činila v průměru 6,9 %, v roce 2010 to bylo 7,3 %).

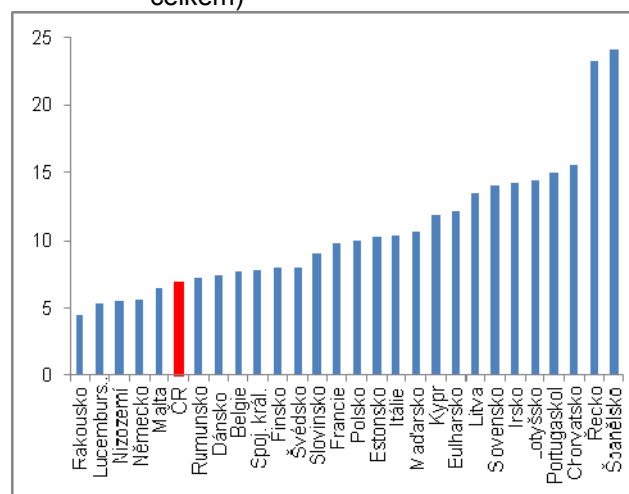
V evropském měřítku velmi nízká míra nezaměstnanosti

V evropském srovnání byla v roce 2013 míra nezaměstnanosti šestá nejnižší a v průměru za roky 2011-2013 rovněž.

Graf č.63 **Míra nezaměstnanosti v roce 2013 – roční průměr** (celkem, roční průměr v %, sez. neoč.; linie údaj za průměr EU 28)

Graf č. 64 **Míra nezaměstnanosti v letech 2011-2013 průměr** (tříletý průměr, v %, celkem)

Pramen: Eurostat

4.3.1.1. Dlouhodobá nezaměstnanost

Dlouhodobá nezaměstnanost v roce 2013 v ČR klesla, v EU stoupla...

Pozitivní vývoj dlouhodobé nezaměstnanosti v ČR v roce 2013 byl v kontrastu jejím dalším růstem v EU 28, začala zlepšovat až během prvních měsíců roku 2014.

Přítom do konce roku 2010 tato nezaměstnanost prudce rostla, rychleji než v EU a ve 4. čtvrtletí 2010 se blížila 45 % celkově vykázaného počtu nezaměstnaných osob. Prudký propad během roku 2009 souvisel se ztrátou pracovních míst především mužů zaměstnaných hlavně ve zpracovatelském průmyslu, který byl nejvíce postižen krizovým propadem poptávky.

...což může souviset s odchodem větší části dlouhodobě nezaměstnaných z trhu práce (předčasné starobní důchody)

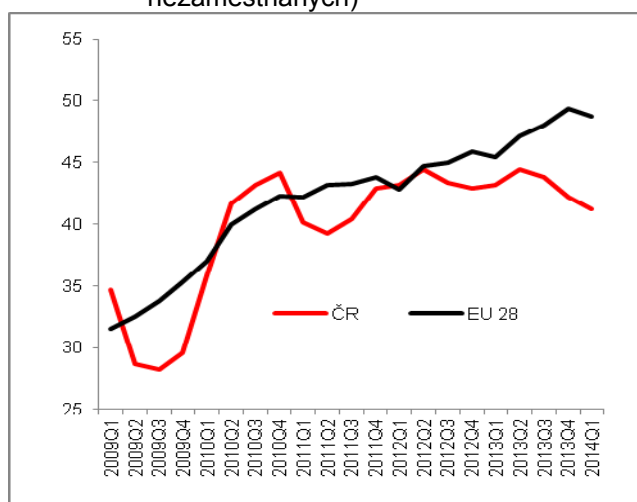
Pokles počtu dlouhodobě nezaměstnaných v ČR po převážnou část roku 2013, ale už i ve druhé polovině roku 2012, však může souviset s odchody do předčasného důchodu.

Eliminujeme-li tento vliv pohledem na vývoj dlouhodobě nezaměstnanosti omezený na věkovou kategorii 25-49 let, kterou lze pokládat za potenciálně „nejvíce produktivní“ věk z pohledu délky pracovní činnosti zaměstnaných osob (lidé již dokončili své vzdělání a zatím nejsou ve věkové kategorii „diskriminující“ uchazeče o zaměstnání). Jak je z grafu 74 patrné, je její vývoj pro dynamiku celkové míry dlouhodobě nezaměstnanosti určující. Mimoto ukazuje její prudké zvýšení v uvedeném krizovém období i v roce 2010, kdy výrazně převýšila její úroveň za průměru EU. Lze to opět zdůvodnit vyšším podílem průmyslu v ekonomice ČR, a jeho postiženost krizí ve větším měřítku, než v průměru více na služby orientované ekonomice EU.

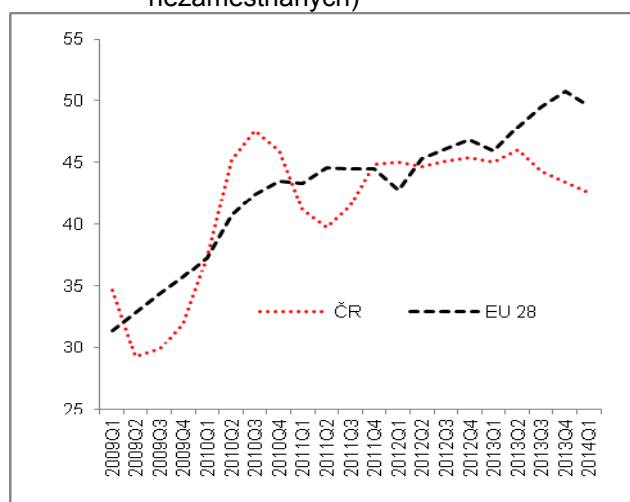
Od poloviny roku 2013 však v ČR klesá již dlouhodobá nezaměstnanost i mladších lidí, což kontrastuje s jejím vývojem v EU

Pokles dlouhodobě nezaměstnanosti v roce 2013 je příznivou indikací kvality života zejména pokud jde o její snížení u mladších věkových kategorií, především mladých lidí, kteří našli zaměstnání po skončení škol. Pokud je spojeno spíše s předčasnými odchody do důchodu, jde o diskutabilní hodnocení, neboť materiální životní úroveň těchto lidí, kteří takto odešli z trhu práce, se zpravidla zhoršuje.

Graf č. 65 **Dlouhodobě nezaměstnaní ve věku 15-64 let (12M a více, jako % z celkově nezaměstnaných)**

Graf č. 66 **Dlouhodobě nezaměstnaní ve věku 25-49 let (12M a více, jako % z celkově nezaměstnaných)**

Pramen: Eurostat

4.3.2. Příjmová nerovnost

4.3.2.1. Příjmová nerovnost podle Gini koeficientu a kvintilového rozdělení

Gini koeficient jako měřítko příjmové nerovnosti

Indikátor příjmové nerovnosti podle tzv. Gini koeficientu je širší měřítko rozdílů mezi lidmi podle výše jejich příjmů než měření rizika příjmové chudoby. Ta je soustředěna na spektrum populace s nejnižšími příjmy, zatímco měřítko příjmové nerovnosti zasahuje celou populaci. Hodnota Gini koeficientu²⁴ ukazuje, jak jsou příjmy ve společnosti diverzifikovány. Zjednodušeně řečeno, čím vyšší je tato hodnota, tím vyšší je i příjmová nerovnost.

ČR s velmi nízkou příjmovou nerovností podle Gini koeficientu, třetí nejnižší

Podle dat za rok 2012 mělo v EU 28 celkem šestnáct zemí příjmovou nerovnost v menším rozsahu, než kolik činil průměr EU. Česká republika byla v pořadí třetí zemí

²⁴ Gini koeficient ukazuje rozsah, do jaké míry se rozdělení příjmů v dané zemi odchyluje od „ideálního“ tj. dokonale rovnoměrného příjmového rozdělení. Gini koeficient s hodnotou 0 tak vyjadřuje úplnou rovnost, kdy všichni berou stejně, hodnota 100 pak naprostou nerovnost, kdy jeden člověk bere všechno.

v roce 2012 v žebříčku zemí EU

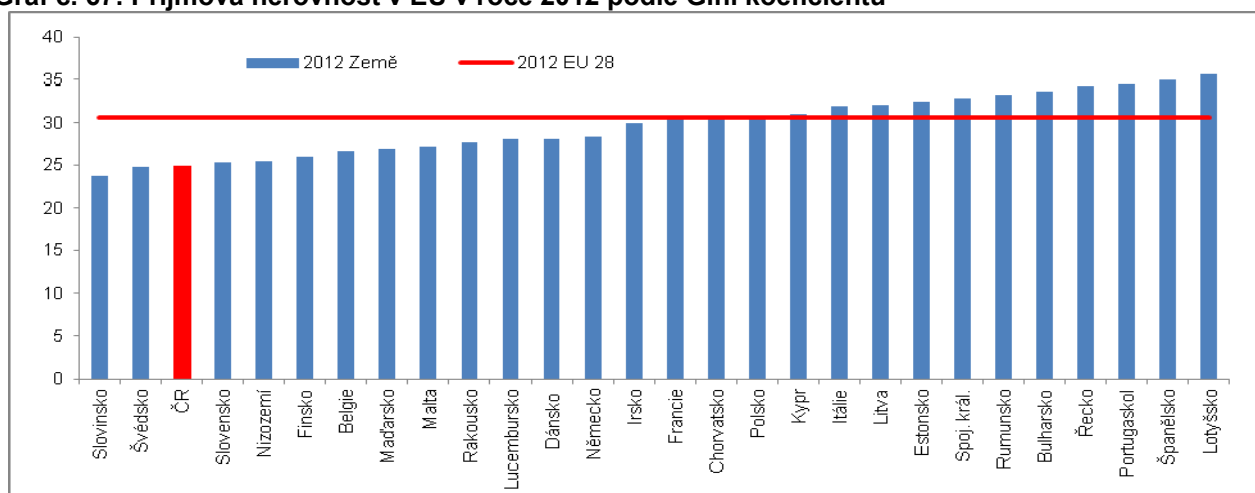
s nejnižší příjmovou nerovností (Gini koef 24,9), přičemž za průměr EU činil Gini koeficient 30,6. Obecně je příjmová nerovnost v EU bez velkých rozdílů mezi „starými“ zeměmi unie (skupina EU 15 pokládaná za vyspělejší část Evropy) s Gini koeficientem 30,7 a novými členskými země (skupina 12), pro něž dosahoval v roce 2012 Gini koeficient hodnoty 30,3.

Oproti EU velmi vysoká příjmová nerovnost např. v USA, Mexiku, JAR, ali i Íránu nebo Namibii

V některých zemích světa však je takto měřená příjmová nerovnost podstatně větší než v evropských státech, považovaných za státy „sociální“. Jestliže za celou EU 28 činil v roce 2012 Gini index 30,6, pak např. v USA 44,6, v Íránu 46,0, v Mexiku 54,6,, v Jihoafrické republice 57,8 a v Namibii dokonce 70,7 %. Rozdíly mezi domácnostmi v takovýchto zemích jsou velmi vysoké.

Naproti tomu v Japonsku je příjmová diference také relativně nízká a v roce 2012 dosahovala stejné hodnoty jako v ČR, tj. 24,9.

Graf č. 67: Příjmová nerovnost v EU v roce 2012 podle Gini koeficientu

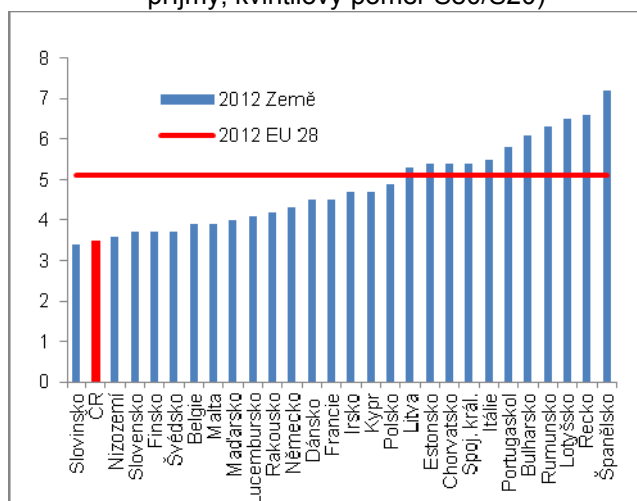
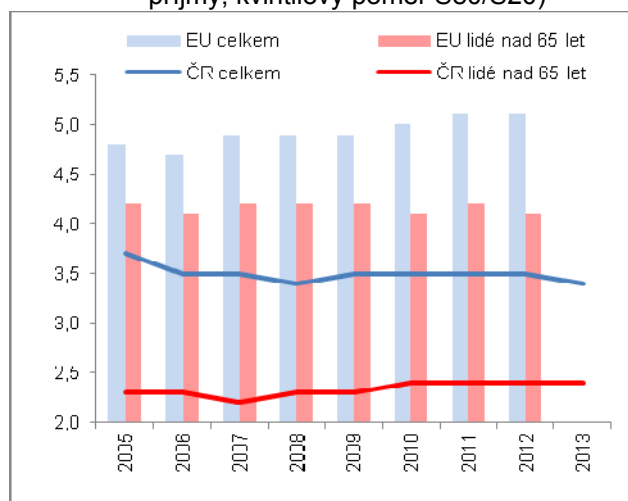
Pramen: Eurostat

V EU patřilo v roce 2012 zhruba 40 % celkových příjmů pětina lidí, kteří vykazovali nejvyšší příjmy; celá třetina populace zůstala v témže příjmovém decilu

V roce 2012 šly v EU 28 téměř dvě pětiny z celkových ekvivalizovaných příjmů dvaceti procentům lidí s nejvyššími příjmy (kvantilové rozdělení je obecně dalším pomocníkem doplňujícím výsledky příjmové nerovnosti prezentované podle Gini koeficientu). Pokud jde o tzv. mobilitu příjmů, je z dat Eurostatu za roky 2010 a 2011 patrné, že 30 % populace zůstalo v témže příjmovém decilu (tj. jejich příjmy nerostly ani neklesaly dost na to, aby se jejich pozice v distribuci příjmů změnila). Procento „beze změny“ bylo největší v Rumunsku. Naproti tomu u zemí, kde se příjmy pohybují - resp. pozice v distribuci příjmů – zpravidla výrazněji (Rakousko, Řecko, Spojené království nebo Litva) byl přitom pokles či růst příjmů zhruba stejně častý (50 %).

V ČR druhá největší příjmová rovnost v EU

V České republice v roce 2012 byla příjmová nerovnost vyjádřená podle příjmové distribuce poměrem mezi celkovými příjmy skupiny lidí, kteří si vydělali nejvíce (tj. pětinou příjemců s nejvyššími příjmy, tzv. horním kvintilem) a skupiny lidí, kteří si vydělali nejméně (tj. pětinou příjemců s nejnižšími příjmy) na úrovni 3,4. Tato hodnota v roce 2013 dále poklesla a ukazuje na značnou příjmovou rovnost v České republice, která je druhá největší v Evropské unii po Slovensku (graf 68).

Graf č. 68 **Příjmová nerovnost v EU** (pětina s nejvyššími příjmy/pětina s nejnižšími příjmy, kvintilový poměr S80/S20)Graf č. 69 **Vývoj příjmové nerovnosti v ČR** (pětina s nejvyššími příjmy/pětina s nejnižšími příjmy, kvintilový poměr S80/S20)

Pramen: ČSÚ, Eurostat

4.3.2.2. Gender gap jako ukazatel příjmové nerovnosti

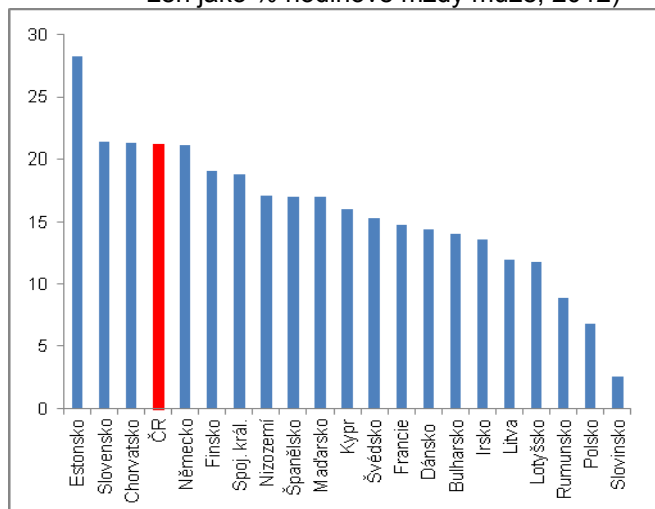
V ČR jeden z největších rozdílů mezi mzdami mužů a mzdami žen z celé EU...

Rozdíl mezi muži a ženami pokud jde o jejich pracovní příjmy, tzv. „gender gap“²⁵, ukazuje v případě České republiky v žebříčku zemí EU relativně vysoký rozdíl v takto definované nerovnosti mzdových příjmů mezi muži a ženami. V roce 2012 byla ČR na 4. místě mezi zeměmi EU podle největší nerovnosti, tj. gender gap byl relativně vysoký (vyšší byl jen v Estonsku, na Slovensku a v Chorvatsku). Tento nepříznivý rozdíl je zřejmě již je hůře vysvětlitelný charakterem práce, kterou ve většině zastávají muži a ve většině ženy, neboť tento atribut je s drobnými odchylkami zřejmě shodný pro většinu evropských zemí.

Je tak patrné, že v ČR si ženy vydělávají skutečně méně než muži i v kontextu zemí EU.

...přestože má od roku 2007 klesající trend

Co se týká vývoje indikátoru gender gap, je z grafu 71 patrné, že rozdíly ve mzdách se za období 2007-2012 snížily, což však bylo typické pro většinu zemí EU. Naopak rozdíly mezi mzdami mužů a žen stouply za uvedené období pouze ve Švédsku, Maďarsku a Bulharsku (vzorek EU však obsahuje v tomto indikátoru za uvedené období pouze 17 zemí).

Graf č. 70 **Gender gap v EU** (rozdíl ve mzdě mužů a žen jako % hodinové mzdy muže; 2012)Graf č. 71 **Gender gap v ČR** (rozdíl ve mzdě mužů a žen jako % hodinové mzdy muže)

Pramen: Eurostat

²⁵ Gender Pay Gap (GPG) představuje rozdíl mezi hodinovou mzdou zaměstnanců-mužů a zaměstnankyň-žen vyjádřenou jako průměr hrubé hodinové mzdy mužů.

4.3.3. Podíl nízkopříjmových na celkovém počtu zaměstnanců

ČR má relativně vysoká podíl lidí z celkového počtu zaměstnanců, kteří berou méně než jsou dvě třetiny mediánové mzdy, tj. zaměstnanců nízkopříjmových

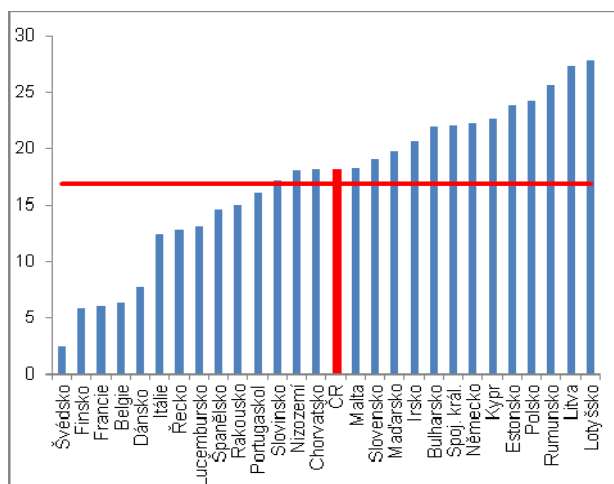
Podíl nízkopříjmových²⁶ zaměstnanců v České republice (bez rozdílů vzdělání i faktu, zda jde o muže nebo ženy, nejsou zahrnuti ani učni) byl v roce 2010, za který jsou dosud známa data Eurostatu, mírně vyšší než kolik činil průměr EU 27. Právě okolo něj však oscilují podíly jednotlivých zemí velmi výrazně (od 2,5 % ve Švédsku po 27,8 % v Lotyšsku). Na rozdíl od jiných parametrů charakterizujících „v jistém smyslu „kvalitu práce“, příjmovou nerovnost, atd. tak ČR vykazuje v evropském kontextu relativně značný počet lidí s nízkými mzdami v poměru k celkovému počtu zaměstnanců (vzorek je zpracován za firmy s deseti a více zaměstnanci).

Údaj za ČR v roce 2010 však může být ovlivněn skutečností, že po krizovém roce 2009, při následných obtížích na trhu práce, docházelo k propouštění z větší části nízkopříjmových zaměstnanců, (což posléze ovlivnilo i úroveň vykazované průměrné nominální měsíční hrubé mzdy).

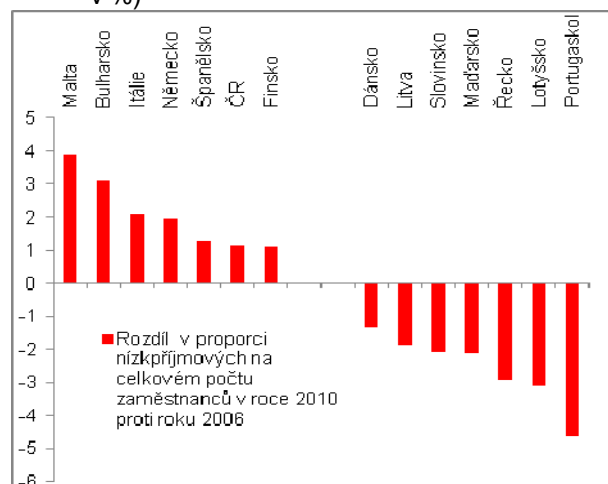
Prakticky stejný podíl nízkopříjmových za EU jako celkem v roce 2010 proti roku 2006, v ČR jejich nárůst

Oproti šetření z roku 2006 stoupl v roce 2010 podíl nízkopříjmových na celkovém počtu zaměstnanců v ČR o 1,1 procentního bodu, což byl jeden z nejvyšších přírůstků ze zemí EU - (více jen na Maltě, v Bulharsku, Itálii, Španělsku a Německu. Zatímco v jižních zemích Evropy lze vysvětlit toto zvětšení podílu velmi nepříznivou situací na trhu práce, která tlačila dolů i mzdy, v případě Německa lze soudit na dopady systému „kurzarbeit“, kdy zkrácení úvazků a udržení zaměstnanosti bylo jedním z protikrizových opatření německé vlády v té době.

Graf č. 72 Podíl nízkopříjmových na celkovém počtu zaměstnanců (v %)

Graf č. 73 Změna v proporci nízkopříjmových na celkovém počtu zaměstnanců (2010 proti 2006, v %)

Pramen: Eurostat

4.3.4. Domácnosti s velmi nízkou intenzitou práce

ČR má velmi malý podíl domácností s velmi nízkou intenzitou práce – v roce 2012 byla v pořadí čtvrtou zemí EU s velmi malým podílem domácností, kde dospělí pracují jen pětinou kapacity své pracovní doby

Z metodologie šetření životních podmínek v Evropě vyplývá, že za domácnost s velmi nízkou intenzitou práce je považována taková domácnost, v níž dospělí pracují méně, než je pětina jejich potenciální pracovní doby.

Poněkud překvapivé zjištění, že podíl těchto domácností je vyšší ve vyspělých zemích EU (EU 15) než např. v nových zemích (skupina dvanácti zemí od vstupní vlny roku 2004), má širší pozadí a nesouvisí jen s mírou nezaměstnanosti (protože např. proti desítky zemí, v nichž byla v roce 2012 nejvyšší nezaměstnanost, stojí desítky zemí, jejichž domácnosti vykázaly co do podílu velmi nízkou intenzitu práce, ale tyto vzorky se kryjí jen asi z poloviny).

Ve „sterých zemích unie (EU 15) žilo v roce 2012 přes 11 % domácností s velmi nízkou intenzitou práce, ve skupině nových zemí unie jen 8,3 %

Podle tabulek Eurostatu žilo podle šetření životních podmínek evropských domácností za roky 2011 a 2012 ve „starých“ zemích unie (skupina EU 15) celkem 11 % obyvatelstva v domácnostech s velmi nízkou intenzitou práce. Za skupinu nových zemí, které vstoupily do unie po roce 2004, to bylo jen 8 %, resp. 8,3 % jejich obyvatel.

²⁶ Zaměstnanci, kteří vydělávají dvě třetiny a méně národního mediánu hrubé hodinové mzdy (mediánová mzda je definována tak, že jedna polovina populace vydělává méně než je tato hodnota a ostatní více).

V úhrnu za EU 28 tak žilo v domácnostech s velmi nízkou intenzitou práce v té době 10,4 %, resp. 10,5 % obyvatel.

Tyto výsledky souvisejí s vývojem v předchozích letech. Zatímco na vrcholu konjunktury zaznamenávala statistika pro EU 15 jen 9,5 % obyvatel v domácnostech s velmi nízkou intenzitou práce, po krizi v roce 2009 jejich podíl v logice věci rostl až na uvedených 11 %.

Existuje široké spektrum příčin, jimiž je možné vysvětlit rozdíl mezi relativně vysokým podílem lidí žijících v domácnostech s velmi nízkou intenzitou práce ve „vyspělé“ Evropě podle dat za skupinu EU 15 a mezi nižším podílem ve skupině zemí, které do EU vstoupily později.

Nejen však mezi těmito skupinami zemí, ale také mezi jednotlivými zeměmi. Roli hrají intenzita využívání částečných úvazků, která je v různých zemích různá, dále způsob, jakým se vytvářejí rodiny (v některých zemích je běžné vícegenerační schéma, ale např. v severovýchodních zemích je více obvyklé schéma singles). Důležitými faktory jsou také počty dětí a členů domácností obecně nebo nízká alokace žen na trhu práce, která je více patrná v jižních zemích a pokud hlavní živitel ztratí práci, je taková domácnostem pochopitelně vykázána jako domácnost s velmi nízkou intenzitou práce.

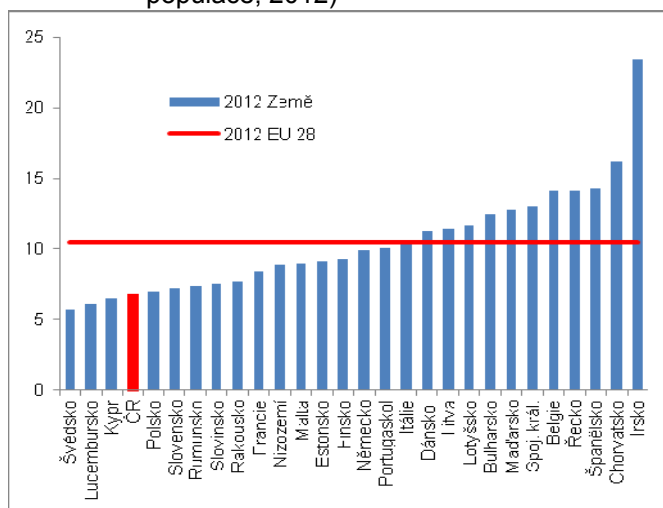
Růst podílu těchto domácností ve vyspělých evropských zemích je možné zčásti vysvětlit i podílem imigrantů na tamějších pracovních trzích. V době krize zřejmě právě ti to zaměstnaní snadněji ztratili práci a struktura jejich domácností co do počtu členů mohla mít pak na tyto nárůsty vliv.

Česká republika patří k zemím s nejnižším zastoupením domácností s velmi nízkou intenzitou práce v celkové populaci. Podle šetření uváděné v tabulkách Eurostatu v roce 2012 žilo takovýchto lidí ve věku do 59 let pouze 6,8 % populace této věkové skupiny, což je výrazně méně než podíl 11 % za skupinu starých zemí EU. ČR tak patří čtvrté místo v EU 28 podle podílů domácností s velmi nízkou intenzitou práce mezi zeměmi EU 28 za Švédskem, Lucemburskem a Kypr (graf 74).

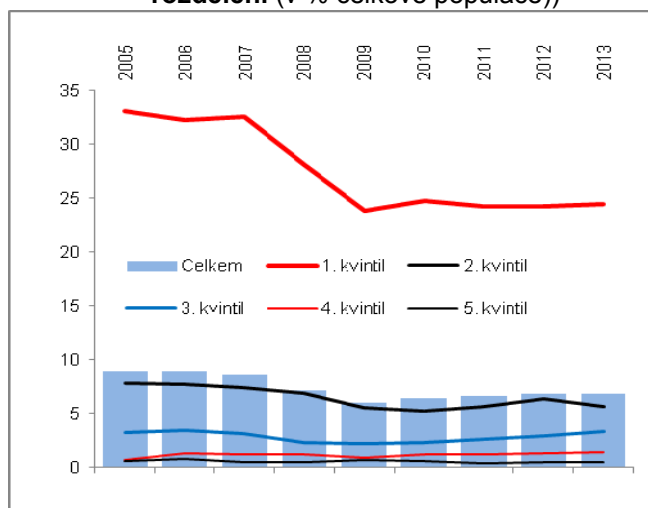
Faktory ovlivňující podíl domácností s velmi nízkou intenzitou práce v jednotlivých zemích

V ČR je podíl domácností s velmi nízkou intenzitou práce jeden z nejmenších v Evropě, v roce 2012 jen 6,8 % obyvatel

Graf č. 74 Domácnosti s velmi nízkou intenzitou práce²⁷ v EU (0-59 let; v % celkové populace; 2012)

Graf č. 75 Domácnosti s velmi nízkou intenzitou práce²⁸ v ČR podle kvintilového rozdělení (v % celkové populace)

Pramen: ČSÚ, Eurostat

Nejvyšší podíl obyvatel žijících v domácnostech s velmi nízkou intenzitou práce je v domácnostech nízkopříjmových

Je pochopitelné, že nejvyšší podíly domácností s velmi nízkou intenzitou práce jsou zaznamenány u domácností nízkopříjmových. Jak ukazuje graf 75, právě u pětiny domácností s nejnižšími příjmy patřila v letech 2005-2007 plná třetina k těm s velmi nízkou intenzitou práce a od roku 2009 se pak jejich podíl ustálil zhruba na čtvrtině. Naopak u pětiny domácností s nejvyššími příjmy je podíl těch s nízkou mírou intenzity práce jen půlprocentní.

²⁷ Domácnost, v níž dospělí pracují méně než je pětina jejich potenciální pracovní doby.

²⁸ Domácnost, v níž dospělí pracují méně než je pětina jejich potenciální pracovní doby.

4.3.5. Nedobrovolné částečné pracovní úvazky

V ČR jsou lidé v podstatně menším měřítku než v EU jako celku nuceni pracovat na částečný úvazek (bez dobrovolného rozhodnutí)...

O kvalitě života hovoří i možnost vybrat si a vykonávat práce podle vlastních představ, svých možností a schopností. Sledujeme-li možnosti takového postupu podle toho, zda lidé pracující na částečný úvazek si mohli tuto skutečnost zvolit dobrovolně anebo k tomu byli nuceni, je vidět, že v případě České republiky je pro ně situace relativně příznivá.

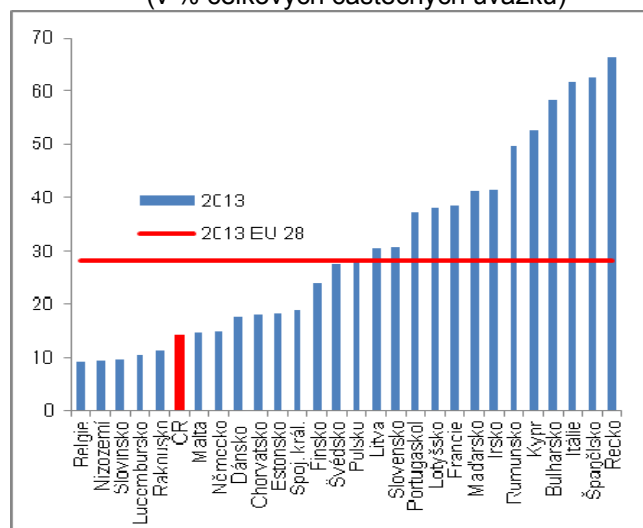
Důležité je však podotknout, že sám podíl částečných pracovních úvazků je v ČR poměrně nízký a jejich nárůst začal být patrný především až v roce 2013 v souvislosti s počínajícím „zpružňováním“ trhu práce (možnost pracovat na částečný úvazek dostávají ve větší míře ženy po návratu z mateřské dovolené). I pro zaměstnavatele může být v době po recesi tato možnost relativně příznivá s ohledem na opatrnost při řízení nákladů, vč. mzdových.

... tj. jen 14,3 % zaměstnaných na částečný úvazek zatímco v průměru za EU 28 %

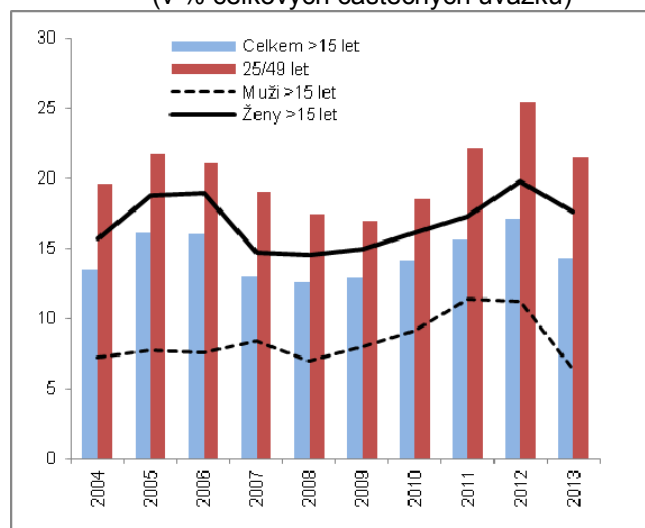
Zatímco v EU jako celku bylo v roce 2013 nuceno přijmout práci na částečný úvazek plných 28 % těch, kteří na částečný úvazek pracovali - a více než z poloviny k tomu byli nuceni takto zaměstnaní na Kypru, v Bulharsku, v Itálii a Španělsku (v Řecku dokonce dvě třetiny) -, pak v ČR pracovalo nedobrovolně na částečný úvazek pouze 14,3 % takto zaměstnaných.

Je zřejmé, že tlak na tuto formu úvazku v ČR není příliš zřetelný a odehrává se spíše tlakem na přijetí práce formou tzv. „švarc systému“ (tj. práce na živnostenský list).

Graf č. 76 **Nedobrovolné pracovní úvazky v EU**
(v % celkových částečných úvazků)

Graf č. 77 **Nedobrovolné pracovní úvazky v ČR**
(v % celkových částečných úvazků)

Pramen: Eurostat

4.3.6. Vystavení pracovním rizikům ohrožujícím zdraví

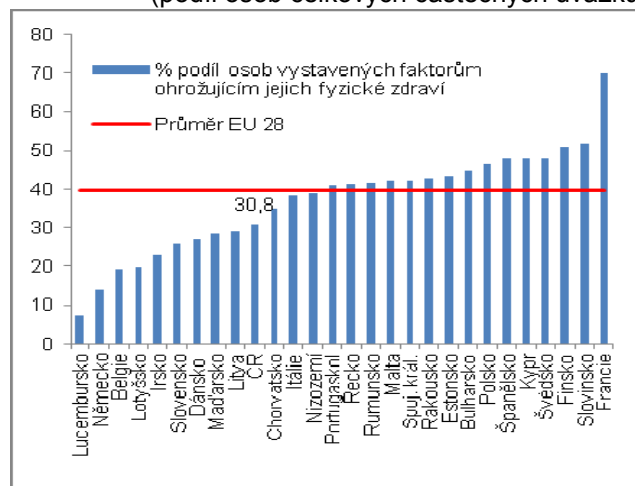
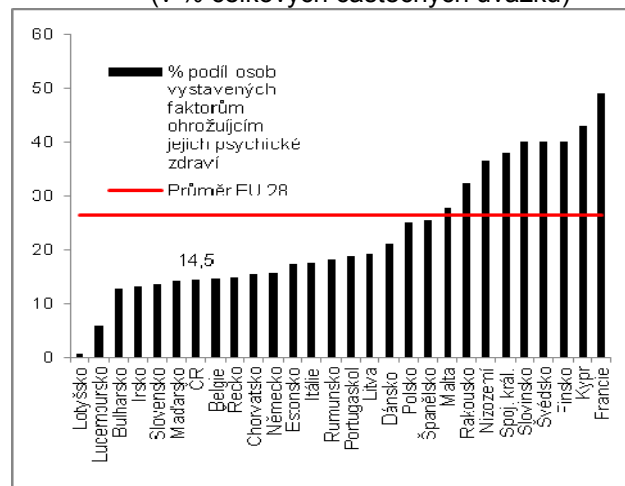
V ČR nižší ohroženost zdraví vlivem vykonávané práce než v EU

Charakter práce může v různé míře působit na lidské zdraví, může toto zdraví i ohrožovat. Také to je samozřejmě faktor ovlivňující kvalitu života. V České republice je toto ohrožení nižší než je tomu v průměru v EU.

Riziko pro fyzické zdraví uvedlo v30,8 % zaměstnaných v ČR oproti 35,8 % v EU

V roce 2007, kdy bylo příslušné šetření prováděno a za který bylo Eurostatem zveřejněno, uvedlo 30,8 % osob v České republice, že jsou vystaveni faktorům ovlivňujícím jejich fyzické zdraví. V průměru za EU to bylo 39,8 %, což však bylo silně ovlivněno výsledkem Francie (70 %). Eurostat tedy uvedl i výsledný průměr za EU bez Francie, který činil 35,8 %, což bylo rovněž více než výsledek ČR.

Lidé v České republice tak v evropském kontextu vnímají pracovní riziko spojené s vlivem na své fyzické zdraví jako spíše nižší, i když téměř třetina zaměstnaných osob, která toto riziko uvedla jistě není zanedbatelná (více o pořadí v grafu 78).

Graf č. 78 Práce ohrožující fyzické zdraví
(podíl osob celkových částečných úvazků)Graf č. 79 Práce ohrožující duševní zdraví
(v % celkových částečných úvazků)

Pramen: Eurostat

Fakt, že práce ohrožuje jejich duševní zdraví, uvedlo 14,5 % respondentů z ČR (17,4 % vysokoškoláků), zatímco v průměru za EU to bylo 26,5 % (34,4 % vysokoškoláků...)

... takže vnímaná rizika pro zdraví spojená s prací jsou u lidí v ČR nižší než u obyvatel EU

Riziko, že vykonávané práce ohrožuje jejich duševní zdraví, uvedlo pokud jde o průzkum z roku 2007 v ČR 14,5 % respondentů. Skutečnost, že jsou vystaveni faktorům ovlivňujícím toto zdraví, se ve vzorku osob lišila podle jejich vzdělání. Zatímco ve skupině se základním vzděláním to bylo 12 % osob, ve skupině se středoškolským vzděláním už 14,2 % a plných 17,4 % lidí s vysokoškolským vzděláním v ČR soudí, že jsou ve své práci vystaveni faktorům ovlivňujícím jejich duševní zdraví.

V EU jsou proporce odpovědí podle vzdělání sice podobné (21,3 % u lidí se základním vzděláním 24,8 % se středním a 34,4 % vysokoškoláků), je však zřejmé, v evropském kontextu jsou vnímána rizika pro zdraví spojená s prací intenzivněji než v ČR

4.4. Bydlení

Vlastní bydlení jako jistota

Výrazný růst pořízení vlastního bydlení zejména v průběhu let 2003-2008, přičemž za nejsilnějšího konjunktury v období 2005-2007 rostly investice domácností v podobě čistého pořízení hmotných fixních aktiv v průměru o 14,1 % ročně

„Vystřízlivění“ po konjunktuře – výrazný pokles cen na trhu rezidenčního bydlení...

... ani později nepodnítl poptávku, neboť vývoj disponibilních příjmů domácností nebyl příznivý a jejich investice (čisté pořízení hmotných fixních aktiv) v období 2009-2012 každý rok v průměru o 3 % klesaly

Vlastní bydlení bývá často „snem“ mnoha lidí a jejich preferencí před bydlením v nájemním či jiném vztahu (vč. možnosti osamostatnění). Je to spojeno se změnami sociologického charakteru ve fungování rodin zejména v posledním zhruba čtvrtstoletí.

V ČR došlo k prudkému nárůstu bydlení ve vlastních bytech či domech zhruba od počátku tisíciletí s výraznou akcelerací během konjunktury české ekonomiky, která posílila příjmy domácností i naděje pokud jde o finanční pozici rodin v budoucnu. Většina pořizovaných bytů byla spojena s využitím úvěru (od roku 2004 představovaly úvěry na bydlení každoročně téměř tři čtvrtiny stavu úvěrů poskytnutých obyvatelstvu).

Podle dat národních účtů byly investice domácností - v naprosté většině jde o investice do bydlení - tak silné, že hodnoty čistého pořízení hmotných fixních aktiv v tomto sektoru rostly v letech 2005-2007, kdy byla robustnost české konjunktury největší, v průměru o 14,1 % ročně.

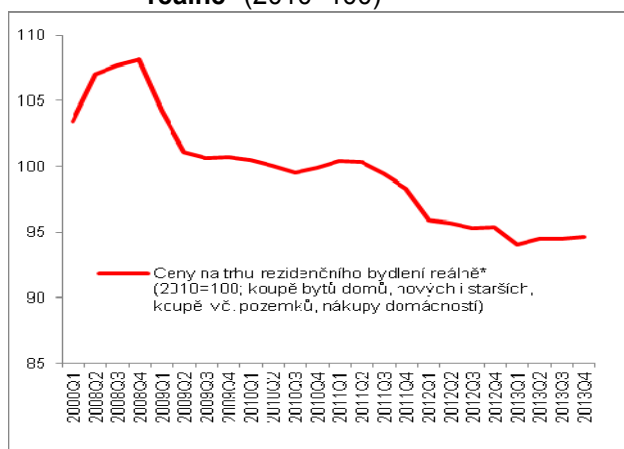
Po silných růstech cen bytů a domů v ČR zejména v letech 2004-2008 - které však zájemce o koupi domů a bytů neodrazovaly, protože sazby úvěrů na bydlení byly pokládány za příznivé a přírůstky hypotečních úvěrů vč. úvěrů ze stavebního spoření činily v úhrnu více než 30 % meziročně -, přišlo po krizi v roce 2009 „vystřízlivění“. Ekonomický útlum postihl i sféru cen nemovitostí (graf 80). Defluje-li změny „nominálních“ ceny nemovitostí do reálných podmínek deflátorem výdajů na konečnou spotřebu domácností - jde o ceny bytů a domů pořizovaných domácnostmi -, pak je z grafů 89 i 90 patrný pokles cen jak k bázi roku 2010, tak i podle meziročních změn.

Pokles ceny domů a bytů je z pohledu dosažitelnosti vlastního bydlení výhodný, v podmínkách ČR však bylo období 2011-2013 spojeno s nepříznivým vývojem disponibilních příjmů domácností a především nejistotou danou ekonomickou recesí v letech 2012 a 2013. I když objemy poskytovaných hypotečních úvěrů ani v této době neklesly, jen zmírnily své tempo, podstatně se zúžil klientský segment uchazečů o tyto úvěry na bydlení (bonitní klienti s dobrou perspektivou zaměstnání).

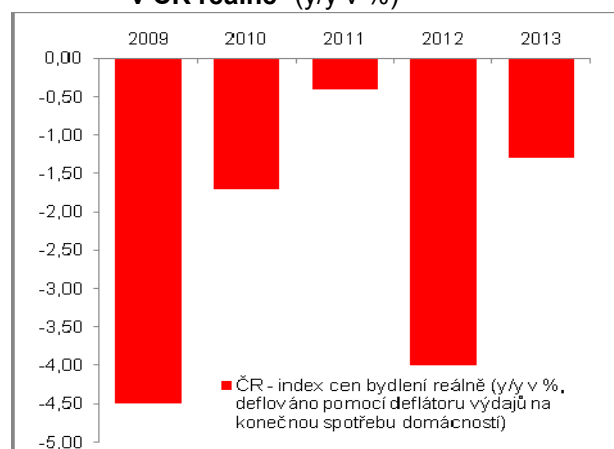

Investice domácností ve formě čistého pořízení hmotných fixních aktiv tak v období 2009-2012 klesaly v průměru každoročně o 3 % (v roce 2011 však o 12,9 %, v roce 2012 o 8,7 %).

Graf č. 80 Ceny na trhu rezidenčního bydlení v ČR reálně* (2010=100)

Graf č. 81 Ceny na trhu rezidenčního bydlení v ČR reálně* (y/y v %)

Pramen: ČSÚ, Eurostat

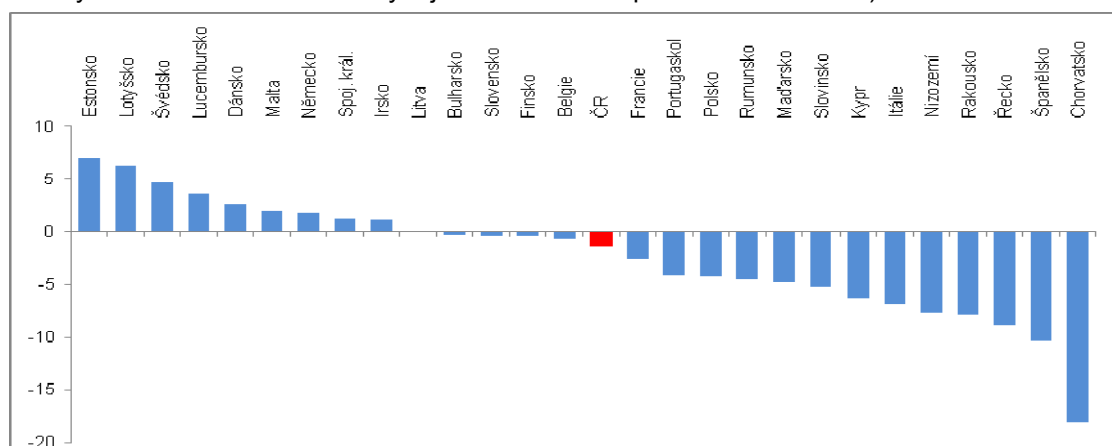
Pozn.: *Koupě bytů a domů, nových i starších, koupě vč. pozemků, nákupy ze strany domácností; do reálných podmínek převedeno pomocí deflátoru výdajů na konečnou spotřebu domácností

Snižování cen nemovitostí v letech 2009-2013 byl patrný ve většině zemí EU

Pokles cen bydlení postihl převážnou část zemí EU. Po celých pět let (2009-2013) přetrvával každoroční pokles cen meziročně kromě ČR také v Bulharsku, Polsku, na Slovensku, v Itálii, Rumunsku a na Kypru, ve Španělsku, Chorvatsku, Nizozemí a Maďarsku. Čtyři roky pak trvá v Řecku a Portugalsku. V roce 2013 ožily ceny nemovitostí reálně po letech poklesů v Dánsku, Irsku, Litvě a Spojeném království.

Růsty cen nemovitostí reálně si po většinu období 2009-2013 udrželo v Evropě jen Švédsko, Lucembursko a Estonsko. Situace v roce 2013 vykresluje graf 82.

Graf č. 82: Změny cen na trhu rezidenčního bydlení v reálném vyjádření v roce 2013 (v %, meziroční změny cen bytů deflované deflátozem výdajů na konečnou spotřebu domácností)

Pramen: Eurostat

4.5. Bezpečnost

Pocit bezpečí jako faktor kvality života

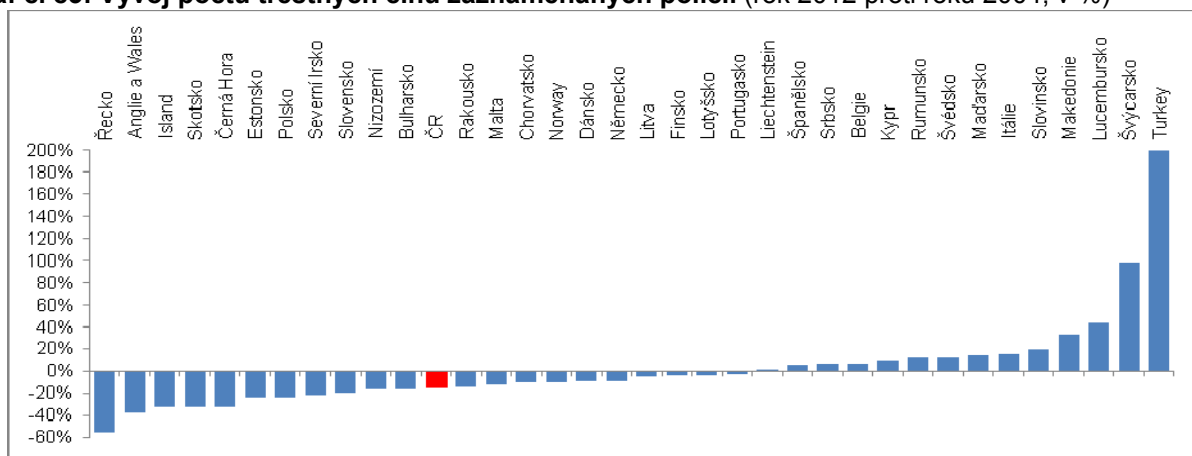
Bezpečnost lidí z pohledu vykázané kriminality v dané zemi, resp. i bezpečnost vnímaná (podle tzv. „měkkých dat“ z průzkumů), představuje další významný faktor kvality života.

V ČR klesly počty trestných činů zaznamenaných policií za roky 2004-2012 ve srovnatelné míře jako např. v Nizozemí nebo v Rakousku

V ČR byl za roky 2004-2012 zaznamenán pokles kriminality, který ji v žebříčku států uvedených na stránkách Eurostatu (36 států vč. několika zemí uvnitř jednotlivých států, např. u Velké Británie) řadí do dolní třetiny zemí pokud jde o vývoj kriminality za toto období. Pokles v ČR (o 85 %) je srovnatelný s Nizozemím či Rakouskem. Roli hraje samozřejmě skutečnost, že jde o porovnání dvou koncových let uvedeného období.

Po celé období 2004-2012 v jednotlivých letech kriminalita celkem v ČR meziročně klesala, s výjimkou let 2007 a 2001 (v průměru za toto období ročně o 1,7 % počtu trestných činů). Každý rok klesaly v ČR zejména vykázané počty krádeží motorových vozidel, v roce 2009 dokonce o 21 % (v průměru za roky 2004-2012 ročně o 8,6 %). Policii nahlášené případy domácího násilí byly v ČR meziročně vyšší v letech 2009, 2010 a 2012, v průměru 2004-2012 šlo však o meziroční pokles (-2,3 %). Případy domácího násilí klesaly v ČR nejvíce v letech prosperity 2005-2007 (-7,7 % každý rok).

Graf č. 83: Vývoj počtu trestných činů zaznamenaných policií (rok 2012 proti roku 2004, v %)

Pramen: Eurostat, vlastní propočty

4.6. Výdaje na zdraví

Péče o zdraví jako atribut
vyspělosti země

Péče o zdraví obyvatel je znakem vyspělosti země, tak jak je dosud vnímána a jak se vyvinula v evropském kontextu sociálního státu. Nejen podle výdajů, které plynou do zdravotnictví (absolutně i relativně) z jednotlivých institucionálních sektorů včetně plateb domácností (přímých, avšak zejména odvodů zaměstnaných osob do systému zdravotního pojištění), ale také podle samotného chování lidí pokud jde o péči o vlastní zdraví.

Nemocnost od roku 2000
v trendu klesá, výrazněji pak
od roku 2007 – v letech
recese je však patrný
opětovný růst denního stavu
práce neschopných

Nemocnost v ČR má klesající trend, snižuje se denní stav práce neschopných (z 257 tis. v roce 2004, resp. 292 tis. osob v roce 2000 na 161 tis. podle dat za rok 2013). Vliv měly ve značné míře i restriktivní legislativní změny. Za recese v letech 2012 a 2013 však po šesti letech meziročních poklesů počet nemocných opět stoupl (+0,7 %, resp. +4%). Zdůvodnění, do jaké míry jde o reakci na ekonomickou recesi, by mělo jen spekulativní charakter.

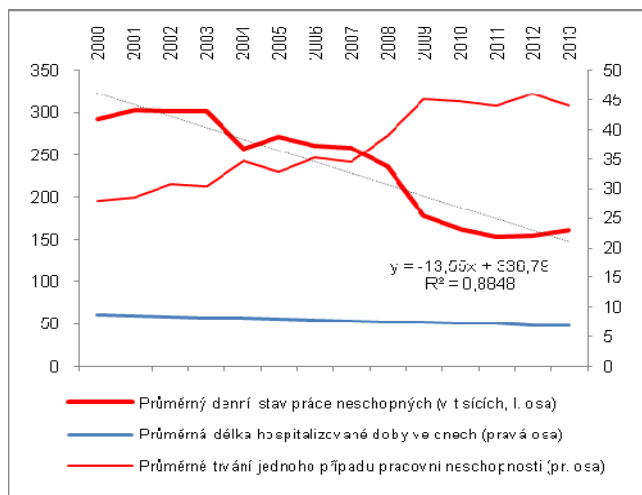
Při poklesu nemocnosti však
roste délka pracovní
neschopnosti (počty dní)

Při poklesu denního stavu práce neschopných však narůstá délka pracovní neschopnosti (nejnižší v roce 2000, tj. 28 dní, nejvyšší v roce 2009, tj. 45,1 dne – právě v roce krize došlo k největšímu nárůstu délky pracovní neschopnosti, o téměř šest dní, přičemž však počty práceneschopných se propadly meziročně o čtvrtinu).

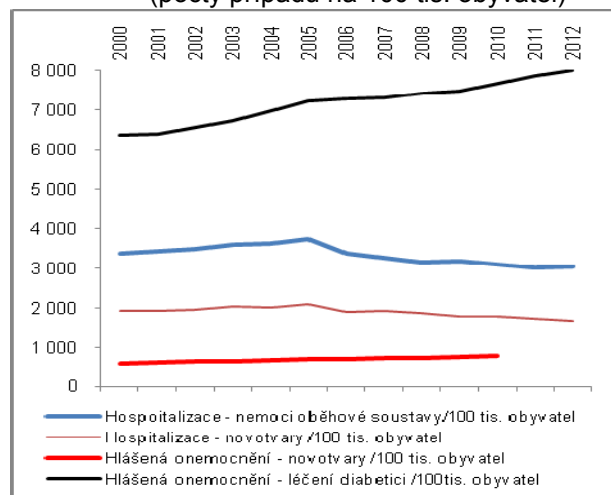
V roce 2013 byli lidé nemocní v průměru 44 dní, což bylo nepatrně méně než průměr let 2009-2013, kdy byli nemocní v průměru 44,8 dní.

Graf č. 84 Nemocnost v ČR v letech 2000-2013

Graf č. 85 Hlášená onemocnění a hospitalizace (počty případů na 100 tis. obyvatel)

Pramen: ČSÚ, ÚZIS

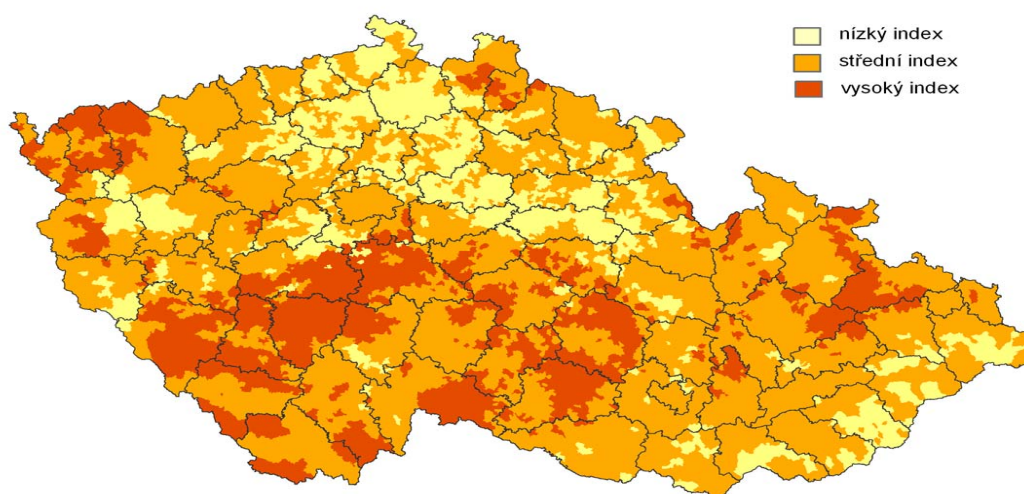
Počet hospitalizovaných v přepočtu na 100 tisíc obyvatel u nejvážnějších nemocí klesá, přitom počet nově hlášených případů zejména onkologických onemocnění neustále roste

Pokud jde o vážná onemocnění, již sedm let pokračoval příznivý vývoj (pokles) v hospitalizaci kvůli onemocněním oběhové soustavy, když od roku 2000 do roku 2005 naopak počty těchto pacientů v nemocnicích stoupaly. Roli hraje zřejmě významný medicínský pokrok a obrat směrem ke zdravějšímu životnímu stylu, ale i změny v českém pojetí nemocniční péče, neboť stejný trend je patrný také u hospitalizace při onkologických onemocněních - také zde do roku 2005 počet pacientů v nemocnicích rostl, poté začal klesat. Přitom nově hlášené případy onkologických onemocnění i přes úspěšnou prevenci stále rostou (graf 92). V roce 2010, za něž jsou známa data, to bylo 785,4 nemocných na 100 tisíc obyvatel proti 591,1 nemocných v roce 2000. Šlo tedy za poměrně krátkou dobu deseti let o růst o jednu třetinu.

Příklad jednoho z rizik onemocnění novotvary

ČR přitom patří k zemím, kde je přírodní zátěž v některých regionech s vysokým výskytem radonu v podloží jako rizikového faktoru onemocněním novotvary povážlivá (více v mapce). Podle specializovaných studií koreluje výskyt určitých typů nádorových onemocnění v některých regionech právě s nadměrným výskytem radonu. Tuto ohroženost je samozřejmě obtížné eliminovat, resp. jde o finančně náročné záležitosti (ať už při nové výstavbě, tak při úpravách stávajících nemovitostí).

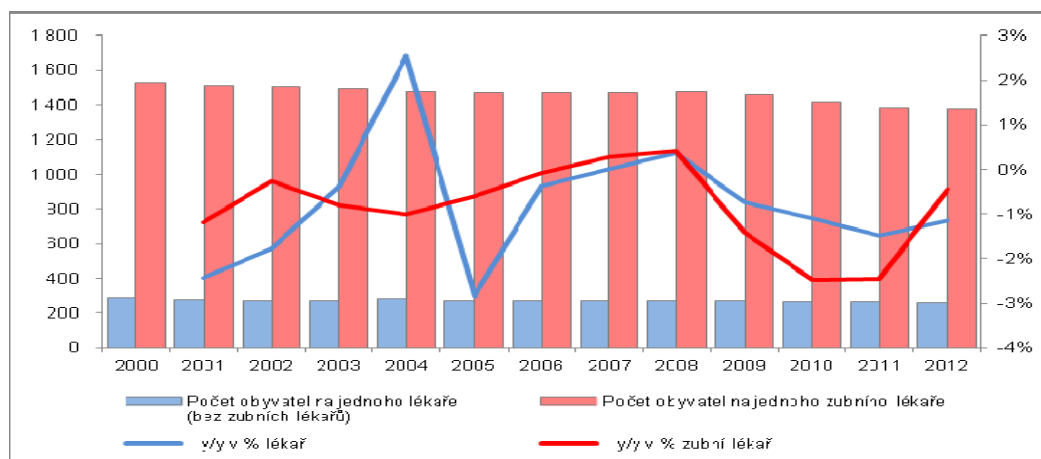
Radonový index obcí České republiky

Pramen: Státní ústav radiační ochrany

Počty obyvatel na jednoho lékaře, resp. zubního lékaře mírně klesají

Co se týká zdravotní „obslužnosti“ obyvatel České republiky, od roku 2000 počet obyvatel, které má na starosti jeden lékař (resp. od roku 2009 také jeden zubní lékař), klesá – i když jen velmi mírně -, což je pozitivní jev (graf 86).

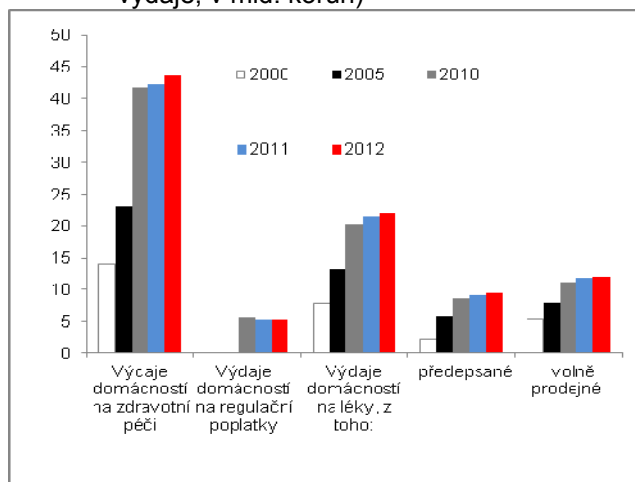
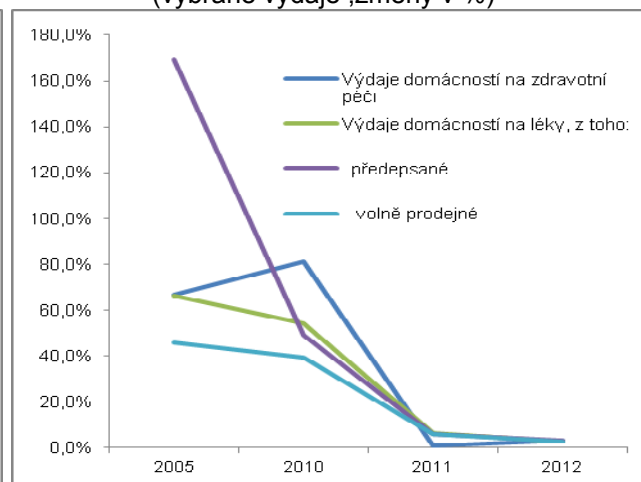
Graf č. 86: Vybrané parametry zdravotní „obslužnosti“ (počty obyvatel na jednoho lékaře a zubního lékaře, y/y vývoj počtů v %)

Pramen: ČSU, ÚZIS

Lidé zaplatili v roce 2012 za zdraví ze svých vlastních peněz, tj. nad rámec svých plateb zdravotního pojištění, zhruba 3,3krát více (46,3 mld. korun) než v roce 2000 (13,9 mld. korun)

Deregulačními vlivy v českém zdravotnictví a také pokračujícím „ústupem“ státu od zajišťování lékařské péče zdarma začaly narůstat přímé výdaje domácností na zdravotní péči. Jestliže v roce 2000 vydali lidé na zdraví ze svých peněz 13,9 mld. korun (z toho jako doplatky za předepsané léky 2,1 mld. a za volně prodejně 5,4 mld. korun), v roce 2012 to již bylo více než třikrát tolik – za své zdraví zaplatili 46,3 mld. v dělení na doplatky na předepsané léky (9,4 mld.), na volně prodejně léky (12,1 mld.) a dále 5,3 mld. korun za regulační poplatky ve zdravotnictví.

Je třeba si uvědomit, že jde o peníze, které platí lidé ještě nad rámec svých povinných plateb do systému zdravotního pojištění. Ty jsou jim sráženy z platu (v případě zaměstnanců) anebo si je platí sami (coby podnikatelé).

Graf č. 87 Výdaje domácností na zdraví (vybrané výdaje, v mld. korun)**Graf č. 88 Dynamika výdajů domácností na zdraví (vybrané výdaje, změny v %)**

Pramen: ČSÚ

Přímé výdaje domácností za zdraví, tj. nad rámec plateb do systému zdravotního pojištění, rostly během let 2000–2012 každý rok v průměru o 9,9 % a za konjunktury 2004–2008 dokonce o 18,5 %...

Podle dat národních účtů, se výdaje českých domácností za zdraví v nominálním vyjádření zvyšovaly v průběhu let 2002–2012 každoročně o 9,9 %, zatímco celkové výdaje domácností na konečnou spotřebu rostly za tu dobu v průměru o 4 % ročně.

V roce 2012 byly proti roku 1990 výdaje českých domácností na zdraví vyšší 67krát (což je vysvětlitelné velmi nízkými náklady tohoto bazického roku). I proti roku 2000 však byly trojnásobné a proti roku 2002 vyšší 2,4krát. Nejrychleji rostly výdaje domácností na zdraví během let konjunktury (za roky 2004–2008 v průměru každoročně o 18,5 %, přitom však na ambulantní zdravotní péči o třetinu).

...ale po roce 2009 už byl meziroční nárůst přímých

Po krizi v roce 2009 však výdaje domácností na zdraví meziročně klesly (-0,2 %, za ambulantní péči -7 %) a také v dalších dvou letech byl jejich přírůstek vůbec nejnižší za

plateb domácností za zdraví minimální (-0,2 % v roce 2010, +2,3 % v roce 2011 a +0,2 % v roce 2012)

dvě dekády (+2,3 % v roce 2011 a +0,2 % v roce 2012). Opět se ukazuje, že v recesi lidé omezují i svá vydání za zdraví a zřejmě je považují za věc „zbytnou“, což o kvalitě života příliš nesvědčí.

4.7. Vzdělání

ČR je nejméně vzdělanější zemí EU podle podílů populace mající středoškolské vzdělání (maturity vč. učňovských, zkrácená maturitní a nástavbová studia)...

... a to jak ve sledované kategorii 15-64 let, tak u mladých lidí ve věku 25-37 let

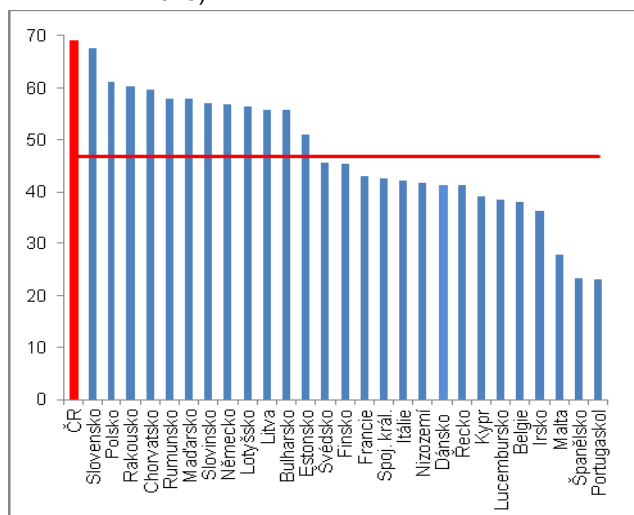
Parametr vzdělání je z ekonomického pohledu zvažován především jako možnost získat snazším způsobem práci. Česká republika bývá zmiňována jako země obsazující v žebříčcích vzdělanosti horší místa v mezinárodním srovnání pokud jde o nejvyšší stupně vzdělání. Grafy 89 až 92 ukazují žebříček zemí EU v roce 2013 podle dat Eurostatu pro tzv. vyšší střední²⁹ a vysokoškolského vzdělání spolu se vzděláním doktorandského typu³⁰

Středoškolské vzdělání s maturitou vč. učňovských škol s maturitou, konzervatoří, zkrácených studií s maturitní zkouškou a nástavbového studia mělo v České republice v roce 2013 ve věkové kategorii 15-64 let nejvíce lidí této populace, tj. 69 %, což bylo nejlepší výsledek ze všech zemí EU, kde tento podíl činil v roce 2013 v průměru 46,7 % (ve „starých“ zemích EU 15 činil 42,9 % vzhledem k vyšší proporcii vysokoškoláků ve vzdělanostní struktuře). Skutečnost, že jde o historickou záležitost, tj. že takto vysoký podíl středoškolské vzdělanosti má ČR dlouhodobě, plyne i z rovněž vysokého podílu tohoto vzdělání u mladých lidí (u kategorie 25-34 let je taktéž vysoký 65,1 % v roce 2013, nejvyšší ze zemí EU.

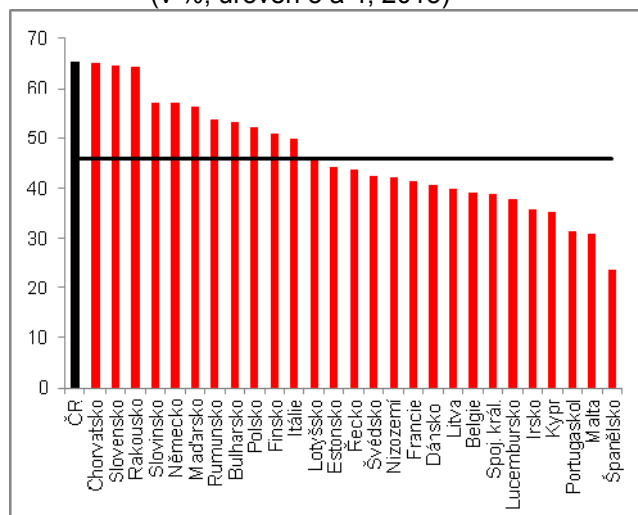
V podílech vysokoškoláků ČR v pořadí zemí EU až osmá od konce, u mladých mezi 25-34 dokonce až šestá

V podílech terciárního vzdělání byla ČR v roce 2013 na osmém místě od konce v žebříčku zemí EU pokud jde o skupinu 15-64 let (s podílem 18,1 % oproti 25,3 % v EU), u mladých ve věku 25-34 let to bylo s podílem 29,2 % oproti 36,2 % v EU šesté místo od konce, tj. horší postavení, přestože by se dalo očekávat, že rozvoj bakalářských programů podíl této věkové kategorie vylepší. Lze to zřejmě vysvětlit faktem, že vysokoškolská studia mladých v Evropě jsou ještě častějším jevem než v ČR (může to souviset i se situací na tamějším trhu práce, kdy další studium je zřejmě „substitucí“ dříve obvyklého nástupu do pracovní činnosti).

Graf č. 89 Podíly vyššího sekundárního vzdělání* v EU v populaci 15-64 let (v %, úroveň 3 a 4, 2013)

Graf č. 90 Podíl vyššího sekundárního vzdělání* v EU v populaci 25-34 let (v %, úroveň 3 a 4, 2013)

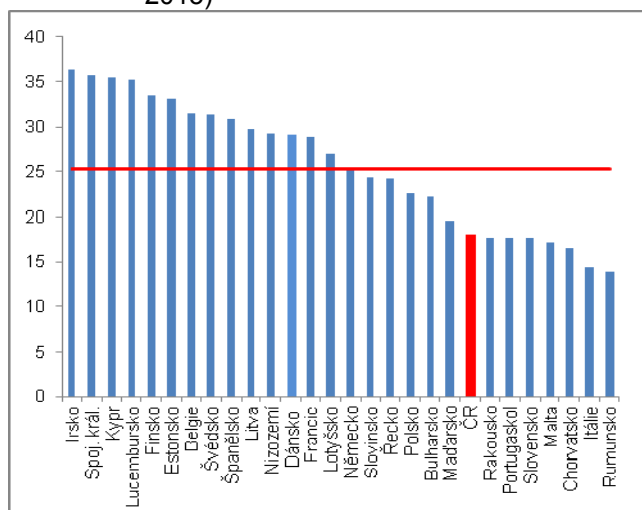
Pramen: Eurostat

Pozn.: * V českých podmínkách středoškolské vzdělání s maturitou vč. učňovských škol s maturitou, konzervatoře, zkrácená studia s maturitní zkouškou a nástavbové studium.

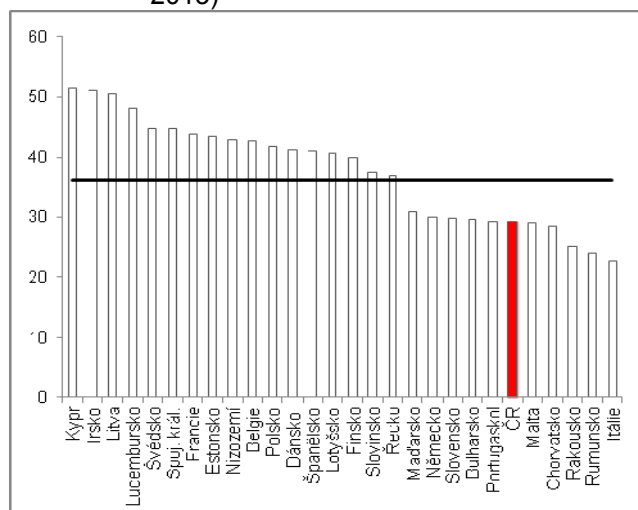
²⁹ Středoškolské s maturitou, učňovské s maturitou, konzervatoře, zkrácená studia s maturitní zkouškou, konzervatoře, nástavbové (úroveň 3 a 4).

³⁰ Vysoké školy vč. bakalářských modulů, VOŠ a doktorandské studium (úroveň 5 a 6)

Graf č. 91 Podíl terciárního vzdělání v EU v populaci 15-64 let (v %, úroveň 5 a 6, 2013)

Graf č. 92 Podíl terciárního vzdělání v EU v populaci 25-34 let (v %, úroveň 5 a 6, 2013)

Pramen: Eurostat

Pozn.: * V českých podmínkách vysokoškolské vzdělání bakalářských modulů a vysokoškolské magisterské studium, vyšší odborné školy; dále pak vzdělání zajišťují budoucí výzkumnou činnost (doktorandské obory).

4.8. Kultura a cestování jako aktivity volného času

„Zbytné“ výdaje na aktivity provozované ve volném čase

Aktivity, které lidé „provozují“ ve svém volném čase, jsou z pohledu jejich finančních výdajů považovány zpravidla za zbytné. Podle toho se také vyvíjí jejich rozsah v závislosti na možnostech „ufinancování“ v různých obdobích růstů či poklesů příjmů domácností. Výběr tzv. volnočasových činností je v této kapitole o kvalitě života omezen na kulturu a cestování.

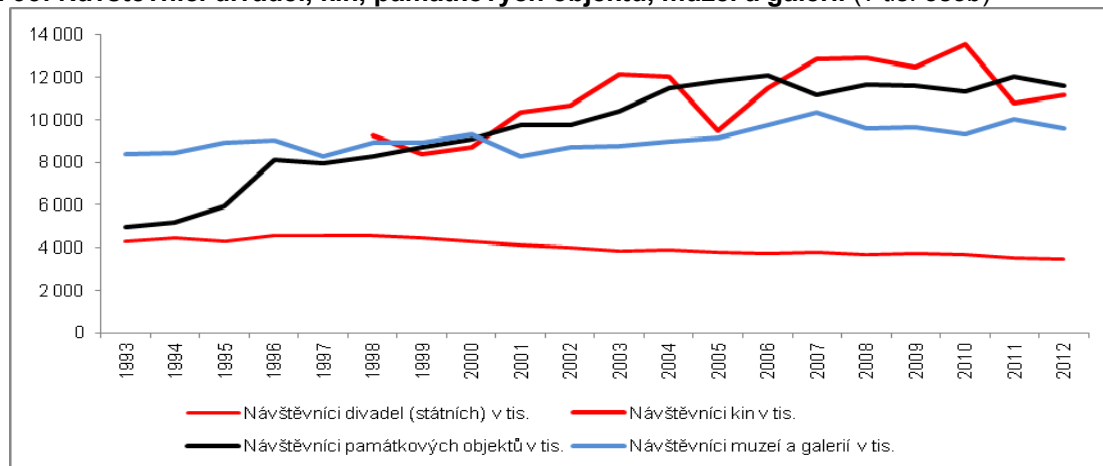
Výrazný pokles návštěvnosti státních divadel od roku 1993, naproti tomu návštěvnost kin stoupla o více než čtvrtinu při poklesech po roce 2010

Míru kulturnosti obyvatel dané země lze při jistém zjednodušení poměřovat z „pasivního pohledu“ návštěvností divadel a kin jako kultury „živé“ a dále návštěvností památkových objektů, muzeí a galerií či četností knihoven a rozsahu výpůjček knih.

Pokles návštěv divadel v posledních dvou dekadách, jak ho vykresluje graf 93 tj. o pětinu v roce 2012 proti roku 1993, však není příliš objektivní, neboť zachycuje jen návštěvy divadel státních. Právě rostoucí počet soukromých divadelních scén však absorbuje značnou část diváckého zájmu (data bohužel nejsou k dispozici).

Návštěva kin byla podle počtu návštěvníků v roce 2012 sice výrazně vyšší než v roce 1995 (+21 %) a ještě vyšší oproti roku 2000 (+28 %). V letech 2011 i 2012 však byla výrazně nižší než v předchozích letech (v roce 2011 přišlo do kin o 2,747 mil. návštěvníků méně než v roce 2010).

Graf č. 93: Návštěvníci divadel, kin, památkových objektů, muzeí a galerií (v tis. osob)

Pramen: NIPOS

Návštěvnost muzeí a galerií ČR je se proti roku 2000 výrazně nezměnila, památkové objekty navštěvují lidé výrazně více než v 30. letech

Do hradů a zámků, muzeí a galerií však chodí lidé bez velkých výkyvů v návštěvnosti, která zejména v 90. letech výrazně stoupla a poté se udržuje na zhruba stejné úrovni. Muzea a galerie navštívilo v roce 2012 o 14 % více lidí než v roce 1993, ale proti roku 2000 to bylo jen o 2,8 % více.

Naproti tomu památkové objekty zaznamenaly velmi vysoký růst návštěvnosti během dvou posledních dekád (v roce 2012 proti roku 1993 o 133 % více), ale jsou i zde patrné nejvyšší přírůstky návštěvnosti v 90. letech (2012 proti 2000 růst o 28 %). I při výrazném zvýšení cen vstupenek hrají zřejmě roli např. rodinné slevy, apod.

Počty koncertů byly v roce 2012 vyšší o dvě třetiny ve srovnání s rokem 2000, v roce 2009 a 2012 však meziročně poklesly

Návštěvnost koncertů není v ČSÚ statisticky podchycena. Jejich počty se však začaly po stagnaci, resp. mírném úbytku mezi roky 1993-2000, opět zvyšovat. V roce 2012 byly vyšší proti roku 1993 o 47 % a proti roku 2000 dokonce o dvě třetiny (+65 %). Počet pořádaných koncertů však meziročně klesl v letech 2009 i 2012, což může indikovat výše zmíněné souvztažnosti mezi „zbytnými“ potřebami lidí v dobách recese.

Během posledních dvou dekád je vidět snížení počtu veřejných knihoven, nikoli však výpůjček – od roku 2007 však počty výpůjček již je stagnují

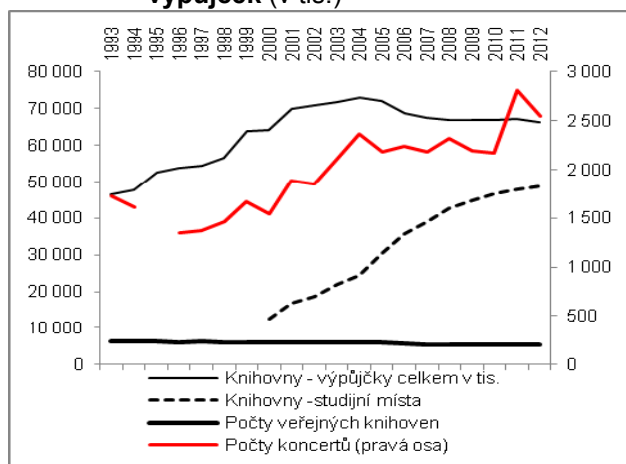
Přestože počty veřejných knihoven v ČR klesly na 5401 v roce 2012 (-13 % proti roku 1993 a -10 proti roku 2000), lidé si vypůjčili o 42 % knih a dalších výpůjček z knihovnických fondů více než v roce 1993, ale jen o 3,2 % více než v roce 2002. „Čtenost“ zdrojů z veřejných knihoven je tak od roku 2006 každý rok, co se počtu výpůjček týká, na zhruba stejné úrovni (66-67 mil. knih a dalších výpůjček). O inovacích ve struktuře knihovnictví v ČR však svědčí skutečnost, že se počty studijních míst v knihovnách zvětšily od roku 2000 téměř čtyřikrát na 48,8 tisíc v roce 2012.

Vybavenost domácností vlastním počítačem vzrostla v roce 2013 proti roku 2000 čtyřnásobně, u rodin s dětmi má vlastní počítač 92 0 domácností

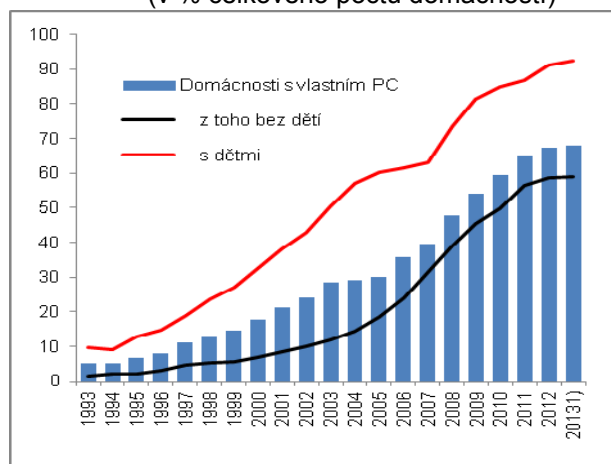
I když se počty výpůjček z veřejných knihoven zejména v 90. letech zvyšovaly a od roku 2006 spíše stagnují, lze ze změn v intenzitě používání nových technologií soudit, že čtenost tradičních „papírových knih“ spíše klesá (ostatně i výpůjčky z veřejných knihoven se zčásti týkají elektronických nosičů informací). Tuto skutečnost ovlivňuje i vybavenost domácností vlastními počítači, a to zejména domácností s dětmi. I když je efekt elektronických informací - pokud není zneužíván v extrémní míře - na vývoj osobnosti nepopíratelný, je substituce „tradičního čtení“ touto formou (často omezenou na počítačové hry) tématem diskutovaným sociology i dětskými psychology.

Podíl domácností s vlastním počítačem stoupl v roce 2013 proti roku 2000 téměř čtyřnásobně (na 68 %), přičemž v domácnostech s dětmi byl vlastní počítač již prakticky všude (92 % domácností).

Graf č. 94 **Koncerty a knihovny (počty), počty výpůjček (v tis.)**

Graf č. 95 **Vybavenost domácností vlastním PC (v % celkového počtu domácností)**

Pramen: ČSÚ, NIPOS

Čestování jako faktor posilující kvalitu života

Možnost cestovat do zahraničí jako další z příležitostí trávení volného času nabyla od počátku 90. let na důležitosti a pro mnoho lidí znamená výrazné obohacení života (tedy růst jeho kvality dalším poznáním). Oficiální statistika disponuje kromě údajů o počtu hostů a počtu přenocování také údaji o výdajích domácností na dovolené s komplexními službami a také výdajů na zahraniční cestovní ruch.

Na cesty do zahraničí vydávali lidé v průměru za

Podle dat z platební bilance stouply výdaje na zahraniční cestovní ruch v roce 2013 proti roku 2002 o téměř tři čtvrtiny (+74,4 %) na 89,9 mld. korun, přičemž soukromé

roky 2002-2012 podle meziroční dynamiky (+4,6 %) více než o kolik rostly jejich celkové výdaje na konečnou spotřebu (v ročním průměru +4 %)

Výdaje na dovolené s komplexními službami od roku 2009 každoročně klesají průměrně o desetinu, klesá i podíl domácích hostů na celkových počtech hostů ubytovacích zařízení v České republice

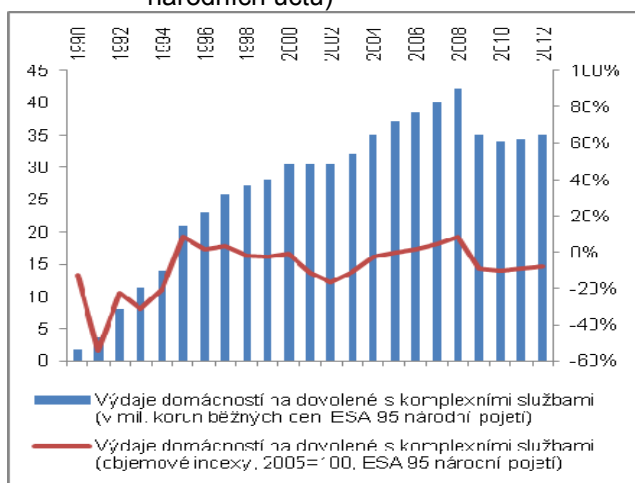
cesty participovaly na těchto hodnotách klíčově – 71,6 miliardami korun, což bylo o dvě třetiny více než v roce 2002 (jde o údaje v běžných cenách).

Výdaje na soukromé zahraniční cesty klesly meziročně nepatrně jen v letech 2005 a 2011. Během let 2002-2013 však rostly v průměru každý rok o 4,9 % (resp. o +4,6 % v letech 2002-2012, což bylo více, než o kolik lidé za toto období vydávali v průměru každoročně na konečnou spotřebu v úhrnu (+4 %).

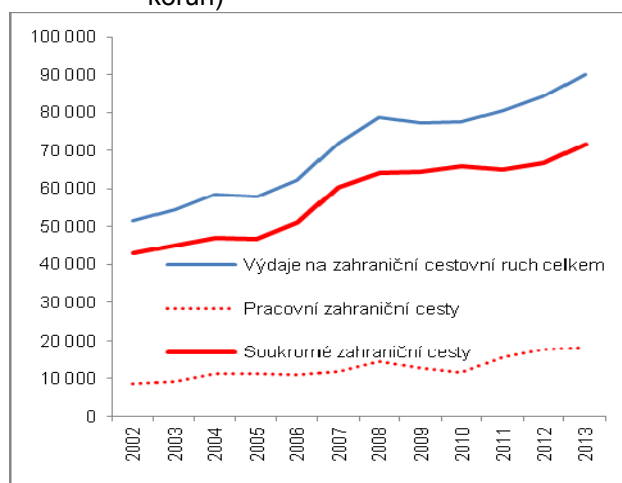
Na dovolené s komplexními službami vydávali lidé nejvíce peněz - navíc s každoročními vysokými nominálními přírůstky - v období konjunktury 2004-2008 (graf 96). V roce 2009 došlo k nominálně ke značnému propadu (35,1 mld. korun proti 42,2 mld. v roce 2008) a i následující roky už výdaje na dovolené s komplexními službami meziročně nerostly. Také v reálném vyjádření (graf 96) podle cen roku 2005 jsou od krize v roce 2009 vidět každoroční propady těchto výdajů (v průměru ročně o 9,1 %) a dokládají nedostatečnou příjmovou vybavenost domácností potřebnou pro takovýto typ odpočinkové aktivity.

Podobný závěr lze učinit také u klesajícího podílu domácích hostů na celkových počtech hostů ubytovacích zařízení v České republice (graf 97).

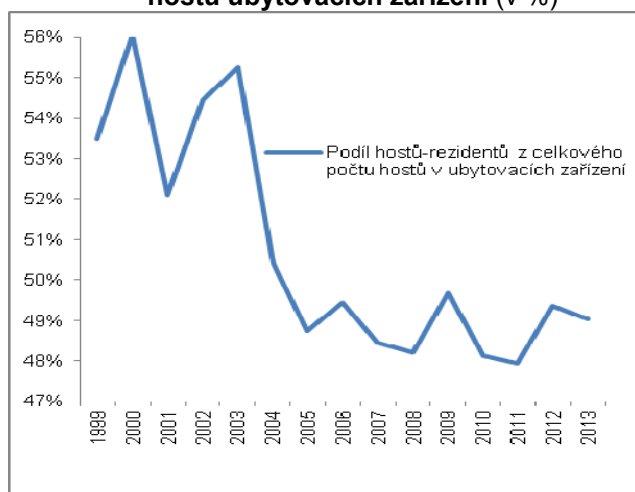
Graf č. 96 Výdaje domácností na dovolené s komplexními službami (podle ročních národních účtů)

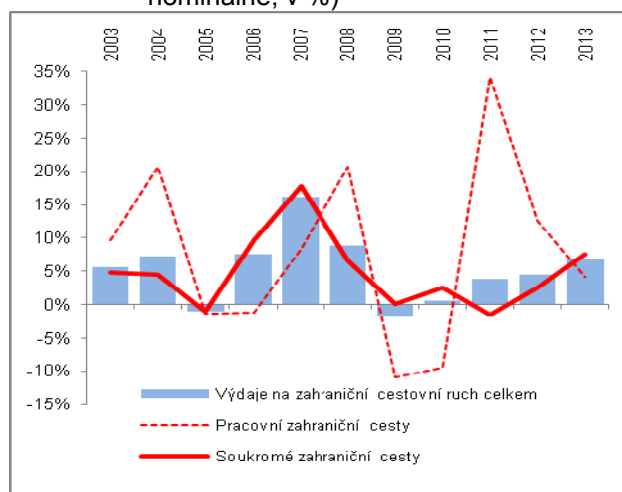
Graf č. 97 Výdaje na zahraniční cestovní ruch (podle platební bilance, nominálně v mil. korun)

Graf č. 98 Domácí dovolené – podíl hostů-rezidentů na celkových počtech hostů ubytovacích zařízení (v %)

Graf č. 99 Meziroční změny výdajů na zahraniční cestovní ruch (podle platební bilance, nominálně, v %)

Pramen: ČSÚ, ČBB

4.9. Stárnutí

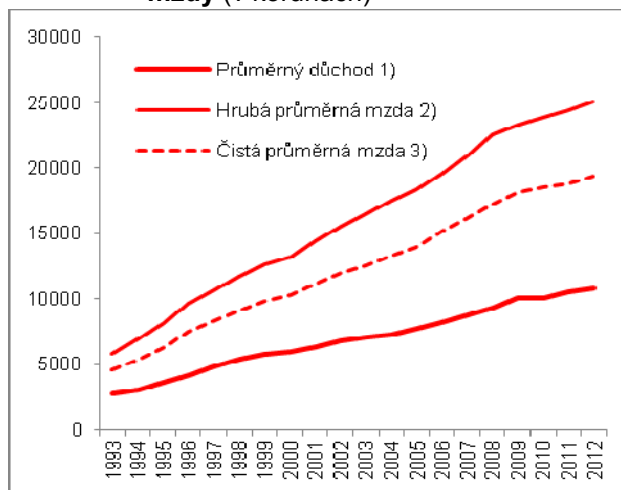
Stárnutí jako faktor makroekonomický a sociologický

Stárnutí lidí v České republice je významným faktorem ovlivňující ekonomické (makroekonomické) proporce v mnoha ohledech, vč. ufinancovatelnosti zdravotního systému a systému sociálního zabezpečení. Je však také faktorem širších sociologických změn v charakteru rodin, jejich fungování a mezilidských vazeb vůbec. Jistá úroveň „soběstačnosti“ seniorů se tak čím dál tím více stává podmínkou jejich důstojného života. Je podmíněna kromě zdravotních dispozic také „soběstačností“ ekonomickou. Ta pak souvisí s jejich příjmy ve stáří, které se pro většinu obyvatel České republiky redukuje na příjmy ze starobních důchodů.

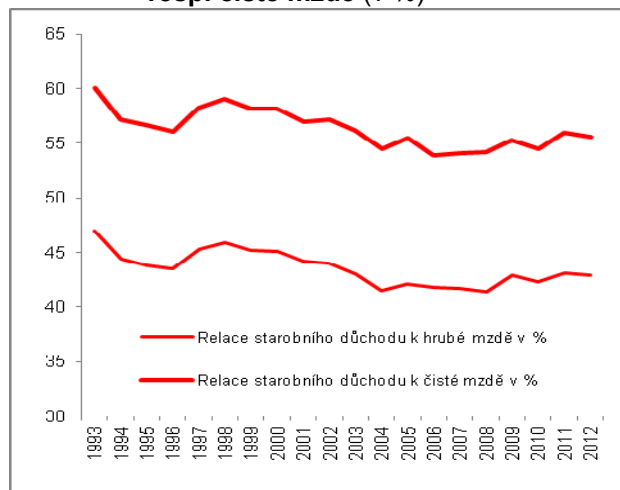
Počet „závislých“ v populaci, tj. dětí do 19 let a seniorů nad 65 let, převyší počet „živících“, tj. lidí ve věku 20-59 let, zhruba po roce 2050

I když počet obyvatel ČR má mezi roky 2040 a 2050 klesnout pod deset milionů (z nynější 10,517 mil. osob), zhorší se výrazně poměr mezi složkou populace „závislé“ (tedy dětí do 19 let věku a seniorů na 65 let) a populací „živících“, tedy lidí v produktivním věku 20-64 let. Podle tohoto tzv. indexu ekonomického zatížení má v roce 2015 připadat na sto „živících“ celkem 59 lidí „závislých“, v roce 2055 však již 103,3 těchto osob (tj. dětí do 19 let věku a seniorů nad 65 let).

Graf č. 100 Vývoj starobního důchodu a průměrné mzdy (v korunách)

Graf č.101 Relace starobního důchodu k hrubé, resp. čisté mzdě (v %)

Pramen: ČSÚ, ČSSZ

Pozn:

- 1) jako měsíční průměr samostatně vypláceného starobního důchodu (bez pozůstalostního) v příslušném roce
- 2) jako průměrná hrubá mzda je uveden všeobecný vyměřovací základ (§17 odst. 2 zákona č. 155/1995 Sb.) stanovený nařízením vlády (od roku 2000 mzda přepočtená na zaměstnance s plným pracovním úvazkem)
- 3) průměrná čistá mzda je průměrná hrubá mzda snižená o této mzdě odpovídající daň z příjmu a o pojistné zdravotního a sociálního pojištění.

Starobní důchody stouply během let 1993-2012 méně než průměrná mzda a jejich kupní síla se tak oproti mzdě pobírajícím zaměstnanců klesla

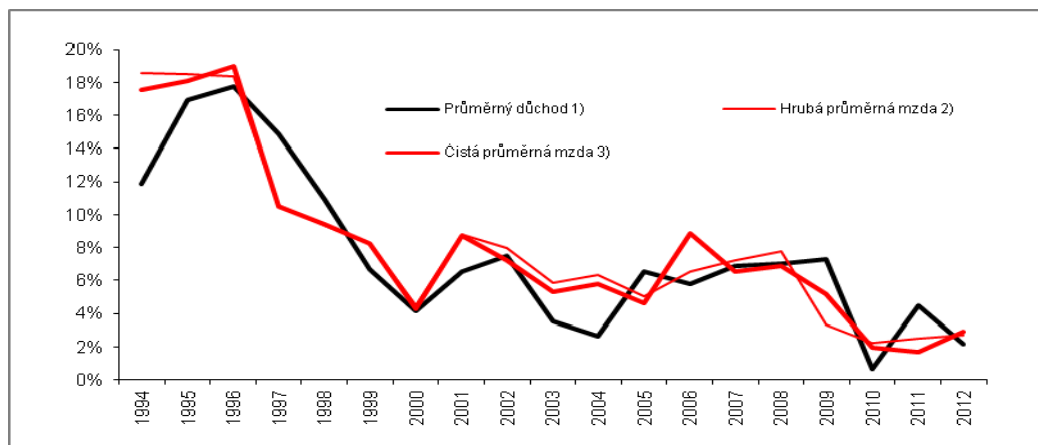
Přestože průměrný důchod (graf 102) stoupl od roku 1993 zhruba 3,94krát na 10 770 korun v roce 2012, průměrná hrubá měsíční mzda se zvýšila výrazněji, a to 4,32krát na 25 112 korun (čistá mzda pak 4,26krát na 19 372 korun)³¹. Z tohoto pohledu kupní síla seniorů pobírajících pouze starobní důchod ve srovnání s populací vydělávající v zaměstnaneckém poměru poklesla.

Relace důchodu ke mzdě byla nejvyšší v roce 1993 (47 % hrubé a 60,1 % čisté mzdy), v roce 2012 to bylo 42,9 %, resp. 55,6 %; nejnižší relace byla v roce 2008 (41,4 %) vlivem vysokého konjunkturního růstu hrubých mezd

To zhoršilo relaci starobních důchodů (graf 101) proti hrubé i čisté mzdě zejména v letech 1999-2008 o 4,5 pb. na 41,4 % hrubé mzdy a o 5,9 pb. na 54,1 % v případě čisté mzdy. Poté zejména vlivem nepříznivého vývoje mezd (nejdříve v nepodnikatelské a poté i v podnikatelské sféře) relace starobních důchodu k této průměrné mzdě v trendu mírně rostla, přestože valorizace důchodů nebyla pro seniory příznivá.

Samotný meziroční vývoj průměrného důchodu a průměrných mezd v hrubém a čistém vyjádření je patrný v grafu 100.

³¹ Starobní důchod je v tomto propočtu definován jako měsíční průměr samostatně vypláceného starobního důchodu (bez pozůstalostního) v příslušném roce. Průměrná hrubá mzda pak jako všeobecný vyměřovací základ (§17 odst. 2 zákona č. 155/1995 Sb.) stanovený nařízením vlády (od roku 2000 mzda přepočtená na zaměstnance s plným pracovním úvazkem). Průměrná čistá mzda je průměrná hrubá mzda snižená o této mzdě odpovídající daň z příjmu a o pojistné zdravotního a sociálního pojištění.

Graf č. 102: Tempa růstu průměrného důchodu a hrubé, resp. čisté průměrné mzdy (y/y v %)

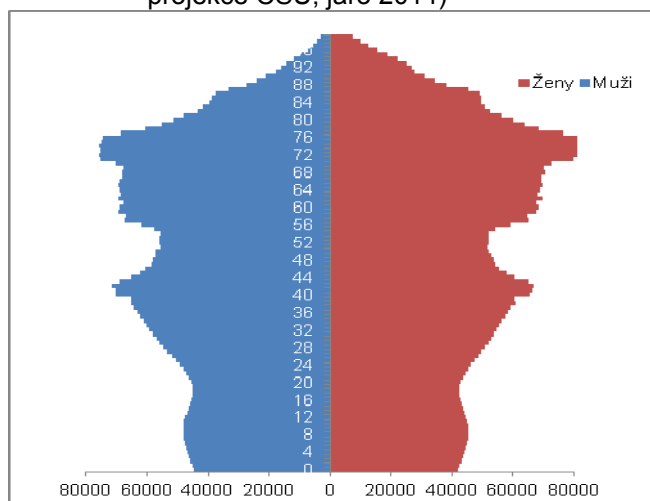
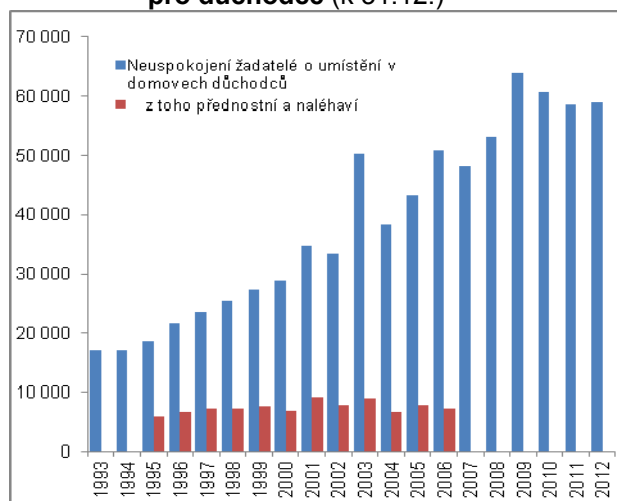
Pramen: ČSÚ, ČSSZ

Rostoucí trend neuspokojených žadatelů o umístění v domech důchodců a penzích pro důchodce se v roce 2010 zastavil...

Pokud nenajde senior ve stáří útočiště u rodiny a je neschopen žít sám, nastupuje nutnost institucionalizované pomoci v podobě domovů důchodců a penzionů pro důchodce. Není však jednoduché žadatele o umístění do těchto domovů uspokojit. Jak ukazují data v grafu 104, růst neuspokojených žadatelů byl v letech 1993-2009 strmý a zastavil se počínaje rokem 2010 (v roce 2012 však počet neuspokojených žadatelů o umístění opět stoupl na 59 028 osob). Nejméně neuspokojených žadatelů o domov důchodců bylo v roce 1993 (17 099 osob), nejvíce v roce 2009 (63 913 osob).

... demografická prognóza a změny ve fungování rodin však indikují budoucí nároky na investice do těchto typů sociálních zařízení pro staré lidi

Do roku 2006 byla statisticky sledována i skupina přednostních a naléhavých uchazečů o umístění v domovech důchodců z celkového počtu neuspokojených. V průměru za roky 1995-2006 jich byla necelá čtvrtina z celkového počtu těchto odmítnutých uchazečů (30 % v roce 1995, 14 % v roce 2006). Rostoucí počet seniorů podle demografické projekce bude náročný i ve směru investování státu, resp. soukromých podnikatelů, do těchto zařízení.

Graf č. 103 „Strom života“ - věkové rozložení počtu obyvatel k 1.1.2051 (demografická projekce ČSÚ, jaro 2014)**Graf č. 104 Neuspokojení žadatelé o umístění v domovech důchodců a penzích pro důchodce (k 31.12.)**

Pramen: ČSÚ, MPSV

Vyšší ohroženost příjmovou chudobou ve stáří u žen – čtvrtina bere důchod mezi 9-10 tisíci, pětina mužů mezi 11-12 tisíci; výrazné rozdíly v podílech mužů a žen u nejnižších i nejvyšších důchodů

Ohroženost ve stáří pokud jde o finanční samostatnost se týká především žen, jak je vidět z grafu 105 o příjmové distribuci u starobních důchodců. Zatímco nejvíce mužů, tj. více než pětina (21,07 %) bere důchod ve výši 11-12 tisíc korun, u žen je tato skupina největší četnosti posunuta níže - nejvíce žen, více než čtvrtina (26,1 %) bere důchod ve výši 9-10 tis. korun.

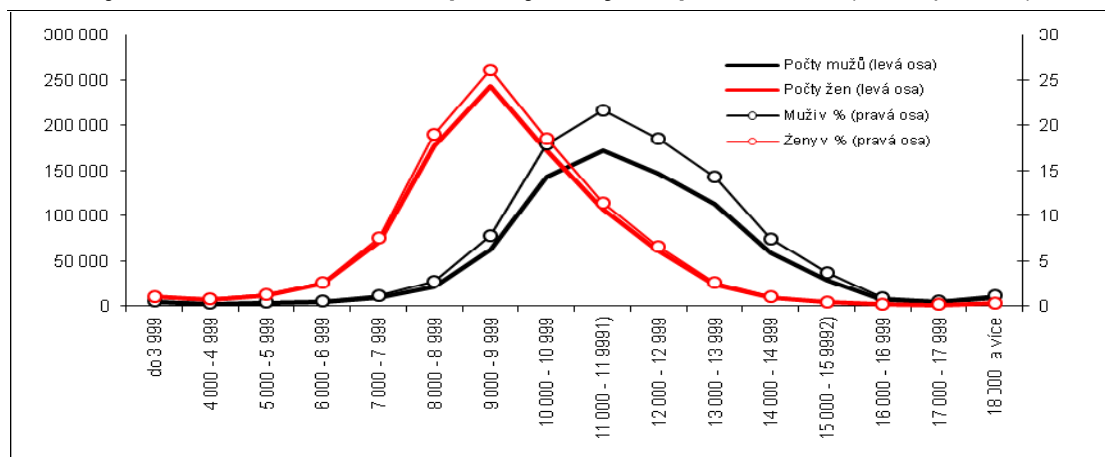
Přestože u důchodů vymezených hranicí 8-14 tisíc je podíl mužů i žen, který takovýto důchod pobírá, přibližně stejný (83,1 %, resp. 84,3 %), četnosti v jednotlivých intervalech jsou rozdílné v neprospěch žen, jak je z grafu patrné. Přitom nejnižší

důchody, tj. do šesti tisíc měsíčně, bere 3,2 % žen, ale jen 1,3 % mužů, naopak těch nejvyšších, tj. nad 16 tisíc měsíčně pobírá 2,7 % mužů, ale jen 0,8 % žen.

Vzhledem k vyšší délce života žen než mužů je tak jejich ohroženost příjmovou chudobou v seniorském věku palčivější.

Graf č. 105: Příjemci starobního důchodu podle jeho výše a pohlaví v ČR (stav v prosinci)

Pramen: ČSSZ

4.9.1. Naděje dožití a naděje dožití ve zdraví

V naději dožití ČR pokud jde o děti narozené v roce 2013 zaujímá ČR místo ve třetí třetině žebříčku evropských zemí

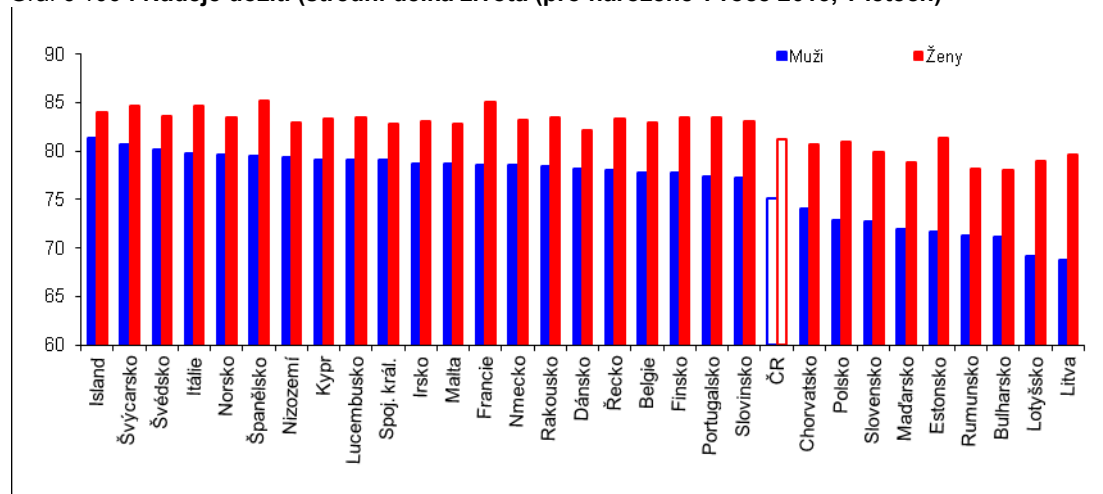
Pokud jde o očekávanou délku života, tzv. naději dožití (střední délka života), patří ČR podle dat uváděných Eurostatem pro případ dětí narozených v roce 2013 mezi země až třetí třetiny evropského žebříčku jak v případě chlapců, tak i dívek. Chlapec narozený v ČR v roce 2013 má naději, že se dožije 75,1 roku, děvče 81,2 roku.

Nejvyšší naděje dožití mají chlapci na Islandu a dívky ve Španělsku

Nejvyšší naděje dožití mají chlapci narození v roce 2013 na Islandu (81,3 roku) a více než 80 let také chlapci narození ve Švýcarsku a Švédsku, nejnižší naděje dožití mají chlapci v Lotyšsku (69,1 roku) a Litvě (68,7 roku). Pokud jde o dívky narozené v roce 2013, mají předpokládanou střední délku života nejnadhějnější ve Španělsku a Francii (85,2, resp. 85 roků) a dále pak v Itálii, Švýcarsku, na Islandu a ve Švédsku.

Kratší střední délku života než v ČR zaznamenává v případě chlapců ještě dalších devět zemí Evropy, v případě dívek dalších osm zemí.

Graf č 106 : Naděje dožití (střední délka života (pro narozené v roce 2013, v letech)

Pramen: Eurostat

V další generaci stoupne podle projekcí zveřejněných Eurostatem naděje dožití

Pokud bychom předpokládali, že děti narozené v roce 2013 budou zakládat rodiny zhruba okolo roku 2040 - půjde tedy o další generaci -, pak naděje dožití u jejich dětí stoupne podle dat uváděných v projekcích Eurostatu nejvíce v deseti zemích

především v zemích střední a východní Evropy	střední a východní Evropy. Nejvíce u chlapců narozených v Lotyšsku a Litvě (+7,6, resp. +7,3 roku), v České republice o 5 let. U dívek by měla v další generaci stoupnout naděje dožití nejvíce v Rumunsku a Bulharsku (+5,3, resp. +5,1 roku), v České republice o 4,1 roku.
Naděje dožití ve zdraví	O kvalitě života a zdraví však více než samotný indikátor naděje dožití vypovídá více ukazatel délky života ve zdraví, která ukazuje, kolika let ve zdraví se může dožít v daném roce narozený chlapec nebo děvče. Podle tabulek Eurostatu+ pro EU 28 může chlapec narozený v roce 2012 prožít ve zdraví 61,3 roku, v ČR však více, a to 62,3 roku. Vyšší by měl být i věk prožitý ve zdraví u dívek narozených v roce 2012 – 61,9 roku v průměru za EU 28 a 64,1 roku v ČR

Vysvětlivky

Vládní sektor ČR, tj. sektor vládních institucí, tvoří o organizační složky státu, územní samosprávné celky, vybrané příspěvkové organizace, státní i jiné mimorozpočtové fondy (Pozemkový fond, Podpůrný a garanční lesnický a rolnický fond, Vinařský fond a další), Správa železniční dopravní cesty, transformační instituce Prisko, PPP Centrum, veřejné vysoké školy, veřejné výzkumné ústavy, zdravotní pojišťovny, asociace a svazy zdravotních pojišťoven a Centrum mezistátních úhrad. Od roku 2010 bylo na základě opakovaného testu přeřazeno několik veřejných nefinančních podniků do sektoru vládních institucí, převedeny byly i vybrané příspěvkové organizace mezi sektory nefinančních podniků a vládních institucí.

Hrubý konsolidovaný dluh vládního sektoru zahrnuje závazky sektoru vládních institucí vyplývající z přijatých vkladů, vydaných úvěrových cenných papírů jiných než účasti (s výjimkou finančních derivátů) a přijatých půjček.

Zahraniční zadluženost ČR je přehled finančních pasiv sektorů tuzemské ekonomiky vůči nerezidentům ČR dluhového charakteru (tj. závazků se smluvně určenou dobou jejich splatnosti, za kterou náleží věřiteli výnos ve formě úroku). Nezahrnuje tedy stavy investic do majetkových cenných papírů, tj. přímé investice-kmenové jmění, portfoliové investice – majetkové cenné papíry a účasti. Stavy jednotlivých dluhových závazků odpovídají stejně jako v případě investiční pozice příslušným transakcím s dluhovými finančními pasivy na finančním účtu platební bilance.

Indikátor rizika chudoby nebo sociálního vyloučení představuje podíl osob ohrožených příjmovou chudobou, materiálně deprivovaných - to jsou lidé, kteří si nemohou dovolit nejméně čtyři z devíti definovaných věcí: platit účty za nájem a služby, mít v bytě teplo, jíst obden maso, čelit neočekávaným výdajům, týdenní dovolenou mimo domov, auto, automatickou pračku, barevnou TV, telefon - nebo žijících v domácnosti s nízkou pracovní intenzitou. Za domácnosti s nízkou pracovní intenzitou jsou považovány takové domácnosti, které mají pracovní intenzitu nižší než 0,20. Koeficient pracovní intenzity domácnosti je počítán za členy domácnosti ve věku 18 až 59 let s výjimkou studujících osob ve věku 18 až 24 let. Pracovní intenzita se vypočte jako podíl počtu měsíců, v nichž takto vymezené osoby byly pracující, a počtu měsíců jejich přítomnosti v domácnosti celkem.

Určení rizika příjmové chudoby - prahem pro určení rizika příjmové chudoby je 60 % mediánu ekvivalizovaného příjmu na spotřební jednotku pro každou zemi (ukazatel zohledňuje v ekvivalizaci tzv. úspory z počtu ve vícečlenných domácnostech, tj. úspory na nákladech na předměty a služby, které slouží většímu počtu členů domácnosti).

Gini koeficient ukazuje rozsah, do jaké míry se rozdělení příjmů v dané zemi odchyluje od „ideálního“ tj. dokonale rovnoměrného příjmového rozdělení. Gini koeficient s hodnotou 0 tak vyjadřuje úplnou rovnost, kdy všichni berou stejně, hodnota 100 pak naprostou nerovnost, kdy jeden člověk bere všechno.

Příjmová nerovnost podle kvantilového rozdělení vyjadřuje příjmovou distribuci poměrem mezi celkovými příjmy skupiny lidí, kteří si vydělali nejvíce (tj. pětinou příjemců s nejvyššími příjmy, tzv. horním kvantilem) a skupiny lidí, kteří si vydělali nejméně (tj. pětinou příjemců s nejnižšími příjmy).

Gender Pay Gap (GPG) představuje rozdíl mezi hodinovou mzdou zaměstnanců-mužů a zaměstnankyň-žen vyjádřenou jako průměr hrubé hodinové mzdy mužů.

Nízkopříjmoví zaměstnanci - zaměstnanci, kteří vydělávají dvě třetiny a méně národního mediánu hrubé hodinové mzdy (mediánová mzda je definována tak, že jedna polovina populace vydělává méně než je tato hodnota a ostatní více).

